

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
INSTITUT MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Brno 2009

Bc. Monika Huňátová

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

**Fakulta humanitních studií
Institut mezioborových studií Brno**

**Srovnávací studie problematiky domácího násilí a jeho
způsob řešení v ČR a dalších státech**

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:

doc. JUDr. Pavel Hungr, CSc.

Vypracovala:

Bc. Monika Huňátová

Brno 2009

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Srovnávací studie problematiky domácího násilí a způsob jeho řešení v ČR a dalších státech“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 18.03.2009

.....

Bc. Monika Huňátová

Poděkování

Děkuji panu doc. JUDr. Pavlovi Hungrovi, CSc. za velmi cenné rady, připomínky a pomoc, kterou mi poskytl při vypracování této práce. Zároveň bych chtěla poděkovat za morální podporu a pomoc npor. Mgr. Bc. Aleně Sedláčkové, mjr. Mgr. Vladimíru Vedrovi, plk. Bc. Ivo Tesařovi a por. Bc. Andree Kornetové (Krajské ředitelství policie Jihomoravského kraje).

Bc. Monika Huňátová

<u>UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ</u>	<u>1</u>
<u>FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ</u>	<u>1</u>
<u>INSTITUT MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO</u>	<u>1</u>
<u>UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ</u>	<u>2</u>
Fakulta humanitních studií.....	2
<u>ÚVOD</u>	<u>8</u>
<u>1. DOMÁCÍ NÁSILÍ – STANOVENÍ DEFINIC</u>	<u>12</u>
1. 1 VYMEZENÍ POJMU DOMÁCÍ NÁSILÍ.....	12
1. 2 MÝTY A REALITA.....	16
1. 3 MEZINÁRODNÍ TERMINOLOGIE V POJMU DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	17
1. 4 NÁHLED ČESKÉ SPOLEČNOSTI NA DOMÁCÍ NÁSILÍ.....	21
1. 5 Dílčí shrnutí.....	22
<u>2. EFEKTIVNOST PRÁVNÍCH NOREM ČESKÉHO PRÁVA U DOMÁCÍHO NÁSILÍ</u>	<u>24</u>
2. 1 ÚSTAVA ČESKÉ REPUBLIKY A LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD.....	24
2. 2 OCHRANA PŘED DOMÁCÍM NÁSILÍM V ZÁKONĚ O POLICII ČR.....	25
2. 3 ZÁKON NA OCHRANU PŘED DOMÁCÍM NÁSILÍM.....	28
2. 4 OCHRANA PŘED DOMÁCÍM NÁSILÍM V ZÁKONĚ O PŘESTUPCÍCH.....	34
2. 5 OCHRANA PŘED DOMÁCÍM NÁSILÍM V TRESTNÍM PRÁVU.....	36
2. 5. 1 Trestní právo hmotné.....	36
2. 5. 2 Co přináší nový trestní zákoník.....	39
2. 5. 3 Trestní právo procesní.....	42
2. 5. 4 Peněžitá pomoc obětem trestné činnosti.....	44
2. 5. 5 Ochrana nezletilých dětí instituty trestního práva.....	45
2. 6 Dílčí shrnutí.....	46
<u>3. DOMÁCÍ NÁSILÍ V OBČANSKÉM A RODINNÉM PRÁVU</u>	<u>48</u>
3. 1 ŘÍZENÍ O VÝCHOVĚ A VÝŽIVĚ NEZLETILÝCH DĚTÍ V SITUACÍCH DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	49
3. 2 ROZVOD MANŽELSTVÍ A BYTOVÁ OTÁZKA.....	50
3. 3 SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ U DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	51

3.4	INTERVENČNÍ CENTRA NA POMOC OBĚTEM DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	54
3.4.1	Pomoc rodičům s dětmi v tísní.....	55
3.5	PREVENCE A INTERVENČNÍ CENTRA NA POMOC OBĚTEM DOMÁCÍHO NÁSILÍ.....	56
3.6	Státní a neziskové organizace na pomoc u domácího násilí.....	58
3.6.1	Bílý kruh bezpečí.....	58
3.6.2	ROSA.....	59
3.6.3	ProFem, o. p. s.....	61
3.7	Dílčí shrnutí.....	62

4. ŘEŠENÍ SITUACE V OBLASTI DOMÁCÍHO NÁSILÍ V BRNĚ **64**

4.1	VZNIK A ČINNOST SKUPINY DOMÁCÍ NÁSILÍ V BRNĚ.....	64
4.2	INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE – MĚSTO BRNO.....	67
4.3	INTERVENČNÍ CENTRUM BRNO.....	75
4.3.1	Pomoc rodičům s dětmi v tísní.....	76
4.4	DÍLČÍ SHRNUÍ.....	77

5. EMPIRICKÁ ČÁST **79**

5.1	CÍLE VÝZKUMU.....	79
5.2	METODY VÝZKUMU.....	79
5.3	VÝSLEDKY ANALÝZY ZÍSKANÝCH DAT.....	80
5.3.1	Efektivnost právních norem na Slovensku.....	80
5.3.2	Efektivnost právních norem v Rakousku.....	88

STALKING V RAKOUSKU **96**

5.3.3	Efektivnost právních norem ve Velké Británii.....	103
-------	---	-----

STATISTIKY **110**

5.3.4	Efektivnost právních norem v USA.....	113
5.4	Závěr empirické části.....	118
5.4.1	Česká republika.....	118
5.4.2	Slovensko.....	120
5.4.3	Rakousko.....	121
5.4.4	Velká Británie.....	123
5.4.5	USA.....	123
5.5	Vyhodnocení výzkumné analýzy.....	125
5.6	Doporučení.....	128

ZÁVĚR **133**

<u>RESUMÉ</u>	<u>136</u>
<u>ANOTACE</u>	<u>137</u>
<u>SEZNAM SYMBOLŮ A ZKRATEK</u>	<u>139</u>
BKB Bílí kruh bezpečí.....	139
<u>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY</u>	<u>140</u>
<u>SEZNAM PŘÍLOH</u>	<u>142</u>
Příloha č. 1.....	143
Příloha č. 2.....	144

ÚVOD

„Domácí násilí je nejrozšířenější formou násilí vůbec, přičemž je současně formou nejméně kontrolovanou a co do své frekvence a závažnosti nejvíce podceňovanou.“

Schneider, H. J. (německý kriminolog)

Domácí násilí je společensky netolerovatelný jev má celosvětový rozměr a potýká se s ním i Česká republika. V posledních letech u nás došlo a stále dochází k poměrně velké medializaci této problematiky, která přinesla větší informovanost veřejnosti, přispěla k získání nových pohledů na problematiku a zejména uvědomění si, že nejde jen o fenomén dnešní doby, ale o skutečný a velmi závažný problém, který už nelze dále přehlížet, podceňovat nebo tolerovat. Bohužel se prozatím postavení oběti domácího násilí příliš nezměnilo. Dosavadní možnosti pomoci obětem domácího násilí jsou mnohdy příslušnými orgány využívány jen minimálně, i přes četnou medializaci a mnohá školení odborných pracovníků, stále ještě přežívají názory, že se jedná o privátní záležitost, do které nelze intervenovat zvenčí. Ale i v zemích, kde je domácí násilí veřejně odmítáno a ochrana jeho obětí speciálně zákonně upravena, vyvstává vlivem předsudků, tradic a nedostatečné informovanosti o tomto jevu v praktické realizaci mnoho překážek při jeho řešení a dochází tak k jeho nepřetržitému přenosu z generace na generaci..

Trvalo zhruba 10 let, než přestala být existence domácího násilí a jeho rozšířenost v naší společnosti zcela popírána a než došlo k prvním „opatrným“ pokusům jeho legislativního zohlednění v právním řádě ČR. Je velkou zásluhou především neziskových a nestátních organizací, které se v ČR věnují problematice domácího násilí a práci s jeho oběťmi, že vynesly tento patologický jev na denní světlo, podnítily zájem veřejnosti o toto téma a otevřely diskusi. Byly to právě tyto organizace, které tento fenomén v očích veřejnosti částečně odtabuizovaly a odmytizovaly. I přes tyto snahy je třeba dále a intenzivněji působit na veřejné povědomí, aby domácí násilí nebylo nadále vnímáno jako záležitost ryze soukromá, a v určité míře i omluvitelná. Zde jsme teprve na začátku cesty..

Domácí násilí vychází z tradičního pojetí role ženy v manželství zejména v rámci různých náboženských směrů. Většinou byla a je žena ještě někdy chápána jako osoba podřízená muži, která jej musí ve všem poslouchat, starat se o něj a na oplátku se muž smí k ženě chovat podle svého vlastního uvážení. V minulosti byl jev domácího násilí společensky přijatelný a dokonce považován za jistý standard, který je nezbytný k donucení ženy a dětí k poslušnosti. I dnes, ve 21. století, existují země a kultury, které tímto způsobem stále smýšlejí. Jedná se zejména o arabské země a země Jižní Ameriky. Ale i navzdory tomu, že ve vyspělých zemích je domácí násilí odsuzováno a trestáno, vedou se různé veřejné kampaně a mediální projekty k potírání domácího

násilí, přesto všechno se stále vyskytuje a každá země s tímto jevem stále bojuje dle vlastních legislativních možností.

V České republice byla přijata novela trestního zákona, která vložением § 215a zakotvuje trestnost týrání osoby blízké nebo žijící ve společném obydlí a to s účinností od 1. 6. 2004 a také od 1. 1. 2007 nabyt účinnosti zákon č. 135/2006, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. I přesto stále naše platné právo nemá legální definici domácího násilí. Pojem domácí násilí je pojem mediální a akademický, se kterým pracuje kriminologie, viktimologie a psychologie. Stále je ale u nás absolutně nedostačující ochrana oběti domácího násilí, která je uplatňována obecně v rámci občanského práva, rodinného práva, práva přestupkového a policejního, dále v trestním zákoně. Stávající právní normy nejsou dostatečně promítány do obvyklých civilních řízení, zejména ve věcech rozvodu manželství, v řízeních o určení práv a povinností k dítěti apod. U nás opravdu stále chybí legislativa, která by upravovala i takové problémy. Například v Rakousku je upraven rozvod na základě viny z důvodů domácího násilí a samozřejmě i patřičné možnosti financí pro takto rozvedené ženy a jejich děti. Domácí násilí by mělo být bráno jako specifický vztahový a mocenský problém, který potřebuje specifické „ošetření“ cestou práva nejen trestního, ale i civilního případně i prostředky mimoprávními. Obecná nedostupnost kvalifikované právní pomoci obětem, zejména z důvodů ekonomických (nemají prostředky na odměnu advokátům, prostředky na jiné bydlení bez násilníka...), ale i komerční prostředí advokátních kanceláří a určité požadavky na solventnost klienta takové advokátní kanceláře, neskýtá právě lichotivý obrázek „právního státu“. Bohužel se občas stále ještě objevuje Nedostatečné povědomí soudců o fenoménu domácího, což se samozřejmě projevuje negativně v konečném efektu takového řízení, ale zejména i ve společenském vnímání problematiky domácího násilí.

Právo na spravedlivé soudní řízení zakotvené v Článku 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, které v sobě zahrnuje především zásadu „rovnosti zbraní“, není v českém soudnictví dostatečně respektováno, zejména z důvodu absence „advokáta chudých“, tedy práva na kvalitní bezplatné právní zastoupení. Dosavadní instituty v civilním i trestním právu upravují de iure právo na bezplatnou právní pomoc nedostatečně. V oblasti práva veřejného chybí efektivní postih násilných osob v přestupkovém právu a stále ještě i legislativní zakotvení „stalkingu“ v právu trestním, i když se již v chystané, ale dosud právně neúčinné novele trestního zákona objevilo.

Jako nejzávažnější nedostatek v komplexním přístupu k řešení problému domácího násilí považují absenci systémové vytvoření programů pro násilné osoby jakožto alternativy dosud jediného opatření – sankce, přestože v roce 2007 byla zpracována teoretická východiska a metody výcviku klinických psychologů pro tuto

oblast. Nápravné programy v České republice naprosto absentují, přestože to je reálně jediný způsob, jak se pokusit změnit jednání násilné osoby. Z dosavadní praxe je bohužel známo, že i v případě, že se ohrožená osoba (oběť) vymaní z násilného vztahu nebo od pachatele společnost na čas ochráníme jeho umístěním do věznic k výkonu trestu odnětí svobody, nemůžeme říci, že jsme vyřešili případ domácího násilí. Násilné jednání bylo pouze dočasně zastaveno, zakonzervováno, ale poté, co si násilník najde dalšího partnera, nebo se vrátí domů, domácí násilí pokračuje.

Téma této práce jsem si zvolila především pro jeho nesmírnou aktuálnost v současné době a také proto, že jsem policistka a pracuji s touto problematikou na Policii České republiky na Městském ředitelství v Brně u služby kriminální policie a vyšetřování, a to přímo na 4. oddělení obecné kriminality, jehož součástí je výhradní působnost v oblasti domácího násilí v městě Brně.

Nechci se ve své diplomové práci detailně rozepisovat a vymezovat pojmy domácího násilí, neboť o tom je již hodně psáno a já sama jsem se touto problematikou zabývala již v bakalářské práci.

Jako **hlavní cíl práce** jsem si tentokrát určila teoreticko-právně zhodnotit stávající právní úpravu ČR z hlediska efektivnosti poměřované cílem ochrany společnosti před domácím násilím za pomoci komparace se zahraničím a všech poznatků získaných v praxi o předmětném jevu, zformulovat podněty vedoucí ke zvýšení sledované efektivnosti. V této práci bych ráda představila způsoby a legislativní prostředky, kterými je domácí násilí potíráno a především se chci zaměřit na ty právní instituty, které mohou sloužit jako inspirace pro české prostředí, a to cestou práva civilního, trestního a stejně tak cestou mimoprávních prostředků.

S přihlédnutím k nesmírnému rozsahu, který toto téma pokrývá, jsem však nucena volit a svoje úsilí zaměřit k výsledku vypracování pouze podle mého názoru nejdůležitějších poznatků předmětné tematiky se týkajících za současného vědomí toho, že vypracování komplexního a detailního rozboru je z hlediska účelnosti a dále zejména přehlednosti jeho zpracování nereálné.

Uchopení tohoto obtížného tématu se může ubírat různými cestami. Já jsem si vedle již zmiňované metody komparace vybrala i metodu dokumentační (důvodem je vypovídací hodnota samotných fakt a materiálů) a dále metodu syntézy a analýzy. Dlužno však podotknout, že vzhledem k nedostatku kvalifikované literatury a nesystematičnosti pojetí dostupných materiálů se dané téma bude zpracovávat jen velmi nesnadno.

Diplomová práce je členěna na teoretickou a empirickou část. V teoretické části, která je rozdělena na čtyři kapitoly, se budu zabývat definicí domácího násilí,

efektivností právních norem českého práva u domácího násilí, prevencí a intervencí a řešení situace v oblasti domácího násilí ve městě Brně.

V empirické části se zaměřím na způsoby potírání domácího násilí ve vybraných evropských zemích. Kromě České republiky se budu zabývat situací na Slovensku, ve Velké Británii, v Rakousku a v USA. Cílem této části tedy zhodnocení kladů i záporů jednotlivých přístupů. Součástí jednotlivých kapitol nebude pouze popis legislativních úprav, ale také přiblížení statistických údajů a výsledků studií v oblasti domácího násilí v dané zemi, kde se mi podařilo údaje zjistit. Pokusím se přiblížit činnosti neziskových a nestátních organizací, které fungují na pomoc obětem domácího násilí v jednotlivých zemích. Konkrétně se budu věnovat činnostem dvou základních celostátních institucí v dané zemi. V závěru analytické části se pokusím shrnout své poznatky a přednést návrhy na přijetí dalších opatření v jednotlivých zemích. Předložím také svůj návrh na „ideální“ model boje proti domácímu násilí na základě poznatků z průzkumu jednotlivých zemí a své vlastní praxe v případech domácího násilí.

Prací se pokusím poukázat na klady i zápory současného systému ochrany obětí domácího násilí ve zkoumaných zemích. Budu usilovat o to, abych touto prací mohla ovlivnit co nejvíce čtenářů, že domácí násilí je celosvětový problém a také je přimět k zamyšlení se nad možnostmi dalšího postupu v této velice „bolavé“ oblasti a zároveň i zmínit skutečnost a specifikovat prostředky, jakými i Česká republika s tímto jevem již také bojuje a umí bojovat.

1. DOMÁCÍ NÁSILÍ – STANOVENÍ DEFINIC

Dovolím si rovněž určité zjednodušení problému a na některých místech této práce použiji zobecnění v tom smyslu, že o ženách budu psát jako o obětech domácího násilí a o mužích budu psát jako o agresorech. Činím tak nikoli proto, že bych bagatelizovala roli mužů na straně obětí domácího násilí (konečně ve své praxi jsem se s nimi nejednou setkala) či roli žen na straně agresorů, ale proto, že tímto zjednodušuji pochopení textu a jeho čtení dalším lidem, kteří si tuto práci popřípadě přečtou.

1.1 VYMEZENÍ POJMU DOMÁCÍ NÁSILÍ

Nejrozšířenějším a nejužívanějším výkladem pojmu „domácí násilí“ je: opakované, dlouhodobé a stupňující se násilí, kterého se dopouštějí dospělí nebo mladiství na svých blízkých (oběti mohou být manžel/manželka, druh/družka, rozvedení manžel/manželka, dítě, rodič, prarodič). Domácí násilí má podobu fyzického, psychického, sexuálního, ekonomického či jiného násilí, nejčastěji se však jedná o jejich kombinaci. Domácí násilí je vědomá činnost. Začíná opakujícími se útoky proti lidské důstojnosti, k nim se zpravidla postupně přidávají útoky proti zdraví a v konečném stádiu může přejít v útoky proti lidskému životu.

Domácí násilí se liší od ostatních forem delikventního chování tím, že je násilím mezi osobami v blízkém vztahu, vytváří vztah závislosti oběti na pachateli a je zaměřeno na získání moci pachatele nad obětí. Charakteristickým rysem domácího násilí je skutečnost, že se pro svou určitou trvalost a různou intenzitu a určitou postupnou gradaci násilných aktů postupně stává součástí jejich běžného života.

Co je za domácí násilí v České republice považováno? Legální definice není v žádném právním předpise vyjádřena. Přesto - pro potřeby Policie České republiky můžeme ze zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, odvodit základní nosné znaky, na kterých se odborníci shodují. Pro tuto práci bude v souladu s citovaným zákonem domácím násilím myšlen proces, při kterém:

- dochází k psychickému, fyzickému, sexuálnímu, ekonomickému či sociálnímu násilí,
- k útokům dochází mezi osobami, které mezi sebou navzájem mají/měly blízké vztahy, přičemž nemusí jít pouze o partnery, ale i předky, potomky, sourozence, rozvedené apod., jednotlivé formy násilí nemusí být zastoupeny všechny,
- postavení násilné osoby oproti osobě ohrožené je jasně vymezeno (nedochází ke střídání rolí, nejde o vzájemné hádky, napadání tzv. italských manželství, intenzita útoků zpravidla roste,
- k většině útoků dochází na místech, která jsou mimo kontrolu veřejnosti,
- osoby násilná a ohrožená společně obývají dům, byt nebo „jiné obydlí“.

Podle sociologického průzkumu se domácí násilí odehrává za čtyřiceti procenty dveří českých domácností. Většinou tiše a nenápadně. Nezúčastněná veřejnost si vždy klade stejné otázky: jak to mohou ty ženy snášet? Proč taková týraná žena zůstává ve vztahu, kde ji manžel či partner bije a ponižuje? Jenže tak jednoduché to není. Odejít? Často není kam. Ve hře bývají společné děti a tlak ostatních příslušníků rodiny. Vztah oběti a jejího tyрана je provázen vzájemnou závislostí: citovou i finanční. Domácí násilí bývá skryto před zraky okolí. Jedinými svědky bývají oběť a agresor, a co je horší, někdy i jejich děti. Ze statistických výzkumů¹ vyplývá, že necelých pět procent obětí domácího násilí tvoří muži. Zbylých devadesát pět procent obětí jsou ženy, nejčastěji ve věku 30 až 44 let.

Oběti se často s problémem nedokážou samy vyrovnat. Stydí se nebo nevědí, kam se obrátit. Přesto je nutné jej řešit., neboť, jak jednak z definic, tak i z praxe, je všeobecně známo, že od chvíle, kdy násilí propukne, se vždy už jen stupňuje a nikdy samo o sobě nepřestane. A i když se ženám podaří z takového vztahu odejít, vzpomínky na léta bití si v sobě nesou dál.

Co se týče výskytu případů domácího násilí v populaci České republiky, je velmi těžké stanovit přibližné číslo. Budeme-li vycházet z výzkumu agentury STEM pro Bílý kruh bezpečí a Philip Morris, uveřejněného v září roku 2006, zjistíme, že za oběť domácího násilí se považuje 13 % respondentů. I zde je třeba nutno zohlednit vysokou latenci případů domácího násilí. Další údaj se týká forem násilí - v 59 % případů se jedná o dlouhodobé násilí, tzn. trvající min. 1 rok, v 81 % je zastoupeno násilí fyzické a v 57 % případů jsou mu přítomny děti. Pro Českou republiku je typické, že velmi brzy dochází k prvním fyzickým útokům, kdy některé z nich (facka, držení) nejsou oběťmi vnímány jako nepřijatelné formy chování.²

Mnohé dosud zveřejněné případy v médiích, ale i mně osobně známé případy z mé policejní praxe, se skutečně dotýkají problému chybějící legislativy a konečně nových možností pomoci obětem, které přináší zákon č. 135/2006 Sb. k 1. lednu 2007. Prvním znakem hrozícího domácího násilí je izolace. Potencionální násilník chce mít nad obětí moc, a tudíž se jí snaží odříznout od všech jiných vlivů, než je on sám.

Když jde žena s kamarádkami na kávu a tam se svěří s tím, jak to chodí u nich doma, může slyšet, že to přece není normální. Že není normální, aby ji partner kontroloval na každém kroku. Aby žádala o dovození k tomu, zda si může koupit svetrík, v extrémních případech i o dovození k tomu, zda může jít spát či si dojít na záchod. Kontakt s okolím se násilníkovi nehodí. Potřebuje mít nad obětí co největší kontrolu, říká psycholožka Branislava Vargová z ROSY, sdružení, které se domácím násilím v Česku začalo zabývat jako první.

¹ <http://www.bkb.cz>

² <http://www.donalinka.cz>

Nebylo to jednoduché, domácí násilí bylo dlouho léta tabu. „*Když jsme v roce 1995 uspořádaly spolu s dalšími neziskovými organizacemi konferenci zabývající se násilím v rodině, reakce byly jednoznačně odmítavé*“, vzpomíná Zdena Prokopová, jedna ze zakladatelek ROSY. Za léta praxe se jako sociální pracovnice setkávala čím dál častěji s jednou věcí: ženy, které navštěvovaly manželské poradny či podávaly žádost o rozvod, často nesly znaky fyzického týraní. Když se však jedna žena začala svěřovat, že jí manžel vyhrožuje zabitím, pochopila, že se v této dané situaci musí začít něco dělat.

Její slova potvrzuje i Marie Lieneu, ředitelka neziskové organizace ProFem³, která obětím domácího násilí poskytuje bezplatné právní poradenství. U nás se dlouho každý tvářil, že tento problém neexistuje nebo se týká jen několika rodin na okraji společnosti. Ženy se styděly o problému mluvit, převládal názor, že je to jejich vina. Chyběl nejen odpovídající zákon, ale i poradny a odborní pracovníci. A hlavně azylové domy, kam ženy mohly od svého násilnického muže odejít. Zatím se podařilo vybudovat jen tři: dva jsou v Praze, z nichž jeden má utajenou adresu, třetí se nachází v Brně. Ostatní útočiště bitým ženám poskytují domy provozované charitativními organizacemi, kde svoje těžké chvílky přečkávají také bezdomovci či neplatiči nájemného, a to bez rozdílu pohlaví.

Nejsou to ale jenom facky a kopance, často uštědřené i těhotným ženám. K domácímu násilí patří i odříznutí od finančních prostředků, ponižování na veřejnosti (copak nám zase řekneš chytrého?) či dokonce násilí sexuální, od znásilnění až po nucení k praktikám, které se ženě protiví.

O domácím násilí panuje mnoho dohadů a mýtů. Že se ženám líbí, že se týká jen žen slabých a nerozhodných, že kdyby to bylo tak hrozné, partnera by opustily, že agresor je člověk s nižším IQ nebo alkoholik.

Jenže průzkumy ukazují jednoznačně, že to není pravda. Oběťmi domácího násilí se mohou stát i ženy energické a samostatné. Agresory zase muži s univerzitním vzděláním. Alkohol je sice rizikovým faktorem každého vztahu, ale není příčinou násilí. Tou zůstává snaha svou oběť ovládat.

Domácí násilí jde napříč všemi vrstvami společnosti. Nezáleží na věku, vzdělání, profesi nebo materiálním zázemí rodiny. Pokud týraná žena sebere odvalu a násilí na své osobě oznámí policii a u lékaře, což by měla udělat vždy, a tam se jí zeptají, např. co vyváděla nebo zda ho vyprovokovala, může ji odvaha i přejít. Proto mě zajímá **co je vlastně příčinou násilí mezi lidmi, kteří jsou, nebo si byli velmi blízcí?**

³ Poskytuje poradenství a konzultace pro ženské organizace a projekty, tématicky se zaměřuje především na prevenci násilí na ženách/domácí násilí.

Agresivní chování je z velké části naučené v dětství a mládí jako způsob řešení konfliktů a problémů, tedy přejímáním vzorů z původní rodiny. K tomu se přidává řada dalších vlivů, jakými jsou nezralost partnerů, obtížná ekonomická situace, nedostatek bytů, náročné životní situace a další, související s charakterovými vlastnostmi jedinců v takovém vztahu.

Proč týrané oběti setrvávají ve svazku s násilníkem?

Výkon násilí na ženě se neomezuje jenom na jednu epizodu. Zakoušené násilí má pro postižené stupňující se sociální následky. Týraná žena je mnohdy svým okolím považována za méněcennou, neschopnou, neboť selhala ve své roli vést funkční manželství. a příbuzní, kolegové, osoby sociálně blízké velmi často oběti myšlenku viny - osobního selhání podsouvají. Tyto pocity přijímá týraná žena, která je právě z násilného vztahu doma zvyklá na manipulaci jejím myšlením ze strany násilné osoby, velmi lehce za své. Nezúčastněné osoby nejsou schopny pochopit, proč žena ve svazku s násilníkem setrvává. Důvody proč ženy neopustí svého násilného partnera jsou rozličné a velmi individuální. Mnohé ženy žijí v naději, že muž své chování k nim změní. Je zcela typické, že pachatelé po prvních útocích slibují, omlouvají se, podnikají velmi složité usmiřovací ceremonie. Ženy, které v této fázi násilníku uvěří a ve vztahu setrvávají, posilují proces jeho odbourávání zábran pro další trýznění. Další útok je proto v drtivé většině případů ještě o něco horší. Žena, která zná muže nejen jako násilníka, ale i jako milého, něžného partnera, žije v představě, že tento vztah je vztahem na celý život, selhání tohoto vztahu pro ni, může znamenat selhání vědomí o vlastní schopnosti milovat a udržet vztah (je trestána, když udělá ve vztahu nějakou chybu). V mnoha případech je motivem setrvání ve vztahu s násilníkem prostě STRACH (*...zabiju tebe, děti, sebe... když mne opustíš, ... víš, že si tě najdu všude...*). Týraná žena trpí "syndromem týraných žen", jedná-li se o dlouhodobé týrání, je téměř vyloučené, aby se z tohoto stavu sama vymanila.

Proč se týraná žena se svým problémem jen těžko někomu svěřuje?

Týraná žena trpí pocity viny za svůj osud. Stydí se přiznat, že má doma takové problémy, často dokáže až mistrně maskovat různá zranění tak, že ani její nejbližší okolí nepozná, co se s ní děje. Bojí se, že jí nikdo neuvěří. Ženy často chápou vztah jako investici, které by se neměly vzdávat, jakýkoliv problém ve vztahu pak chápou jako svoje selhání, svoji neschopnost udržet harmonii v rodině. Týraná žena je svým okolím považována za méněcennou, neschopnou. Policie často reaguje na manželské násilné konflikty jen velmi zdrženlivě. Dokonce ani lékaři se při zjištění stop možného násilí u dospělých osob raději neptají na jejich původ.

Je domácí násilí trestným činem?

Trestný čin s názvem "domácí násilí" sice neexistuje, trestní zákon (Zákon č. 140/1961 Sb.) však upravuje trestný čin „Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě,“ (§ 215a trestního zákona), který případy domácího násilí, za splnění dalších zákonných znaků, postihuje. Podle tohoto ustanovení „kdo týrá osobu blízkou nebo

jinou osobu žijící s ním ve společně obývaném bytě nebo domě, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta“. Pokud pachatel spáchá tento čin zvláště surovým způsobem nebo na více osobách, nebo pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu, hrozí mu trest odnětí svobody na dvě léta až osm let. V souvislosti s domácím násilím může docházet i k dalším trestným činům jako např. týrání svěřené osoby (§ 215), ublížení na zdraví (§ 221), vydírání (§ 235), znásilnění (§ 241), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 197a), vraždy (§ 219), omezování osobní svobody (§ 231), zbavení osobní svobody (§ 232), porušování domovní svobody (§ 238), porušování tajemství dopravovaných zpráv (§ 239), neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo nebytovému prostoru (§ 249a odst.2), či např. maření výkonu úředního rozhodnutí § 171 odst. 3 TZ nebo únosu § 216 TZ.

Ne vždy je však domácí násilí kvalifikováno jako natolik závažné, aby bylo trestně stíháno. Často je posouzeno jako tzv. přestupek proti občanskému soužití (§ 49 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích). Zvláště v případech, kdy oběť na policii ohlásí pouze poslední napadení. Pokud podáváte oznámení, je třeba vždy zdůraznit, že násilí již nějakou dobu trvá, popř. že už došlo v minulosti k napadením, výhrůžkám a podobně. Pokud je čin kvalifikován policií jako přestupek, má poškozený tři měsíce k tomu, aby podal návrh na jeho projednání u přestupkové komise. V případech domácího násilí jde totiž o tzv. návrhové přestupky, které bez návrhu poškozeného projednat nelze. Bohužel, v případě, že se přestupek neprokáže, je navrhovatel nucen uhradit náklady řízení ve výši zpravidla Kč 1.000,- (je možné požádat o odpuštění ze sociálních důvodů).

Případy domácího násilí probíhají v cyklu, který je nazýván spirálou násilí. Cyklus se může opakovat i několik let. Intenzita násilí zpravidla roste, také intervaly mezi jednotlivými fázemi se postupem času zpravidla zkracují.

- Období vystupňování napětí (např. neustálé kritizování, vyhrožování, zesměšňování atd.).
- Samotný akt násilí (fyzický útok, sexuální zneužití, psychický nátlak, který má za cíl pokořit vás např. ve formě nedovolení vám celou noc usnout, přinucení svléknout se před jeho přáteli...).
- Omluvy, odprošování, svalování viny na ostatní (dárky na usmířenou, odprošování na kolenu, pláč, sliby, že se nikdy nic podobného opakovat nebude, obviňování partnerky, že za to může vlastně ona)⁴.

1.2 MÝTY A REALITA

⁴ [http:// www.donalinka.cz](http://www.donalinka.cz)

Domácí násilí se vyskytuje pouze v určitých sociálních vrstvách

Pravda: Domácí násilí se týká všech lidí bez ohledu na jejich sociální postavení, vzdělání, rasu, náboženství apod.

Domácí násilí je okrajová záležitost, která se v naší společnosti vyskytuje jen zřídka.

Pravda: Jedná se o velmi častý negativní jev. Statistiky uvádějí, že domácí násilí zažilo 38% žen.

Domácí násilí je způsobováno pitím alkoholu (braním drog).

Pravda: Alkohol a drogy nepředstavují příčinu, ale ani omluvu domácího násilí. Alkohol může být pouze katalyzátorem násilí.

Jedná se pouze o soukromou záležitost, neměl(a) bych se do toho plést.

Pravda: Domácí násilí je kriminální, nikoli privátní záležitost, a proto by mělo být posuzováno a stíháno stejným způsobem jako násilí vůči cizím osobám.

Nikdy to nemůže být vážné, pokud s násilníkem jeho partnerka zůstává.

Pravda: Násilníci svým partnerkám vyhrožují, že v případě odchodu ublíží jim, nebo jejich dětem. Tyto ženy s nimi potom často zůstávají ze strachu, avšak nikdy ne proto, že by s násilím souhlasili.

Domácí násilí je chyba oběti, vinu nelze svalovat pouze na stranu násilníka.

Pravda: Násilníci uvádějí často jako důvod pro své ataky, že byli partnerkou k tomuto jednání vyprovokováni. Provokace, ať už skutečná, či smyšlená, však opakované násilí omlouvat nemůže. Za násilné chování je vždy plně odpovědný násilník.

Týranou ženu i násilníka lze na první pohled rozeznat.

Pravda: Násilí je velmi dobře ukryto za zdmi domovů. Násilník se jeví svému okolí většinou jako sympatická osoba. Týraná žena se za svoji situaci stydí, a proto se často nesevěří ani své nejlepší přítelkyni (svá zranění skrývá nebo pro ně nachází různé výmluvy).

Rodinná terapie může problémy vyřešit.

Pravda: Terapie může pomoci vyřešit partnerské problémy. Násilí však představuje pouze problém vycházející ze strany agresora. Ke změně, může dojít pouze tehdy, když násilný partner převezme za své chování plnou odpovědnost.⁵

1.3 MEZINÁRODNÍ TERMINOLOGIE V POJMU DOMÁCÍHO NÁSILÍ

⁵ [http:// www.donalinka.cz](http://www.donalinka.cz)

Jednotnost terminologie a přesné vymezení jevu „domácího násilí“ neexistuje ani na bázi mezinárodněprávních dokumentů, vnitrostátních zahraničních právních úprav a ani na bázi odborné literatury. Nejasnost ve vymezení definice domácí násilí a její následná operacionalizace přitom může vyvolávat značné problémy nejen při poznávání zkoumaného jevu, ale rovněž při srovnávání výsledků výzkumu v dané oblasti.

Příčina existence této terminologické nejednotnosti a nejasnosti je odvislá od mnoha faktorů. Především je potřeba zahrnout do úvah na toto téma skutečnost, že domácí násilí je integrální součástí téměř všech kultur, které se od sebe různým způsobem v mnoha svých sférách odlišují. Ve světle tohoto faktu zdá se snáze pochopitelné, že není možné vytvořit jednotnou univerzální definici, která by obsahovala a zohledňovala všechny diference všech konkrétních, kulturních a společenských kontextů. Jinými slovy řečeno, skutečnost, že každá definice domácího násilí vychází z odlišné představy o povaze tohoto problému a o odlišné hranici každého jedince ve vnímání a posuzování příkoří na jeho osobě, se potom promítá i do jeho vymezení a pojmenování.

V mezinárodněprávních dokumentech, vnitrostátních zahraničních právních úpravách a odborné literatuře se tak při popisu zkoumaného jevu můžeme setkat s poměrně pestrou paletou užívaných více či méně adekvátních pojmů, mezi něž patří zejména : v mezinárodněprávních dokumentech uváděné termíny – „*násilí vůči ženám*“ (violence against woman), „*rodově podmíněné násilí*“ (gender based violence), „*zneužívání žen, manželek*“ (woman, wife abuse), „*zneužívání v partnerském vztahu*“ (spouse abuse), „*bítá žena*“ (battered woman), v krajinách s anglosaským systémem práva zavedený pojem - „*domácí násilí*“ (domestic violence), v německy hovořících zemích vytvořený termín – „*násilí uvnitř rodinného kruhu*“ (Gewalt in der Familie, inter family violence)⁶.

Z uvedeného je však možno vydedukovat a předestřené pojmy tuto úvahu již na první pohled samy evokují, že pojem „domácí násilí“, se kterým zejména v této práci operuji, může pokrývat v určitém spektru širší paletu vztahů než pojmy „*násilí na ženách*“, „*týrání žen*“, „*rodově podmíněné násilí*“ apod. (pod pojmem domácí násilí si totiž většinou automaticky představíme např. i jednání agresora muže, který se dopouští násilí na svém homosexuálním partnerovi, či tyranské chování, které směřuje dospělý syn vůči svému starému invalidnímu otci). A naopak termín „násilí na ženách v širším slova smyslu ztotožnitelný s termínem „*rodově podmíněné násilí*“ v sobě může ukrývat i ty stránky, které termín „domácí násilí“ ze své podstaty obsáhnout nemůže (pod pojmem „násilí na ženách“ je v zahraniční odborné literatuře řazeno např. i provádění ženské obřizky v zemích třetího světa, hromadné znásilňování žen za války apod.), „*násilí na ženách v intimních vztazích*“, který lze chápat jako

⁶ Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích, Studie BKB, první vydání, Praha, 2002.

podmnožinu termínu „domácí násilí“.⁷ Definice všech výše předestřených pojmů „domácí násilí“, „násilí v rodině“, „zneužívání v partnerském vztahu“, „násilí páchané na ženách“ atd. (které jsou obsaženy v mezinárodněprávních i vnitrostátních zahraničních právních úpravách a odborné literatuře) jsou v základním nosném pilíři sobě navzájem velmi podobné. Jejich rozdíly potom můžeme vystopovat zejména v míře specifikace jednak jednotlivých způsobů chování, které jsou definicemi považovány za násilí, jednak v typizaci tohoto chování (konkrétně – některé definice operují pouze s užitím fyzického násilí, jiné výslovně podřazují pod předmětný pojem i násilí psychické apod.) a dále potom v konkretizaci a stanovení širě okruhu jeho obětí (některé definice tak stanoví jako oběti výslovně pouze ženy, některé zahrnují do okruhu obětí i děti, některé počítají např. i s výskytem násilí v homosexuálním vztahu, či vůči rodičům ze strany dětí apod.).

Společným jednotícím znakem všech definic je zejména to, že považují výše uvedené druhy násilí za poměrně zvláštní, samostatný a složitý fenomén, jehož mimořádnost vyplývá nikoli z existence násilí jako takového, ale zejména z povahy subjektu vůči kterému je toto násilí směřováno (oběťmi tohoto druhu násilí jsou v naprosté většině případů ženy) a za jakých psychologických okolností se tak děje (nerovnováha v mocenském rozložení sil mezi agresorem a jeho obětí atd.)

Konkrétně může mít násilí podobu fyzických ataků, které se vyskytují ve formě fyzického či sexuálního násilí (škrcení, kopance, pálení ohněm, tlučení hlavou o zeď, bodání nožem, strkání různých předmětů do pochvy atd.), přičemž následky těchto útoků mohou být různé od hematomů na různých částech těla oběti až po její smrt.

V některých definicích potom bývá pod pojmem domácí násilí zahrnováno i násilí psychické, které se může objevovat v podobě verbálních útoků, omezování či zastavení ekonomických zdrojů či omezování ve volném pohybu různými příkazy a nařízeními. Častá je i izolace od rodiny a přátel a neustálá kontrola oběti domácího násilí.

Jak již bylo uvedeno výše, nejednotnost ve vymezení pojmů „domácí násilí“, „násilí v rodině! Apod. lze mnohdy vystopovat nejen v kontextu nadnárodních úprav, ale i v právním řádu, odborné literatuře aplikační praxi v rámci jednotlivých zemích.

Pro ilustraci uvádím příklad Velké Británie, která je považována za jednu z nejvyspělejších zemí v Evropě, co se ochrany obětí v této práci zkoumaného jevu týká, kde však žádná jednotná legislativně uchopená definice, která by vymezovala pojem domácí násilí, neexistuje. Jednotlivé definice ve Velké Británii užívané pro označení předmětného jevu se od sebe potom navzájem odlišují zejména podle zaměření zájmu toho, kdo je při své praxi aplikuje. Jinými slovy řečeno, definice

⁷ Huňková M, Voňková J: *Domácí násilí v ČR z pohledu práva*, Justiční akademie ČR, 2004, str. 40.

domácího násilí jsou ve Velké Británii vytvořeny a využívány vždy podle centrálního bodu pozornosti aplikujícího subjektu (státního orgánu, nevládní organizace, právního teoretika atd.)

Např. Metropolitní policie (tzn. Policie města Londýna) přijala pro účely vymezení pojmu „domácí násilí“ definici **Associations of Chief Police Officers**, která pod předmětný pojem řadí „jakýkoliv výskyt ohrožujícího chování, násilí nebo zneužití (psychického, sexuálního, ekonomického nebo emocionálního) mezi dospělými osobami, které jsou nebo v minulosti byly intimními partnery nebo členy jedné rodiny. A to bez ohledu na pohlaví“. Případy domácích násilí jsou pro účely práce londýnské policie začleněny do stejné skupiny jako rasově a homofonně motivované delikty sjednocené pod název „**Hate Crime**“ (delikty motivované nenávistí). U těchto deliktů je považováno za rozhodující faktor předsudek pachatele vůči určité identifikovatelné skupině osob.

Policie v Severním Irsku potom přijala definici vytvořenou **Royal Ulster Constabulary**, která pod domácí násilí zahrnuje jakoukoliv hádku, ostrý spor nebo potyčku, včetně násilí mezi členy rodiny nebo domácnosti. Domácí násilí se vyskytuje při rodinných rozepřích, kdy jednotlivec nebo více osob způsobí fyzickou újmu jinému členu rodiny nebo domácnosti (včetně bývalého partnera). Dále však uvádí, že domácí násilí zahrnuje také jiné než fyzické násilí např. pokračující verbální zneužívání, emocionální zneužívání, zbavení sociálních vazeb nebo finančních prostředků. Jak vyplývá z této definice, Policie v Severním Irsku řadí pod pojem domácí násilí i útoky způsobené vůči dítěti v rámci rodinného kruhu. Oproti tomu Ministerstvo zdravotnictví a sociálních věcí řadí pod domácí násilí: „**použití fyzické nebo emocionální síly nebo hrozby v úzkém vztahu mezi dospělými osobami způsobem, který působí oběti újmu nebo tíseň**“. I ženská nevládní organizace **Wome's Aid**, která zaujímá na poli ochrany obětí domácího násilí ve Velké Británii velmi silné postavení, definuje domácí násilí jako „**jednání dospělých osob v blízkém vztahu za použití fyzické či psychické síly nebo výhrůžky, a to způsobem, který vyvolá na straně oběti újmu nebo tíseň**“.⁸

Na základě zkušeností z praxe považuji za vhodné a pro účely této práce budu od sebe oddělovat termíny „**násilí uvnitř rodinného kruhu**“ (respektive jeho zaměnitelné modifikace „násilí v rodinném či obdobném vztahu“, „násilí mezi rodinnými příslušníky“, „násilí v rodině“ atd.) od termínu k němu podřazenému, za nějž považuji termín „domácí násilí“. Rozdíl mezi obsahem pojmu „násilí v rodině“ atd. vnímám zejména v osobě možných obětí takto označeného společenského jevu, neboť oběťmi domácího násilí se mohou stát podle mého názoru a názoru většiny subjektů, které se v České republice na pomoci obětem domácího násilí podílí, výhradně dospělé osoby, kdežto pod termín „násilí uvnitř rodinného kruhu“ či „násilí v rodině“ je možno podřadit mimo násilí na dospělých obětech i násilí na dětech. v rodinných vztazích.

⁸ Huňková M, Voňková J: *Domácí násilí v ČR z pohledu práva*, Justiční akademie ČR, 2004, str. 43.

Domnívám se, že vzhledem ke specifčnosti jevové stránky, ale i k jeho značné společenské nebezpečnosti, by mělo být násilí páchané na dětech upraveno zákonem převážně samostatně se zřetelem k potřebě zvýšené ochrany.

Pojem **domácí násilí** ve světle výše uvedeném se tedy dá definovat jako: *„Jakékoliv jednání, které má za cíl uplatnění moci nebo kontroly nad osobou, k níž je pachatel v intimním vztahu, způsobující na straně oběti tíseň nebo újmu, přičemž intimním vztahem rozumíme vztah rodinný, partnerský či obdobný“*. Tento termín je využíván i v České republice.

1. 4 NÁHLED ČESKÉ SPOLEČNOSTI NA DOMÁCÍ NÁSILÍ

Česká společnost se po listopadu 1989 výrazně individualizovala. Takže častou námitkou proti systémovému řešení domácího násilí bylo, že rodiny jsou nedotknutelné a společnost do nich nemá zasahovat. Případy domácího násilí se řešily teprve tehdy, až nabyly znaků trestného činu.

Policie i soudy postupovaly jako v jiných případech násilí. Nepřihlíželo se k tomu, že domácí násilí je specifický fenomén a že násilí mezi blízkými osobami funguje jinak než mezi osobami cizími. Tato situace se však posléze zásadním způsobem změnila. Za legislativní milníky lze označit zavedení nové skutkové podstaty trestného činu, totiž „týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě“, projednávané na parlamentní úrovni v první polovině roku 2004. Jde tedy o § 215a trestního zákona, lidově nazývaný „domácí násilí“. Druhým milníkem je zákon č. 135/2006 Sb., novelizující několik dalších zákonů v určité jejich části, který od 1.1.2007 přináší zcela nové podmínky pro zajišťování ochrany rodiny před domácím násilím a snaží se o komplexní pomoc obětem. Jednou z prvních, která toto téma vznesla do velké politiky, byla poslankyně poslanecké sněmovny za ČSSD Anna Čurdová,⁹ která se dlouhá léta zabývá sociálními problémy. *„Často jsem slyšela, že nejprve se u nás musí vybudovat demokracie, pak se můžeme zabývat problémy v rodině. Ale copak domácí násilí patří do demokratické společnosti?“*

Za deset let systematického působení se podařilo mnohé: vyškolit odborné pracovníky, aby věděli, jak mají se ženou jednat, vybudovat ony tři azylové domy pro týrané ženy. A především prosadit dva zákony týkající se domácího násilí (přímo zákon o domácím násilí nemáme a ani ten nový se tak nejmenuje). Jejich přijetí nebylo jednoduché: *„Mnoho poslanců, ale i poslankyň problém zpochybňovalo. Prý se jedná o jev v několika problémových rodinách a společnost nemá právo do rodin zasahovat. To tvrdili zejména pravicoví a konzervativní poslanci“*, vzpomíná výše zmíněná poslankyně, která však znala podobnou legislativu z Rakouska. Odtud také vzali zákonodárci předlohu českého zákona.

⁹ Příloha deníku Právo ze dne 25. listopadu 2006, s.14.

Ještě donedávna oběť musela dávat souhlas s trestním stíháním pachatele. Tedy manželka s trestním stíháním svého manžela a otce svých dětí. Podle nového zákona tento souhlas není nutný. Násilník bude trestně stíhán jako za každý jiný trestný čin, který souhlasem s trestním stíháním není podmíněn.(ust. § 163 tr. řádu)

Často se také stávalo, že žena musela z místa bydliště z důvodů zajištění vlastní bezpečnosti odejít, i když byt patřil jí. Nyní je možné násilníka vykázat ze společného obydlí až na dobu deseti dnů. Bez ohledu na to, komu byt patří. Inspirací k tomuto zákonu byla opět rakouská legislativa.

Jeden z hlavních kořenů domácího násilí je kromě nedokonalé legislativy i v přetrvávajících vzorech chování kdy mnoho žen bylo vychováno tak, že žena musí něco vydržet a svou širokou zástěrou ledacos přikrýt. Jenže dnešní moderní ženy často už nic přikrývat nechtějí a nosí raději sukně krátké. Násilníci často pocházejí z typicky patriarchálních rodin, kde se lpělo na tradičním vymezení rolí. Typickým rysem násilníka je postoj: ty jsi teď moje žena a budeš tudíž dělat to, co ti řeknu já. Takový muži mají silné tendence ženu převychovat. I za cenu násilí. Agresivní partner navíc za svoje chování nepřejímá zodpovědnost. Svou ženu klidně pošle k psychologovi, protože v jeho očích má problém ona. To ona přece dělá chyby!

1.5 DÍLČÍ SHRNU TÍ

Pojetí domácího násilí je mnoho, neexistuje žádná jednotná definice. Domácí násilí je jev, který způsobuje negativní následky nejen u obětí, ale také svědků domácího násilí, kterými se velmi často stávají děti. Oběťmi nejsou pouze ženy, ale také děti, senioři a muži.

Velká část lidí se domnívá, že domácí násilí se týká jen několika málo lidí, výzkumy bohužel ukazují opak. Domácí násilí se vyskytuje u rodin všech sociálních vrstev, národností, etnik, vzdělání, sexuální orientace apod. Stále však přetrvává lhostejný postoj veřejnosti vůči této problematice, což posiluje povědomí násilníka o přijatelnosti jeho chování. Je tedy jistě potřeba tento problém zveřejnit, upozornit, že bez intervence společnosti si oběť nedokáže sama pomoci, i když to potřebuje. Domácí násilí je založeno na posilování moci agresora, kontrole a zastrášení oběti a bohužel jsou jím postiženy nejvíce ženy.

Bludný kruh násilí se málokdy podaří přetnout. Žádnou facku či násilnický projev by žena neměla tolerovat. Měla by si zajít k lékaři, aby mohla svá zranění prokázat. Při opakovaném násilí by měla volat policii a obrátit se na odbornou pomoc do některé z organizací, které se problémem zabývají. A co víc: měla by zvážít, chce-li v takovém vztahu, kde se komunikuje pomocí násilí, vůbec setrávat. Rodinu nelze udržet za každou cenu. Pokud se ale žena vzepře, stojí před závažným problémem: Kam jít? Podnájem? Když vezme děti do podnájmu za 10 tisíc korun, po zaplacení

obědů a tramvajenky jí nic nezůstane. Pokud sežene místo v azylovém domě, musí platit i tady. Na rozdíl od zahraničí, kde naopak příspěvek dostane. Z ekonomických důvodů, vycházejících z časté finanční závislosti na agresorovi, váhá jakékoliv kroky ven z tohoto, byť násilného, vztahu učinit.

Povědomí veřejnosti i odborníků o podstatě domácího násilí vzrostlo, i když o jeho pachatelích i obětech stále panují falešné mýty. V trestněprávní praxi se stále častěji setkáváme s požadavky, aby odborník objasnil, zda poškozená osoba je skutečně obětí domácího násilí a jak mohla tato skutečnost ovlivnit její chování, osobnost a psychické procesy. Nový zákon umožňuje řešit alespoň akutní situaci, aby se předešlo nejhoršímu. Proto je smutnou realitou, že jeho přijetí předchází šokující statistika několika desítek žen, které zemřely rukou vlastního manžela. Každoročně se Česká republika připojuje k ostatním zemím, které pořádají akce s názvem „**Tiché svědkyně**“, které si připomínají své oběti domácího násilí. Sochy, z nichž každá představuje konkrétní osobu zabitou svým partnerem, bývají každoročně vystaveny na veřejném místě. Každá socha má na krku pověšené své vlastní parte. Zde je příklad: „**Daniela, 38 let, uškrtna v roce 2006 svým manželem. Zbyly po ní dvě děti.....**“¹⁰

¹⁰ Příloha deníku Právo, se dne 25. listopadu 2006, s. 15.

2. EFEKTIVNOST PRÁVNÍCH NOREM ČESKÉHO PRÁVA U DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Domácí násilí je jev, proti němuž nelze úspěšně bojovat pouze za pomoci právních nástrojů. Pro dosažení efektivní pomoci obětem, je třeba komplexní řešení jejich problému. Aby mohlo dojít, když ne k eliminaci domácího násilí, tak alespoň k redukci jeho výskytu, je třeba se v rámci komplexního řešení zaměřit i na mimoprávní mechanismy společenské regulace. Je proto nezbytné, aby byly ze společnosti vymýceny především liché představy a mýty o domácím násilí i o jeho aktérech.

Právní řád každé společnosti by měl odrážet hodnotový systém lidí, kteří žijí v jejím rámci. Prostřednictvím moci zákonodárné pak stát deklaruje, jaké hodnoty bude svými akty chránit a s jakou intenzitou a jaké jevy či jaká jednání nebude tolerovat. Mezi hodnoty, které jsou již tradičně chápány ve všech civilizovaných zemích jako hodnoty nejdůležitější a nezákladnější jsou lidský život, zdraví, důstojnost a svoboda. Vzhledem k elementární povaze patří tyto hodnoty mezi základní práva a svobody, které se stát zavazuje prostřednictvím Listiny základních práv a svobod střežit nejbedlivěji.¹¹ Současný právní stav má na své nedostatky a legislativní aktivitu na pomoc obětem domácího násilí stále ještě existuje značný prostor. Lze hovořit zejména o oblasti soukromého práva, kde je násilí mezi osobami blízkými zohledňováno pouze v rámci rozhodovací praxe soudů, nyní také prostřednictvím nového předběžného opatření v občanském soudním řádu. Diskuse pak vzbuzují i některá ustanovení trestního řádu nebo přestupkového zákona.

Jak bylo naznačeno výš, stát svými akty moci zákonodárné deklaruje, jaká práva a jaké svobody bude svými mechanismy chránit. Nejvyššího standardu ochrany požívají ta základní lidská práva a svobody, která jsou obsažena v Listině základních práv a svobod. Legislativní rámec doplňují ještě mezinárodní smlouvy, které mají dle čl. 10 Ústavy,¹² aplikační přednost před vnitrostátními předpisy, je k nim tedy vždy třeba přihlížet a respektovat je. Značný význam mají zejména ty mezinárodní smlouvy, které zajišťují udržování a zvyšování standardu dodržování základních lidských práv a svobod. Jejich existenci jako závazku pro náš stát je možno pozorovat například v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva, který bdí nad tím, aby úmluvy Rady Evropy nebyly jen prázdou deklarací a aby naopak byly živým a respektovaným dokumentem. Předpisy nižší právní síly musejí být vždy v souladu s Ústavou, Listinou základních práv a svobod a pokud nejsou v souladu s mezinárodní smlouvou, jíž je Česká republika vázána, použije se této smlouvy.

2.1 ÚSTAVA ČESKÉ REPUBLIKY A LISTINA ZÁKLADNÍCH

¹¹ Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

¹² Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

PRÁV A SVOBOD

Výňatek z Ústavy České republiky a Listiny základních práv a svobod:

„Ústava České republiky¹³ a Listina základních práv a svobod (dále jen „listina“¹⁴) jako právní normy nejvyšší právní síly zakotvují základní práva a svobody člověka a stanoví nejvýznamnější zásady, na kterých je náš právní řád postaven. Podle článku I. Listiny jsou lidé svobodní a rovni v důstojnosti a právech. Základní práva a svobody se zaručují všem bez jakékoliv diskriminace. Listina stanoví, že každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno. Stejně tak požívá ochrany rodina a rodičovství, neboť podle článku 32 Listiny jsou rodičovství a rodina pod ochranou zákona. Zaručena je též zvláštní ochrana mladistvých a dětí. Z této skutečnosti pramení povinnost státu chránit základní práva a svobody svých občanů a stát nemůže a nesmí tolerovat žádné případy porušování základních práv a svobod, a to ani pokud k nim dochází v okruhu blízkých osob, v rodině. Stát má povinnost řešit všechny případy porušování základních práv a poskytovat ochranu ohroženým osobám“.

Násilí páchané v obydlí mezi rodinnými příslušníky, osobami v partnerském či obdobném vztahu (domácí násilí), je závažným porušováním lidských práv. Jeho oběťmi jsou převážně ženy. Dochází k němu většinou v přítomnosti dětí a má devastující dopad na jejich vývoj. V České republice se oběťmi domácího násilí stávají bohužel také děti starší patnácti let - co je však zarazující, že se tak stává ze strany rodičů.

2. 2 OCHRANA PŘED DOMÁCÍM NÁSILÍM V ZÁKONĚ O POLICII ČR

Zákon číslo 273/2008 Sb. o Policii České republiky

Zákon č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o policii“)¹⁵ stejně jako trestněprávní předpisy, poskytuje zákonné nástroje k řešení domácího násilí. Novelizací trestního zákona zákonem¹⁶ číslo 91/2004 Sb. je nově umožněno podle ustanovení § 215a¹⁷ tohoto zákona postihovat týrání blízké a jiné osoby ve společně obývaném bytě nebo domě.

¹³ Zákon číslo 1/1993 Sb. Ústava České republiky.

¹⁴ Zákon číslo 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod.

¹⁵ Zákon číslo 273/2008 Sb. o Policii České republiky.

¹⁶ Zákon číslo 140/1961 Sb. Trestní zákon v platném znění.

¹⁷ § 215a týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě dle trestního zákona.

Žádné násilí, tedy ani domácí násilí, není soukromou záležitostí a proto je i v těchto případech plně odůvodněna legitimnost zásahu ze strany státu. Omezování všech forem násilí včetně domácího násilí patří k zásadním úkolům resortu ministerstva vnitra. Nezastupitelnou úlohu při omezování domácího násilí sehrává Policie České republiky (dále jen „policie“), které ze zákona vyplývá povinnost chránit bezpečnost osob a majetku, odhalovat trestné činy, zjišťovat jejich pachatele, konat vyšetřování o trestných činech, odhalovat přestupky a plnit další úkoly. Nezřídka je policie kritizována za pasivní přístup k řešení domácího násilí zejména v těch případech, kdy dojde k vážným škodám na zdraví nebo životech obětí.

Celospolečenská závažnost a rozsah domácího násilí vyvolaly v roce 2003 odbornou diskusi státních i nestátních organizací a orgánů činných v trestním řízení. Odborníci navrhli systémové řešení domácího násilí. Klíčová role v systému patří policii, která se ve většině případů dostává jako první do kontaktu s obětí a pachatelem a je zmocněna ke kontrole a zamezení sociálně nepřijatelného jednání. Policisté mohou a musí reagovat na zjištěné násilí, zajistit především ochranu oběti a zabránit pachateli, aby v dalším násilí pokračoval.

Vzhledem k přetrvávajícím mýtům a falešným představám lidí z okolí rodin, kde k násilí dochází, nelze předpokládat, že tito lidé domácí násilí oznámí. Z praxe mám zkušenost, že tito lidé sami před sebou svůj laxní přístup k páchanému násilí ospravedlňují slovy: ***"jedná se pouze o věc rodiny; do toho se nemohu míchat; nakonec budu ten špatný já; každý vychovává děti po svém; kdyby to manželce doopravdy vadilo, tak by přeci odešla apod."*** Na druhé straně lze jen výjimečně předpokládat, že se policisté o případech domácího násilí dovědí vlastním zjištěním nebo na základě vlastního šetření, bez potřebné součinnosti se zainteresovanými osobami.

Ve většině případů tak trestní oznámení podávají poškozené osoby až v okamžiku, kdy již déle nemohou snášet dlouhodobý fyzický či psychický teror, případně kdy již dojde k újmě na zdraví anebo útok proti jejich osobě nabyt takových rozměrů, že u nich vyvolá obavu o své zdraví či život. V případě týraných dětí toto většinou vyplyne na povrch až po návštěvě lékaře, ať už z důvodu nemoci nebo přímo jako následek útoku. Všeobecně zřejmě platí, že týraná oběť vyhledává pomoc až ve skutečně krizových situacích, ve kterých se cítí ohrožena na životě. Domácí násilí je nutné považovat za velmi vážný problém a jeho výskyt za alarmující natolik, že je vhodné hledat účinné strategie řešení pro oběti i pachatele domácího násilí.

Policie ČR je vedle lékařských ordinací jednou z hlavních cest, kterou se případ domácího násilí dostává ze svého uzavřeného prostředí na veřejnost. Oproti lékařům je však policie při své činnosti vázána zásadou oficiality, tzn. pokud se policejní orgán dozví skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin, je povinen z úřední povinnosti - ex offo - konat. V Českém právním řádu není až na výjimky ukotvena možnost dispozičního práva poškozeného nakládat s trestním řízením.

Z tohoto důvodu je nutné, aby policisté dokázali včas danou situaci rozpoznat a kvalifikovaně reagovat. Na profesionální výkon při prvním kontaktu ohrožené osoby s policií (na místě činu i při přijímání oznámení) je možno adekvátně navázat jak v oblasti pomoci této osobě po stránce „civilní“, tak (a na což policie z podstaty své činnosti soustředí svou pozornost) v oblasti její bezpečnosti a úspěšného vedení případného trestního nebo přestupkového řízení.

Policie ČR vykonává svou činnost v případech, ve kterých ostatní způsoby nápravy protispolečenského chování selhaly, nebo jsou nedostatečné. Na základě tohoto vymezení byla až donedávna působnost policie zaměřena na postihnutí násilné osoby za její protiprávní jednání, kdežto pomoc osobám ohroženým domácím násilím byla až druhotná a omezená (zejména kriminalizací násilné osoby, což nemuselo být řešení vyhovující ve všech případech). Pomoc osobě ohrožené domácím násilím měla formu zastavení násilí pouze v určitém okamžiku, v závažnějších případech krátkodobé oddělení násilné osoby (zajištění, zadržení, vazba), odvoz oběti k lékařskému ošetření, rady osobní ochrany, doporučení jiné pomoci (občanské, psychologické poradny).

Od ledna 2007, s účinností již zmiňovaného zákona č. 135/2006 Sb.¹⁸, se však prostor pro policejní práci rozšířil. Na základě výzkumů a zahraničních zkušeností je možno násilí při splnění zákonných podmínek včas zastavit a tak předejít dalším útokům, tedy účinně působit na úseku prevence a ochrany před domácím násilím. Policii byla dána možnost nebýt pouhým represivním orgánem, ale účinně předcházet možnému protiprávnímu jednání. Tato činnost byla u policie v minulých letech často opomíjena a policisté se často dostávali do nevděčného postavení „*psů, kteří se snaží kousat, až když je pozdě*“. Je zapotřebí zmínit, že nový zákon zapadá do celkové snahy o reformy policie, jejíž jednou z činností je prevence a **zásady community policing**.¹⁹

Tento zákon o Policii ČR přinesl tedy zásadní změnu v možnostech ochrany osob ohrožených domácím násilím, a to cestou prevence, dříve, než chování násilné osoby nabude intenzity trestného činu a osoba ohrožená utrpí závažnou újmu na fyzickém i psychickém zdraví. Policisté představují významný článek v řetězu osob podílejících se na prevenci, intervenci, pomoci a řešení případů domácího násilí. Spolu s lékaři tvoří vstupní bránu, kterou prostupují na veřejnost informace o jednotlivých případech, do té doby skrytých v soukromí. Profesionálové, stejně jako dobrovolníci, kteří přicházejí do kontaktu s osobami ohroženými domácím násilím, jsou od roku 2004 soustavně proškolení v rozpoznání charakteristických znaků tohoto jevu a seznamování s vhodnými metodami a postupy, jak v rozmanitých situacích na domácí

¹⁸ Zákon číslo 135/2006 Sb. na ochranu před domácím násilím.

¹⁹ je filozofie policejní práce, která klade důraz na místní znalost a ukotvenost policisty v lokalitě, ve které slouží. Cílem všech policejních postupů, které z této filozofie vycházejí, je zapojit veřejnost do policejní práce takovým způsobem a v takové míře, aby se zvýšila její efektivita, a zapojit policistu do veřejného života takovým způsobem a v takové míře, aby se zvýšila jeho prestiž.

násilí reagovat. Rychlá a účinná reakce policie může být v případech domácího násilí životně důležitá.

V oblasti policejní práce je nutné dále pracovat na systematickém vzdělávání policistů zaměřené na potřeby té které cílové skupiny (hlídková služba zasahující na místě, operační středisko, zpracovatelé, vyšetřovatelé) za využití modelových situací s možností ověřit dovednosti policistů a eliminovat tak případné nedostatky v úkonech policistů již od prvopočátku.

Úkoly Policie ČR související s činností proti domácímu násilí

- **chrání bezpečnost osob a majetku**

Jedná se o velice obecně stanovený úkol, jehož konkrétní výkon má celou řadu omezení (zejména zákonná a kapacitní). Tato činnost je nejčastěji vykonávána policisty služby pořádkové policie (viz. níže), přičemž k domácímu násilí se policisté dostávají zpravidla na základě telefonického oznámení (na linku 158), kdy jsou na místo vysláni operačním střediskem.

- **odhaluje trestné činy a zjišťuje jejich pachatele**

Výhodou při odhalování trestných činů spáchaných v souvislosti s domácím násilím je skutečnost, že pachatel je zpravidla známý. Nevýhodou při odhalování trestných činů spáchaných v souvislosti s domácím násilím je vysoká latence domácího násilí (a to i v jeho nejtěžších podobách).

- **koná vyšetřování o trestných činech**

V případech, kdy nasvědčují zjištěné skutečnosti tomu, že byl skutečně spáchán trestný čin a že jej spáchala určitá osoba, zahájí policejní orgán proti takové osobě trestní stíhání dle § 160 trestního řádu. Následně po provedení potřebných úkonů je podán policejním orgánem návrh na podání obžaloby státnímu zástupci. Ten se buď s návrhem ztotožní a obžalobu podá, nebo může věc vrátit k došetření či využít některý z odklonů v trestním řízení (§ 307-309 tr. řádu).²⁰

- **odhaluje přestupky**

2.3 ZÁKON NA OCHRANU PŘED DOMÁCÍM NÁSILÍM

Zákon číslo 135/2006 Sb. na ochranu před domácím násilím

Důvody, které vedly k předložení návrhu zákona na ochranu před domácím násilím: K předložení tohoto návrhu vedlo jasné přesvědčení o tom, že je nezbytně nutné tuto problematiku upravit prostřednictvím nových právních norem. Ty současně

²⁰ Zákon číslo 141/1961 Sb. Trestní řád.

totiž nemohou zastavit rozšíření tohoto negativního fenoménu, protože jsou nedostačující. Vznik tohoto zákona byl vyvolán jeho výraznou dlouhodobou potřebou.

Návrh vycházel z pravidel, jaká existují v zemích, které jsou nám blízké z hlediska právní kultury a i jiných společenských, kulturních a náboženských charakteristik. Inspirací byl pro experty zejména rakouský model, který je také doporučován Radou Evropy jako nejlepší praxe při řešení domácího násilí.

Návrh byl zpracován neutrálně, bez ohledu na to, kdo je původcem násilí a kdo jeho obětí. Vycházel přitom z obecných znaků domácího násilí – opakování a stupňování závažnosti násilného jednání, které směřuje proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti ve společném obydlí násilné a ohrožené osoby.

Ohrožený člověk zpravidla potřebuje okamžitou reakci a účinný zásah včetně zamezení násilí do budoucna. Proto byla v návrhu kombinována opatření sociální i právní. Předpokládalo se využití správních orgánů (policie), justice a sociálních služeb.

Výrazným rysem návrhu zákona byl důraz na preventivní řešení domácího násilí. Dosud bylo v případě domácího násilí možné zasáhnout až v momentě, kdy došlo k závažnému útoku a dokonce zranění – podstatou předchozí právní úpravy tedy bylo opatření represivní.

Východiskem návrhu zákona bylo umožnit zásah do partnerského vztahu, v němž dochází k domácímu násilí nebo týrání, tak, že se násilník vykáže na přiměřenou dobu z bytu. Napadený získá dostatek času na to, aby si bez psychického či jiného nátlaku ujasnil situaci, v níž se nachází, a uspořádal svoje plány.

Hlavní podíl na vzniku návrhu tohoto zákona měla Aliance proti domácímu násilí, ve které jsou kromě politiků především zástupci neziskových organizací, především Bílého kruhu bezpečí a Dony, které se řešením tohoto problému domácího násilí prakticky a dennodenně zabývají. To bylo zárukou, že v novém návrhu byly zohledněny především poznatky z praxe, že návrh byl vyrovnaný a nebyl ovlivněn jedním směrem, jedním úhlem pohledu.

Díky spolupráci politických stran zastoupených v Parlamentu České republiky došlo k jejich dohodě a schválení tohoto návrhu zákona, který byl uveřejněn ve Sbírce zákonů dne 14. dubna 2006 v částce 46 jako zákon číslo 135/2006 Sb.,²¹ kterým se mění některé zákony v oblastech ochrany před domácím násilím. Tento zákon nabyl účinnosti dne 1. ledna 2007. Díky přijetí tohoto zákona se Česká republika připojila k těm zemím EU, jejichž zákonodárství vytváří ucelený právní rámec pro prevenci domácího násilí a kvalifikovanou pomoc jeho obětem.

²¹ Zákon číslo 135/2006 Sb. na ochranu před domácím násilím.

Zákon je koncipován na principu

- priority práv – zásah do soukromé sféry je přípustný, pokud je nezbytný pro ochranu života, zdraví, práv a svobod jiných ohrožených osob;
- subsidiarity – bezpečnost osoby ohrožené násilím je zajištěna opatřeními netrestní povahy, role trestního práva je subsidiární;
- odvrácení hrozby nebezpečí – zákonná opatření jsou preventivní reakcí na nebezpečné chování násilné osoby a prevencí rizika opakování násilného jednání;
- přiměřenosti a minimalizaci zásahů – druh, trvání a intenzita zásahu policisty je určována účinnou ochranou a minimálním zásahem do ústavně zaručených práv a svobod;
- výměny informací zejména mezi policisty, intervenčními centry a orgány sociálně právní ochrany.²²

Právní rámec upravující součinnost orgánů státních, samosprávných a sociálních služeb uskutečňujících ochranu před domácím násilím: Zákon č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím (dále jen zákon o ochraně před domácím násilím). V citované normě byly novelizovány tyto zákony:

- Zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky opravňující policisty k vykázání této násilné osoby ze společného obydlí, jakož i z bezprostředního okolí společného obydlí na dobu 10 dnů, kdy je policista oprávněn tuto osobu vykázat i v její nepřítomnosti. *(zde upřesňuji, že od 1. 1. 2009 nabyla účinnost tato novela zákona o Policii České republiky, a to zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, kdy institut vykázání a jeho důvody jsou stejné jako při účinnosti starého zákona č. 283/1991 Sb., o Policii, kdy se ve vykázání postupovalo podle zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ale změnil se proces z režimu správního řízení, které zbytečně vše komplikovalo a neodpovídalo charakteru institutu vykázání, přešel tedy institut vykázání do běžného oprávnění policisty, proces je tedy zjednodušen, odpadá zahajování správního řízení, vyhledávání, doporučování aj. Vykázání je tedy upraveno jako faktický úkon a odpadá tedy velké množství formalit. Policista nevydává rozhodnutí o vykázání, je oprávněn osobu přímo faktickým úkonem vykázat. Důležitou změnou je, že se již nerozlišuje vykázání (v případě, že podezřelý je uvnitř) a zákaz vstupu (v případě, že podezřelý není přítomen), jde tedy o oprávnění policisty vykázat násilnou osobu a odpadá zákaz vstupu do společného obydlí).*
- Zákona č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád zavádějící zvláštní předběžné opatření ochrany osoby ohrožené domácím násilím (§ 76b – předběžné opatření, na návrh ohrožené osoby může být rozhodnutím soudu násilné osobě uloženo, aby na jeden měsíc opustila společné obydlí a zdržela se navazování kontaktu

²² Zákon číslo 135/2006 Sb. na ochranu před domácím násilím.

s navrhovatelkou/lem. Tomuto předběžnému opatření nemusí předcházet policejní vykazání a lze ho za stanovených podmínek prodloužit až na jeden rok).

- Zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon stanovující sankce za závažné nebo opakované porušení vykazání nebo předběžného opatření nařízené soudem (§ 171 – maření výkonu úředního rozhodnutí) – doplňuje toto ustanovení o maření „vykazání“, které vydala Policie ČR (policejní vykazání) nebo na základě předběžného opatření soudu. Tohoto trestného činu se může dopustit nejen osoba násilná, ale i osoba ohrožená.
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách řadí intervenční centra mezi sociální zařízení krizové pomoci, provozovaná nestátními organizacemi na základě registrace krajských úřadů (účinnost 1. 1. 2007).
- Novela zákona č. 359/1991 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění zákona č. 134/2006 Sb., přináší mimo jiné výrazné zlepšení ochrany nezletilých dětí před domácím násilím.

Tento zákon výrazně pomohl především při ochraně obětí domácího násilí. V podstatě funguje tak, že policista na místě, kde dojde k násilí na osobách ve společné domácnosti, zajistí důkazy a pak útočnicka na 10 dní vykáže z tohoto obydlí. Ten si může vzít své osobní věci, doklady a cennosti, a pokud nemá kam jít, tak mu policisté dají seznam míst, kde může žádat o ubytování. Jde především o opatření, které pomůže oběti násilí řešit do budoucna situaci tak, aby k násilí a problémům nedocházelo. Pokud jde o vážnější problémy, pak může poškozená osoba požádat v rámci předběžného opatření soud, aby tuto dobu 10 dnů prodloužil na jeden měsíc a v krajním případě až na jeden rok.

ZÁKON NA OCHRANU PŘED DOMÁCÍM NÁSILÍM SE OPÍRÁ O:

- **Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii ČR** § 44 až 47 Oprávnění rozhodnout o vykazání ze společného obydlí a zákazu vstupu do něj;
- **Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon** § 171 Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykazání; § 215a Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě;
- **Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád** předběžné opatření § 76b, § 273b Výkon rozhodnutí o vykazání ze společného obydlí a nenavazování kontaktů s oprávněným;
- **Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách** § 60a Intervenční centra.

Případnému zneužití rozhodnutí o vykazání zabrání:

- důkladné proškolení policistů a dalších osob, které podobné konflikty řeší
- zavedení zahraničních diagnostických metod, které umožňují zjistit skutečné riziko hrozby násilím v konkrétním případě

- databáze informací, na jejichž podkladě dokáží policisté vyhodnotit, zda je namístě rozhodnout o vykázání
- řešení před nezávislým soudem v občanskoprávním a případně i trestním řízení, které navazuje na postup policie
- hrozba trestního postihu policistů i ohrožených osob, pokud by nepravdivými informacemi donutily vykázat partnera/partnerku z bytu

Důvody k vykázání

Co se týče věcné stránky vykázání násilné osoby, toto opatření uloží policista tehdy, pokud na základě zjištěných skutečností, zejména s ohledem na předcházející útoky, lze důvodně předpokládat, že dojde k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti. Tento „důvodný předpoklad“ pak plně záleží na vyhodnocení situace policistou na místě a to vzhledem k počtu uskutečněných výjezdů či již hlášených napadení, zajištění stop a jiných důkazů, komunikací s ohroženou i násilnou osobou, případně se svědky. K vyhodnocení situace na místě byla pro potřeby policistů zpracována „Metodická příručka SARA DN“²³, zaměřena na identifikaci rizika opakovaného fyzického násilí mezi současnými nebo bývalými partnery. Jejím hlavním smyslem je prevence (tj. předcházení) nikoli predikce budoucího fyzického násilí. Je to metody pro hodnocení a řízení rizika eskalace domácího násilí. Uživatelům pomáhá přijmout lepší rozhodnutí. Rizikové faktory zařazené do metody SARA DN byly vytvořeny na základě vyhodnocení vědeckých a odborných publikací na téma násilí vůči blízké osobě.²⁴

Metodická příručka SARA DN obsahuje 15 otázek rozdělených do tří oddílů:

- v prvním oddílu se policista dotazuje na otázky týkající se násilí ve vztahu k blízké osobě;
- ve druhém oddílu se dotazuje na obecné sklony násilné osoby k násilí;
- ve třetím oddíle se dotazuje na zranitelnost ohrožené osoby.

Na otázky může dle aktuální situace odpovídat ohrožená osoba. Policista na každou položenou otázku odpoví ano – ne, pokud je převaha odpovědí ano a bude mít potvrzeno, že se jedná o opakované násilí a vyhodnotí vyšší stupeň nebezpečnosti násilné osoby, může být tato vykázána ze společného obydlí a z jeho bezprostředního okolí. Policejní orgán zasahující na místě samém tak vyhodnotí pouze riziko hrozby dalších útoků ze strany násilné osoby, v žádném případě však neprovádí právní kvalifikaci již spáchaného jednání. Takový postup by byl značně nesystémový, protože

²³ pozn. SARA je mezinárodní označení metody pro hodnocení a řízení rizika eskalace domácího násilí. Je to zkratka počátečních písmen Spoustal Assault Risk Assessment (hodnocení rizik v partnerských napadeních). Autory této metody jsou kanadský forenzní a klinický psycholog Randall Kropp a švédský policejní psycholog a kriminolog Henrik Bellfrage. Česká verze SARA DN vznikla ve spolupráci obou autorů s Bílým kruhem násilí v roce 2006.

²⁴ Sborník příspěvků z mezinárodní konference v Bratislavě ze dne 15.-16. října 2007, příspěvek Mgr. Petry Vitoušové, prezidentky Bílého kruhu bezpečí, ČR, str. 113.

k vyhodnocení jednání násilné osoby a jeho kvalifikaci v rovině trestného činu nebo přestupku dochází až následně.

Samotný institut vykázaní představující opatření přijímané policejním orgánem na místě samém na základě vyhodnocení zjištěných skutečností a případně i dalších důkazních prostředků, získaných bezprostředně na místě samém, nelze úkon v žádném případě vnímat jako sankci, nýbrž jako reakci preventivního charakteru na nebezpečné chování násilné osoby, jejíž těžiště spočívá v mimotrestní rovině. Vykázání je chápáno tedy jako preventivní opatření

Jedná se o opatření, které je povinen přímo ze zákona učinit stát, nikoli ohrožená osoba. Opačný princip by přispíval ke zvýšení traumatizace osoby ohrožené domácím násilím, která je v daném případě zpravidla ekonomicky oslabena, sociálně izolována, mohou se u ní objevit zdravotní potíže včetně psychických problémů, ztrácí schopnost uplatnění se na trhu práce atd. V důsledku toho má osoba ohrožená domácím násilím tendenci přebírat perspektivu násilné osoby a není schopna racionálně řešit svou situaci. Policie tedy musí pochopit, proč nemá ohrožená osoba počáteční sílu násilný vztah opustit a proč potřebuje určitý časový prostor k učinění takového zásadního rozhodnutí.

Ovšem bude-li přístup policie vyvážený a plně profesionální, respektující základní principy tohoto modelu, hrozí nebezpečí přechodu ohrožené osoby z pod kontroly osoby násilné pod kontrolu státu. Aby tomu tak nebylo, nabízí stát dvoustupňovou ochranu ohrožené osoby, přičemž první fáze ochrany je bez její participace, kdy stát poskytne ohrožené osobě lhůtu 10 dnů, v jejímž průběhu je násilná osoba vykázána z bytu a veškerá opatření jsou zde realizována z rozhodnutí státu (prostřednictvím policejního orgánu). Druhá fáze pak spočívá v poskytnutí právního prostředku ohrožené osobě – možnosti obrátit se na soud se žádostí o předběžné opatření, jímž by bylo vykázaní prodlouženo o jeden měsíc.

Zákon se tedy opírá o tři pilíře naděje, které zajišťují jeho vyváženost jak ve složce zákonného omezení (vykázaní násilné osoby ze společného obydlí na určenou dobu), tak ve složce sociální (ochrana a pomoc ohrožené osobě v intervenčním centru) a právní ochrany poskytované soudem (zvláštní předběžné opatření o personální i teritoriální ochraně ohrožené osoby a eventuální občanskoprávní řízení v meritu věci). V případě porušení distančních omezení mohou nastoupit i sankce trestněprávní.

Stručně lze proces ochrany před domácím násilím popsat jako: **intervenci, sociální pomoc a soudní ochranu**

1. **intervence**: policejní zásah, který by měl především okamžitě ukončit páchané násilí a zároveň rozhodnout o dočasném vypovězení útočníka ze společného bytu (nutné dokázat předcházející útoky a předpoklad, že k útoku dojde znovu):

- oprávnění k rozhodnutí má konkrétní policista

- vykázaní potrvá 10 dní
- 2. **sociální pomoc:** podpora ze strany intervenčních center – psychologická, sociální, právní a další potřebnou pomoc
- 3. **soudní ochrana:** občanskoprávní řešení situace:
 - předběžné opatření, spočívající rovněž ve vykázaní útočnicka z bytu
 - zákaz návratu do bytu
 - zákaz navazování dalších kontaktů

V lednu 2008 byl Ministerstvu spravedlnosti ČR předán návrh novely občanského soudního řádu, zpracovaný expertní skupinou Bílého kruhu bezpečí, která by precizovala ustanovení týkající se zvláštního předběžného opatření vydávaného v situacích domácího násilí. Perspektivně, bude-li přijat Parlamentem ČR návrh nového občanského kodexu, bude moci soud vyloučit násilnou osobu z domu až na dobu šesti měsíců. Této ochrany se bude moci domáhat nejen týraná osoba, ale i ostatní lidé bydlící v domě²⁵.

2.4 OCHRANA PŘED DOMÁCÍM NÁSILÍM V ZÁKONĚ O PŘESTUPCÍCH

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

Přestupky jsou protiprávní skutky, které se vyznačují nižším stupněm společenské nebezpečnosti. Podkladem pro zahájení řízení o přestupku je oznámení státního orgánu, policie nebo obce, právnické osoby nebo občana. Jsou projednávány z úřední povinnosti, pokud nejde o přestupky návrhové (§ 68). Požádá-li o to oznamovatel, vyrozumí jej správní orgán do 30 dnů od oznámení, jaká opatření ve věci učinil. Jestliže domácí násilí dosahuje intenzity přestupku je sankcionováno nejčastěji jako přestupek proti občanskému soužití podle § 49 odst.1 písm.a), c).

V případě domácího násilí může dojít zejména ke spáchání následujících přestupků:

- § 49 odst.. 1 písm.. a) přestupkového zákona - ublížení na cti
- § 49 odst.. 1 písm.. c) - úmyslné narušení občanského soužití vyhrožováním újmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, nepravdivým obviněním z přestupku, schválnostmi nebo jiným hrubým jednáním

Jsou to tedy přestupky, ke kterým dochází mezi osobami blízkými a patří mezi tzv. přestupky návrhové (§ 68). Řízení o nich lze zahájit pouze na návrh postižené osoby blízké, a to nejpozději do tří měsíců ode dne, kdy se postižená osoba dozvěděla o přestupku nebo o postoupení věci orgánem činným v trestním řízení přestupkové komisi. Navíc přestupek nelze projednat, uplynul-li od jeho spáchání jeden rok. V řízení

²⁵ <http://www.bkb.cz>

o návrhovém přestupku vystupuje navrhovatel/-ka jako účastník řízení, může se tedy odvolat do výroku o vině, o povinnosti nahradit náklady přestupkového řízení a o zastavení přestupkového řízení. Může mít tedy svého zástupce, navrhopat důkazy či klást otázky při ústním jednání. Pachatel/-ka přestupku, která je uznán vinným je sankcionován finančně (částka maximálně 3000 Kč). Pokud navrhovatel/ka neuspěje, je povinen nahradit náklady řízení v paušální částce 1000 Kč, která může být zvýšena, byl-li k řízení přizván znalec až do výše max. Kč 6.000,-.

Úloha Policie ČR ve vztahu k přestupkové agendě²⁶ za současné právní situace spočívá zejména v následujících oblastech:

A. oznamování odhalených přestupků jiným orgánům státní správy (§ 58 odst. 1 zákona o přestupcích) → Orgán policie oznámí přestupek příslušnému správnímu orgánu a uvede možné důkazní prostředky prokazující vinu pachatele přestupku.

B. provedení potřebných šetření (§ 58 odst. 2 zákona o přestupcích)

V případě některých přestupků, které jsou z hlediska domácího násilí zásadní (jedná se o přestupky proti veřejnému pořádku, dále proti občanskému soužití, dojde-li k ublížení na zdraví a přestupky proti majetku), činí Policie ČR ještě před oznámením správnímu orgánu potřebná šetření ke zjištění pachatele a zajištění důkazů nezbytných pro pozdější dokazování před správním orgánem. Policisté mohou současně s šetřením o přestupku vykázat násilnou osobu.

Obecně ale panuje mezi oběťmi domácího násilí nedůvěra v přestupkové řízení, ať již pro důkazní nouzi, finanční spoluúčast na uložené pokutě, ztrátě společenské prestiže mezi sousedy, nemožnosti odstěhovat se od násilného partnera a přetrvávající ekonomické závislosti, ale i nevhodným zákonným postupům přímo ve správním řízení (např. v rámci „pokusu o smír“ jsou správním orgánem dotazováni účastníci řízení přímo v přítomnosti ostatních účastníků řízení). Dle mé vlastní zkušenosti z mého zaměstnání, kdy jak jsem v úvodu uvedla, považuji přestupkové řízení obětí domácího násilí za neefektivní, jak pro ochranu oběti samé, tak i k „zastření“ násilníka. Samotné přestupkové jednání je pro oběť domácího násilí většinou velmi ponižující, protože mnoho pachatelů je přestupkových recidivistů, kdy ani neustálá opakovanost v páchání předmětných přestupků nepřináší trestní odpovědnost pachatele bez splnění dalších zákonných znaků. Oběti domácího násilí těchto recidivistů ve většině případů pohlízejí na přestupkové řízení pře Komisi k projednávání přestupků za zbytečné a neefektivní a traumatizující.

V souvislosti s uvedenými přestupky je také velice diskutované ustanovení § 68, které podmiňuje projednání uvedených přestupků mezi blízkými osobami

²⁶ Zákon číslo 200/1990 Sb. o přestupcích.

(u domácího násilí prakticky vždy) tím, že musí postižená osoba podat do 3 měsíců návrh na projednání přestupku. Zkušenosti mne nabádají k úvahám, zda by nebylo lepší toto ustanovení zrušit a stanovit u přestupků jednotnou promlčecí dobu a současně zakotvit povinnost stíhat přestupky, nyní označované jako „návrhové přestupky“ z moci úřední povinnosti a to i v případě, že jsou spáchány mezi osobami blízkými.

2. 5 OCHRANA PŘED DOMÁCÍM NÁSILÍM V TRESTNÍM PRÁVU

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon (dále jen TZ)

Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád (dále jen TR)

Legislativní vymezení pojmu „domácí násilí“ v českém trestním právu neexistuje. Ani pojem „násilí“ dosud není v trestních zákonech definován, i když se s ním v rámci trestního práva běžně operuje. Násilím běžně rozumíme „zlé nakládání, tělesné útoky, pohrůžky obdobným násilím nebo jednáním, které působí újmu na fyzickém, sexuálním nebo psychickém zdraví.“ Jde o agresi jedné osoby proti osobě druhé (nebo jejich většímu počtu), jejímž cílem je ublížit, poškodit, poranit nebo zabít.

K upřesnění názvu této kapitoly podotýkám, že trestní právo přímo oběť proti domácímu násilí nechrání. Zjednodušeně řečeno – trestní právo hmotné sankcionuje jednání násilníka, které nese znaky trestného činu, a trestní právo procesní potom upravuje pravidla trestního řízení s ním vedeného.

Za zásadní argumenty pro kriminalizaci domácího násilí je nutno považovat fakt, že proces zahájení trestního stíhání, vznesení obvinění, žaloby a nakonec usvědčení a potrestání pachatele prokazuje, že společnost:

- jedná pachatele odsuzuje,
- považuje trestný čin odehrávající se mezi osobami blízkými za stejně trestný jako ten, ke kterému došlo mezi osobami cizími,
- že oběť má nárok na ochranu garantovanou státem,
- že trestní řízení může zabránit recidivě násilného jednání.

2. 5. 1 Trestní právo hmotné

Nulovou toleranci k domácímu násilí (ať již psychické nebo fyzické povahy) deklarovala v českém právu, novela trestního zákona, provedená zákonem č. 91/2004 Sb., který v § 215a kodifikuje trestný čin „**Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě**“ nebo osoby blízké. Tato samostatná skutková podstata postihuje specifické znaky domácího násilí, a to nejen týrání osoby blízké v různorodých rodinných vztazích a ekonomických vazbách, ale i dalších osob žijících ve společném

domě či bytě. Často se jedná o bývalé partnery nebo manželky, kteří jen obtížně mohou společné bydlení zrušit. O tom, zda jde o společně obývaná dům nebo byt, nerozhoduje společné hospodaření, ale fakt společného bydlení.

Komentář k TZ vykládá „týrání“ jako zlé nakládání se svěřenou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které tato osoba pociťuje jako těžké příkoří. Může jít o zlé nakládání působením fyzických útrap, ale i zlé nakládání v oblasti psychické. Nevyžaduje se, aby šlo o jednání soustavné nebo delší dobu trvajících. Týrání se posuzuje v závislosti na intenzitě týrání.

Souběh trestného činu týrání s jiným trestným činem je možný, stejně jako faktická konzumpce, je-li druhý trestný čin menší společenské nebezpečnosti. Zahájení trestního stíhání není v tomto případě podmíněno souhlasem poškozené osoby blízké, jako je tomu v případě jiných vztahových deliktů, ale zahajuje se ze zákona.

Mezi osobami blízkými dochází i k jiným trestným činům – nejčastěji násilným nebo proti svobodě a lidské důstojnosti.

Jedná se o trestné činy vzbuzení důvodné obavy podle § 197a, týrání svěřené osoby podle § 215, vraždy podle § 219a, pokusu vraždy (§ 8k, § 219), ublížení na zdraví podle § 221, úmyslné těžké újmy na zdraví podle § 222, omezování osobní svobody podle § 231, vydírání podle § 235, útisku podle § 237, porušování domovní svobody podle § 238, znásilnění podle § 241, pohlavního zneužívání podle § 242 a § 243, dále o trestný čin neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo nebytového prostoru podle § 249a TZ, které páchají rodiče vůči svým dospělým dětem, dospělé děti vůči svým rodičům, prarodičům, sourozenci, ženy vůči mužům... zatímco **§ 215a „týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě“** postihuje násilné jednání mezi svéprávními, zletilými osobami, je fyzické i psychické násilí vůči dětem a dospělým osobám, které z důvodu mentální nebo fyzické nedostatečnosti jsou svěřeny do péče jiné osoby, sankcionováno v § 215 jako „**Týrání svěřené osoby**“.

Konkretizace ust. § 215a trestního zákona:

§ 215a

Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě

- (1) Kdo týrá osobu blízkou nebo jinou osobu žijící s ním ve společně obývaném bytě nebo domě, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.
- (2) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
 - a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvláště surovým způsobem nebo na více osobách, nebo
 - b) pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu.

Objekt - zájem společnosti na ochraně osob před „domácím násilím“

Subjekty - osoby blízké, nebo jiné, obývající společně byt nebo dům - vzájemná závislost, zvláštní vztahy vyplývající ze společného soužití, zprav. ztížená možnost obydlí opustit

Předmět útoku - osoba blízká, nebo jiná, obývající společný byt nebo dům (např. nájemník, podnájemník...), nemusí pečovat o společnou domácnost nebo být na sobě odkázány výživou (může jít i o obytné místnosti v zařízeních určených k trvalému bydlení, rozdělený byt, kdy jednotlivé osoby užívají výlučně některé místnosti, ale užívají některé prostory společně, rodinný dům... **Ne** např. bydlí-li osoby v různých bytech v paneláku a užívají společně např. půdu, sklep či chodbu - nejsou mezi nimi zvláštní vztahy vyplývající z takového společného soužití, které by týranou osobu významně omezovaly z hlediska jejího svobodného rozhodování)

Osoba blízká - příbuzný v pokolení přímém, osvojitel, osvojenec, sourozenec a manžel; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném jen tehdy, kdyby újmu, kterou utrpěla jedna z nich druhá právem pociťovala jako újmu vlastní (§89 odst. 8 TZ)

Jiná osoba - jakákoliv osoba jiná než blízká, která žije s pachatelem ve společně obývaném bytě nebo domě. Na věku nezáleží.

Nesmí se jednat o týrání osoby svěřené pachateli viz. § 215 TZ

Dům - bezprostředně obývaný dům vč. všech ostatních uzavřených prostor tvořících příslušenství domu (sklep, půda, uzavřený dvůr, přílehlá ohrazená zahrada, pokud slouží k bydlení, i např. zahrádkářské chaty, jestliže poskytují svému uživateli určité soukromí a možnost odpočinku tedy slouží-li ke společnému bydlení.... **Ne** zahradní kůlny, altánky, přístřešky a objekty neuzamčené, opuštěné, neobývané, rozestavěné...)

Byt - vlastní byt vč. příslušenství (koupelna, spíž, komora, půda, sklep...), obytné místnosti v zařízeních sloužících k trvalému bydlení např. na svobodárnách, ubytovnách, penzionech... prostory, které mají charakter bytu a jako byty byly kolaudovány. **Ne** hotelové a podobné místnosti sloužící k poskytování tzv. ubytovacích služeb na základě podnikatelského nájmu věcí nemovitých.

Týrání - zlé nakládání vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které tato osoba pociťuje jako těžké příkoří. Jednání nemusí být soustavné nebo trvat delší dobu. Útrapy mohou být fyzické, ale i psychické... např. bití otevřenou rukou, pěstí, za pomoci předmětů, kopání, pálení, působení el. proudem, bolestivé tahání za vlasy, po dlouhou dobu trvající přivazování k předmětům, ponechávání osoby v chladném prostředí bez nutného oblečení, nucení k provádění těžkých prací

nepriměřených věku a tělesné konstituci, déletrvající odpírání dostatečné potravy, časté buzení v noci...

Následek - nevyžaduje se újma na zdraví, ale musí jít o jednání, které týraná osoba pro jeho krutost, bezohlednost nebo bolestivost pociťuje jako těžké příkoří.

Pachatel - kdo s týranou osobou žije ve společně obývaném bytě nebo domě, jejichž vztah je založen na spolužití.

Účastník - kdokoli, i ten, kdo s pachatelem nežije ve společně obývaném bytě nebo domě.

Subjektivní stránka - odst. 1 úmyslné zavinění, odst. 2 postačí nedbalost - jde o jinou skutečnost.

Zvlášť surový způsob - zlé nakládání s týranou osobou s výraznou mírou brutality, která se vymyká z rámce běžného u většiny TČ tohoto druhu, např. pálení rukou nad plamenem, žehličkou na břicho, polití genitálu týrané kyselinou nebo opakované tlučení do modřin, které nejsou zhojeny... postačí nedbalost viz. § 6 písm. b) TZ

Na více osobách - zlému nakládání jsou vystaveny nejméně 3 osoby (postačí nedbalost viz. § 6 písm. b) TZ)

Po delší dobu - řádově měsíce - čím intenzivnější týrání, tím kratší doba postačí k naplnění okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby a naopak. Postačí nedbalost viz. § 6 písm. b) TZ

Souběh - s § 215 TZ je vyloučen pro vztah speciality vůči § 215a TZ
s § 221 odst. 1, § 223 TZ je možná faktická konzumpce - zpravidla jde o vedlejší a méně významný následek hlavní trestné činnosti spočívající v týrání
v případě § 221 odst. 1, 2 písm. c), či odst. 3, nebo §§ 222, 224 nebo 219
- bez souběhu s § 215a by plně nevystihoval povahu činu.

Přestupky - § 49 odst. 1 písm. b), c) zák. o přestupcích.²⁷

2. 5. 2 Co přináší nový trestní zákoník

²⁷ Interní materiál Policie ČR Skupiny domácí násilí Městského ředitelství v Brně.

1. ledna 2010 nabude účinnosti nový trestní zákoník, jehož návrh po více než rok trvajícím projednávání schválil Parlament a 27. ledna podepsal prezident. Návrh se připravoval patnáct let. Nový trestní zákoník nahradí více než 40 let starý „totalitní“ trestní zákon a přinese mnoho novinek, od systematických změn po zavedení zcela nových institutů, jako např. domácího vězení. V této práci chci poukázat na zásadní koncepční změny, které přináší nový trestní zákoník, a na některé nově zavedené instituty.

Obecně lze říci, že nový trestní zákoník klade větší důraz na ochranu života, majetku a dalších individuálních práv, když tyto zájmy staví před zájmy společnosti a státu. To se projevuje i v systematicke zákona, kde jsou (na rozdíl od současného trestního zákona) na první místo řazeny trestné činy proti životu a zdraví, rodině a dětem, svobodě a lidské důstojnosti.

Trestní odpovědnost je založena na principu tzv. formálního pojetí trestného činu. Oproti nyní uplatňovanému tzv. materiálnímu či formálně-materiálnímu pojetí, které k trestnosti činu vyžaduje vedle splnění znaků uvedených v trestním zákoně i dosažení určitého stupně společenské nebezpečnosti jednání pachatele pro společnost, formální pojetí trestného činu vyžaduje pouze naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu uvedených v zákoně. To znamená, že orgány činné v trestním řízení již nebudou posuzovat, zda jednání, jež má znaky trestného činu uvedené v trestním zákoně, dosáhlo vyššího než nepatrného (v případně mladistvého pachatele vyššího než malého) stupně společenské nebezpečnosti, jako podmínky trestnosti činu. Tento vágní pojem, jehož interpretace byla svěřena soudům, byl „nahrazen“ termínem společenské škodlivosti, který však nemá stejný význam jako pojem společenská nebezpečnost. Škodlivost jednání pachatele totiž není podmínkou trestnosti činu, je však důležitým hlediskem zejména při ukládání trestů.

Trestní stíhání pachatele méně škodlivého trestného činu se tedy zpravidla zahájí; nebude-li však jednání pachatele orgány činnými v trestním řízení shledáno společensky škodlivým, bude trestní stíhání zastaveno. V důsledku zavedení formálního pojetí trestného činu dochází rovněž k přesnějšímu vymezení skutkových podstat jednotlivých trestných činů uvedených ve zvláštní části trestního zákona, a tedy k omezení prostoru orgánů činných v trestním řízení při posuzování jednání pachatele.

Trestní zákoník nově rozlišuje podle závažnosti dvě kategorie trestných činů, a to zločiny a přečiny. Přečinem se rozumí čin, za který trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody do tří let. Trestný čin spáchaný z nedbalosti je přečinem vždy. Ostatní trestné činy jsou považovány za zločiny. Zločiny budou zpravidla projednávány ve standardním trestním řízení, zatímco v případě přečinů budou převažovat zjednodušené formy řízení, odklony a alternativní řešení, včetně širokého uplatnění prostředků probace a mediací.

Změnou, která vyvolala největší diskuze, a to jak v Parlamentu, tak mezi veřejností, je snížení věkové hranice trestní odpovědnosti. Nový trestní zákoník sice snižuje trestní odpovědnost pachatele na čtrnáct let, avšak návrh zákoníku byl Senátem schválen pouze za podmínky, že Ministerstvo spravedlnosti do šesti měsíců předloží Poslanecké sněmovně návrh novely, která hranici trestní odpovědnosti buď zvýší zpět na patnáct let, případně navrhne jiné možnosti vymezení věkové hranice trestní odpovědnosti, například stanoví odlišnou věkovou hranici trestní odpovědnosti pro sexuální trestné činy.

Trestní zákoník přináší novou filozofii trestání pachatelů, kdy na jedné straně zpřísňuje tresty za závažné trestné činy proti životu a zdraví, u nichž dochází ke zvýšení sazby trestu odnětí svobody o tři až pět let, a zvyšuje hranici trestní sazby výjimečného trestu z 25 let na 30 let, na druhé straně u méně závažné trestné činnosti, například v případě drobné majetkové trestné činnosti, posiluje význam alternativních trestů. Jednou z alternativ k nepodmíněnému trestu odnětí svobody je tzv. domácí vězení. Pachatelé, kterým je domácí vězení uloženo, se mohou po dobu výkonu trestu zdržovat pouze doma nebo na pracovišti. Návštěvy kulturních, sportovních a jiných společenských akcí a podniků jim jsou zcela zapovězeny. Pohyb odsouzeného bude elektronicky monitorován a případné porušení bude trestáno např. přeměnou domácího vězení v nepodmíněný trest odnětí svobody. Přínosem domácího vězení je zejména úspora nákladů, které stát (tj. daňoví poplatníci) vynakládá na věznění pachatelů, když odsouzený k domácímu vězení si bude i během výkonu trestu dále vydělávat na své živobytí. Současně neztratí kontakt se svou rodinou ani pracovní návyky, což výrazně přispívá k předcházení opakování trestné činnosti.

Vedle ochranného léčení ukládaného pachatelům, kteří spáchali trestný čin v nepřičetnosti či ve zmenšené přičetnosti, může soud pachateli nově uložit místo, případně vedle trestu tzv. zabezpečovací detenci. Jedná se o nové ochranné opatření, jehož cílem je ochrana společnosti před sexuálními devianty, vrahy a agresory. Rozdíl oproti ochrannému léčení, které se ukládá z podobných důvodů, je, že pachatel, kterému byla zabezpečovací detence uložena, je umístěn do tzv. detenčního ústavu. Pro detenční ústavy je charakteristický přísnější režim dozoru, než kterému je pachatel podroben v léčebném ústavu.

Mimo výše uvedené přináší nový trestní zákoník i další změny. Zavádí přes 60 nových skutkových podstat trestných činů (např. trestný čin pronásledování neboli stalking, trestný čin zanedbání péče o zvíře), výslovně zakazuje klonování lidských buněk, „nabourávání se“ do počítačových systémů a zaměstnávání lidí načerno, podrobněji řeší některé hospodářské trestné činy (např. nekalou soutěž či kartelové dohody), liberalizuje pěstování marihuany pro vlastní potřebu a další.

Nový trestní zákoník, jako moderní právní norma odpovídající evropským standardům 21. století, by měl poskytovat větší ochranu společnosti před trestnými činy a jejich pachateli, přísněji trestat současnou kriminalitu a prostřednictvím definování skutkových postat nových trestných činů postihovat rovněž protiprávní jednání související s vývojem moderní společnosti a nezadržitelným technickým pokrokem. Doufejme, že naplnění těchto cílů bude v aplikační praxi dosaženo.²⁸

2. 5. 3 Trestní právo procesní

Zatímco v trestním právu hmotném bylo dosaženo stanoveného cíle, je současná úprava postavení oběti/ poškozené osoby, díky ustanovením § 163 a § 163a TŘ, stále problematická, protože - s výjimkou § 215a TZ²⁹ – omezuje trestní postih pachatelů jiných trestných činů spáchaných v rodinách poznamenaných domácím násilím. U některých trestných činů, výše popsanych, je stále zahájení trestního stíhání podmíněno souhlasem oběti, je-li tato ve vztahu k pachateli osobou blízkou (§89 odst.8 TZ). Toto prolomení zásady legality (podle které jsou orgány činné v trestním řízení povinny stíhat všechny trestné činy z moci úřední) přinesla v minulosti až novela trestního řádu v roce 1990. Do té doby byly všechny trestné činy stíhány ze zákona. Novela, která začlenila do trestního řádu tzv. **dispoziční právo oběti** (tedy souhlas oběti s trestním stíháním pachatele, je-li ve vztahu k oběti osobou blízkou) je zdůvodňována ochranou oběti, která by postihem pachatele, např. manžela, mohla utrpět újmu emocionální, ekonomickou, sociální nebo společenskou. Což pro násilné osoby toto ustanovení znamená praktickou beztrestnost. Nelze-li utrpěné přikovní subsumovat pod § 215a TZ, jsou prakticky nepostižitelné dodnes. Vždyť „přesvědčit“ manželku, partnerku, matku společných dětí o nevhodnosti takového souhlasu je pod hrozbou dalšího násilí snadné. Prokázat, že oběť nesouhlasí s trestním stíháním nebo své podání vzala zpět v tísní, vyvolané výhrůžkami, nátlakem, ekonomickou závislostí nebo podřízeností, je obtížné, ne-li nemožné.

Tímto ustanovením se tedy vytvářejí dvě skupiny pachatelů a dvě skupiny obětí trestných činů vyjmenovaných a taxativně uvedených v § 163 TŘ. Za jeden a tentýž trestný čin jsou někteří pachatelé stíháni ex lege, pokud např. k ublížení na zdraví dojde na veřejnosti mezi osobami cizími, zatímco druzí, jde-li o vztahový delikt (k ublížení na zdraví došlo mezi osobami blízkými) stíháni být nemusí.

Skupina obětí, které se staly objektem trestného činu spáchaného cizím pachatelem, není vystavena sekundární viktimizaci, kterou bezesporu souhlas s trestním stíháním osoby blízké vyvolává. Naproti tomu je na bedra obětí kladeno rozhodnutí, zda-li orgány činné v trestním řízení mají či nemají zasáhnout do soukromé sféry. Snaha

²⁸ Nový trestní zákoník č. 40/2009, nabývá účinnosti od 1.1.2010

²⁹ Zákon číslo 140/1961 Sb. Trestní zákon.

o ctění vůle oběti může v případech domácího násilí znamenat oslabení pozice oběti, případně její další ohrožení.

Oběť je viktimizována nejen samotným násilným skutkem, ale i rozhodnutími, která musí učinit v situaci, kdy je jí fyzicky i psychicky ublíženo a řeší zásadní existenční otázky svoje a svých dětí. Nejde totiž jen o oznámení podezření, že trestný čin byl spáchán, ale i o souhlas se zahájením trestního stíhání. Souhlasem se zahájením trestního stíhání se z oběti stává osoba poškozená. Častým problémem v trestním řízení o trestných činech spáchaných mezi osobami blízkými je důkazní nouze. Tvrzení oběti a pachatele/-ky jsou v příkrém rozporu, označení svědci se výpovědi brání. Zůstávají tedy k dispozici především listinné důkazy, lékařské zprávy, policejní protokoly, spisové listiny k vykázaní, znalecké posudky a eventuálně fotodokumentace.

Právní úprava postavení poškozené osoby v trestním řízení, obsažená v trestním řádu jí přiznává jako procesní straně poměrně rozsáhlý katalog práv. Orgány činné v trestním řízení poškozenou osobu musí dostatečně poučit, protože poškozené osoby o nich nemají povědomí.

Jedním ze základních práv poškozené osoby je právo dát se zastupovat, a to nejlépe již v přípravném řízení a zvolit si některou z následujících možností **zastoupení**:

- **advokátem**, což je důležité nejen v případech, kdy uplatňuje proti obžalovanému nárok na náhradu škody způsobené v trestném činem v adhezním³⁰ řízení. V praxi se setkávám s tím, že jsou oběti domácího násilí advokáty často odmítány, a to nejen pro nelukrativnost takové kauzy, ale i proto, že pachatelé/ky trestných činů spojených s domácím násilím jsou pro důkazní nouzi obtížně postižitelní,
- **obecným zmocněncem**, nejčastěji pracovníkem některé nevládní organizace, které se specializují na bezplatnou právní pomoc občanům. Výhodou tohoto zastoupení je znalost problematiky domácího násilí v neziskových poradnách, které se na tuto problematiku specializují. V těchto případech nehrozí sekundární viktimizace poškozené osoby, způsobená neodborným přístupem,
- **ustanoveným zmocněncem**

Trestní řád počítá s možností bezplatné právní pomoci (nebo s pomocí za sníženou odměnu) v ustanovení § 51a TR. Podmínkou přiznání takové pomoci je jednak prokázání nedostatku finančních prostředků na straně poškozené, jednak skutečnost, že byl uplatněn nárok na náhradu škody. Bezplatná právní pomoc se tak zpravidla stává pro poškozenou nedostupnou u celé řady trestných činů (např. vzbuzení

³⁰ **Adhezní řízení** (z lat. *adhaere* = lnout;) označuje v právu takové řízení, které by bylo možno vést samostatně, avšak protože je souběžně vedeno jiné (hlavní) řízení, lze věc projednat s nižšími procesními náklady v jeho rámci. Adhezní řízení není přípustné iniciovat libovolně, ale pouze v zákonem vymezených případech.

důvodné obavy dle § 197a TZ, neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo nebytovému prostoru dle § 294a odst. 2 TZ, atd.).

Častým problémem v trestním řízení o trestných činech spáchaných mezi osobami blízkými je důkazní nouze. Tvrzení oběti a pachatele/-ky jsou v příkrém rozporu, označení svědci se výpovědi brání. Zůstávají tedy k dispozici především listinné důkazy, lékařské zprávy, policejní protokoly, opis usnesení o vykázání doplněné eventuelně fotodokumentací. U trestných činů, které lze stíhat jen se souhlasem poškozené osoby blízké, se souhlas vyžaduje k datu, kdy tento úkon je prováděn, nikoli k datu spáchání trestného činu. Tohoto omylu se policejní orgány často dopouštějí a souhlas osoby blízké vyžadují k datu, kdy byl trestný čin spáchán, nikoli k datu, kdy je souhlas vyžadován. Od doby spáchání trestného činu k datu dání souhlasu s trestním stíháním se může osobní statut oběti (rozvod manželství) změnit nebo původní partnerský vztah zaniknout. Někdy sama osoba poškozená, právě pro časový odstup od násilného incidentu změní názor, ať již pro nátlak ze strany pachatele/lky nebo proto, že sociálně a ekonomicky není schopná svíji životní situaci řešit.

Je sice pravdou, že platný trestní řád dává poškozené/-mu do rukou celou řadu procesních práv, lze se ale ztotožnit s tvrzením: „*Skutečností však zůstává, že platná právní úprava poskytuje dostatek argumentu pro tvrzení, že procesní postavení poškozeného a obviněného je krajně nevyvážené.*“³¹

2. 5. 4 Peněžité pomoc obětem trestné činnosti

Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, ve znění pozdějších změn a doplňků, nabyl účinnosti 1.1.1998. Podle tohoto zákona poskytuje stát obětem trestné činnosti peněžitou pomoc, vázanou na následující podmínky:

- Obětí je osoba, které v důsledku trestného činu vznikla škoda na zdraví a je občankou/občanem ČR nebo je bez státní příslušnosti, ale má na území ČR trvalý nebo dlouhodobý pobyt.
- Souhlasí s trestním stíháním pachatele tam, kde to zákon vyžaduje. Tento souhlas nesmí být vzat zpět a oběť nesmí odmítnout vypovídat s odvoláním nespůsobilý poměr k pachateli.
- O vině pachatele musí být rozhodnuto odsuzujícím rozsudkem nebo pachatel musí být zproštěn pro nepřičetnost obžaloby.
- Oběť se musí připojit k trestnímu řízení s návrhem na náhradu škody.
- Náhrada způsobené škody nesmí být v době podání žádosti již pachatelem uhrazena.
- Celková výše bodového ohodnocení zdravotního poškození (bolestné) musí dosáhnout 100 bodů.³² Žádost o poskytnutí peněžité pomoci se podává

³¹ Jelínek, J.: Poškozený v českém trestním řízení, Praha: Karolinum, 1998, str. 58.

³² Vyhláška Ministerstva zdravotnictví č. 32/1965 Sb.

u ministerstva spravedlnosti do jednoho roku ode dne, kdy se oběť dozvěděla o škodě způsobené trestným činem. Jinak právo na poskytnutí peněžité pomoci zaniká.

- Oběť, které byla peněžítá pomoc poskytnuta, je povinna do pěti let obdrženu částku vrátit. Na žádost oběti se však stát může – vzhledem k špatné sociální situaci oběti – vzdát práva na vrácení peněžité pomoci.
- Lékaři nebo policisté, kteří přicházejí do kontaktu se zraněnou obětí domácího násilí, musí oběť poučit o možnosti náhrady škody a důležitosti zdravotní dokumentace (eventuálně znaleckého posudku) nejen pro trestní řízení, ale i občansko právní. Lékaři musí postupovat při poskytování zdravotní péče jednotně podle *„Metodického pokynu pro postup lékařů při poskytování zdravotní péče osobám ohroženým domácím násilím“*³³.

2. 5. 5 Ochrana nezletilých dětí instituty trestního práva

Ochrana rodiny a dětí je zakotvena v základních mezinárodních dokumentech a úmluvách. V českém ústavním pořádku garantuje ochranu rodičovství, rodiny a dětí čl. 32 Listiny základních práv a svobod. Právní ochrany je dále upravena v právu rodinném a občanském.

Zvláštní ochranu pak nezletilým dětem poskytují ustanovení trestního zákona, a to – **Trestné činy proti rodině a mládeži**. Jde zejména o trestný čin:

- **Zanedbání povinné výživy (§ 213 TZ)** – objektem tohoto trestného činu je nárok na výživu nezletilého nebo nezaopatřeného dítěte. Jde o zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného. Povinnost pečovat nebo zaopatřovat spočívá nejen v peněžitém plnění, ale také ve faktickém poskytování péče. Pokud se rodič dopustí úmyslného trestného činu proti svému dítěti dle § 213 TZ, soud vždy posoudí, nejsou-li zde důvody pro zahájení řízení o zbavení rodičovské zodpovědnosti, přičemž vyživovací povinnost vůči dítěti zůstává.
- **Týrání svěřené osoby (§ 215 TZ)** – v rodinách ohrožených domácím násilím dochází k týrání svěřené osoby již v momentě, kdy se dítě stává svědkem domácího násilí. Týrání je zlé nakládání se svěřenou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti, bezcitnosti a určitou trvalostí. Nevyžaduje se, aby u svěřené osoby vznikly následky na zdraví, ale oběť musí pociťovat jednání pachatele jako těžké příkoří. Může jít o zlé nakládání působením fyzických útrap, ale i o zlé nakládání v oblasti psychické. Svěřené osoby jsou nejen nezletilé děti, ale také nesvéprávné osoby, které byly svěřeny do péče některému z členů rodiny. Dochází zde u dětí k bezprostřednímu ohrožení jejich citového a mravního vývoje.

³³ Věstník Ministerstva zdravotnictví, částka 3, ročník 2006.

- **Trestný čin únosu (§ 216 TZ)** – takového jednání se dopouští rodič, který nebyl zbaven rodičovských práva jeho rodičovská práva nebyla ani omezena, když odejme dítě druhému rodiči, kterému bylo dítě pravomocně svěřeno do výchovy.
- **Trestný čin ohrožování výchovy mládeže (§ 217 TZ)** – je v situacích domácího násilí dle mého názoru přehlížen. Přitom děti vyrůstají v prostředí ponižování a agrese, kdy si odnášejí do svého budoucího života zavrženímhodné modely chování, nejsou schopny sociální komunikace a případné nezdary nebo konflikty řeší tak, jak to viděly v rodině poznamenané domácím násilím, agrese proti lidem nebo věcem. Je zde naplněn znak skutkové podstaty zmiňovaného trestného činu ohrožování výchovy mládeže – vydání nebezpečí zpustnutí, protože dítě si „*osvojí jiné škodlivé návyky, zájmy nebo sklony...*“.

2. 6 DÍLČÍ SHRNU TÍ

Z výše uvedeného vyplývá celá škála nástrojů, jež má náš právní řád k dispozici k ochraně osoby bezprostředně ohrožené domácím násilím. Prostor pro činnost Policie ČR se v případech domácího násilí totiž většinou otevírá tam, kde skutečně již hrozí závažné nebezpečí a kde je třeba urychleně sjednat nápravu.

Trestnost domácího násilí provedená novelou TZ v ustanovené § 215a Týrání osoby žijící ve společném bytě nebo domě (nebo osoby blízké) a zvláštní ustanovení trestnosti maření úředního nebo soudního rozhodnutí v souvislosti s vykázaním nebo předběžným opatřením soudu je v současné době maximum, kterého bylo dosaženo.

Tento zákon výrazně pomohl především při ochraně obětí domácího násilí. V podstatě funguje tak, že policista na místě, kde dojde k násilí na osobách ve společné domácnosti, zajistí důkazy a pak útočníka na 10 dní vykáže z tohoto obydlí. Ten si může vzít své osobní věci, doklady a cennosti, a pokud nemá kam jít, tak mu policisté dají seznam míst, kde může žádat o ubytování. Jde především o opatření, které pomůže oběti násilí řešit do budoucna situaci tak, aby k násilí a problémům nedocházelo. Pokud jde o vážnější problémy, pak může poškozená osoba požádat v rámci předběžného opatření soud, aby tuto dobu 10 dnů prodloužil na jeden měsíc a v krajním případě až na jeden rok.

Nulovou toleranci k domácímu násilí (ať již psychické nebo fyzické povahy) deklarovala v českém právu, novela trestního zákona, provedená zákonem č. 91/2004 Sb., který v § 215a kodifikuje trestný čin „**Týrání osoby žijící ve společně obývaném bytě nebo domě**“ nebo osoby blízké. Tato samostatná skutková podstata postihuje specifické znaky domácího násilí, a to nejen týrání osoby blízké v různorodých rodinných vztazích a ekonomických vazbách, ale i dalších osob žijících ve společném domě či bytě.

Častým problémem v trestním řízení o trestných činech spáchaných mezi osobami blízkými je důkazní nouze. Tvrzení oběti a pachatele/-ky jsou v příkrém rozporu, označení svědci se výpovědi brání. Zůstávají tedy k dispozici především listinné důkazy, lékařské zprávy, policejní protokoly, opis usnesení o vykázání doplněné eventuelně fotodokumentací.

U obětí domácího násilí stále přetrvává nedůvěra v přestupkové řízení, ať již pro důkazní nouzi, finanční spoluúčast na uložené pokutě, ztrátě společenské prestiže mezi sousedy, nemožnosti odstěhovat se od násilného partnera a přetrvávající ekonomické závislosti. Dle mého názoru je přestupkové řízení v případech domácího násilí neefektivní, pro oběť domácího násilí většinou velmi ponižující a traumatizující, protože mnoho pachatelů je přestupkových recidivistů, kdy ani neustálá opakovanost v páchání předmětných přestupků nepřináší trestní odpovědnost pachatele.

Stát svými zákony deklaruje závazek zabezpečit dítěti takovou ochranu, která je nezbytná pro jeho blaho, přičemž bere ohled na práva a povinnosti rodičů nebo zákonných zástupců a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření. Avšak v praxi ochrana blaha nezletilých dětí trpí, bohužel, výraznými omezeními. Markantní jsou situace, kdy se dítě stává rukojmím rozvádějících se či rozvedených rodičů, kteří uplatňují svá práva, aniž by v minulosti plnili své povinnosti. Argument, že dítě má právo na kontakt s oběma rodiči, je nevyvratitelný potud, pokud neohrožuje psychické a někdy i fyzické zdraví dítěte. Dítě má toto právo, ale nemá uloženou takovou povinnost, zvláště působí-li mu zjevné příkoří.

Velkým úkolem do budoucna zůstává optimální nastavení praxe, příprava kvalitního systému školení policistů a ostatních profesionálů s důrazem na získávání potřebných dovedností, změny v myšlení společnosti, a hlavně systémové vytvoření programů pro násilné osoby jakožto alternativy dosud jediného opatření - sankce. Nápravné programy v České republice naprosto absentují, přestože to je reálně jediný způsob, jak se pokusit změnit jednání násilné osoby.

3. DOMÁCÍ NÁSILÍ V OBČANSKÉM A RODINNÉM PRÁVU

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v aktuálním znění (dále jen OSŘ)

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, v aktuálním znění (dále jen ZOR)

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen OZ)

Právní problematice domácího násilí v oblasti občanského a rodinného práva není dosud v právní literatuře věnována patřičná pozornost, a proto ani mezi odbornou veřejností nejsou dostatečně využívány možnosti, které by mohly osobám ohroženým domácím násilím v jejich situaci pomoci.

Veškerá iniciativa v průběhu občanského soudního řízení leží na osobě ohrožené domácím násilím, která nese důkazní břemeno. Jeho neunesení má za následek neprokázání uváděných tvrzení a tudíž i neúspěch ve sporu. S tím v mnoha řízeních souvisí také povinnost hradit plně či částečně náklady řízení druhé straně, která byla v řízení úspěšná. Pro osobu ohroženou domácím násilím to vedle značného zásahu do její (ne)majetkové sféry znamená i další viktimizaci, pocity nespravedlnosti i beznaděje. I proto osoby ohrožené domácím násilím, které jsou z valné většiny nemajetné, mnohé své nároky soudní cestou uplatňují jen sporadicky.³⁴

Problematiku manželství, rodiny nebo práv dětí upravuje sice zásadně zákon o rodině (dále jen ZOR), avšak otázky ryze majetkového charakteru jako společné jmění manželů a otázky bytové, upravuje občanský zákoník (dále jen OZ).

Základem právní úpravy vztahů mezi rodiči a dětmi je **institut rodičovské zodpovědnosti**, která ze zákona náleží oběma rodičům. Její podstatou je především právo a povinnost rodiče o dítěti rozhodovat, zastupovat jej a spravovat jeho jmění. Svoji povahou představuje tzv. ochranný institut, který je právem, ale i povinností obou rodičů a zahrnuje péči o zdraví, o tělesný, rozumový a mravní vývoj dítěte. Oba rodiče jsou povinni při výkonu těchto práv důsledně chránit zájmy dítěte a mohou užít přiměřených výchovných prostředků, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Rozhodující úloha ve výchově dětí je zákonem svěřena rodičům a toto právo může být omezeno jen na základě zákona rozhodnutím soudu. Rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům (§ 34 ZOR) a při jejím výkonu jsou oba rodiče rovnoprávní. Nezáleží na tom, zda jsou rodiče manželé, ani na tom, zda jde o jejich děti narozené v manželství či mimo něj. Stejná rodičovská práva i povinnosti má otec, jehož otcovství bylo určeno soudem.

³⁴ Voňková, J., Spoustová, I. *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*, Profem 2008, 2. přepracované vydání, str. 115.

V situacích domácího násilí jsou ohrožována a porušována základní práva dítěte, tak jak byla deklarována v Úmluvě o právech dítěte: **práva na přežití, práva na rozvoj, práva na ochranu a práva na participaci**. Jejich ochrana je základem ingerence státu do práv rodičů, kteří je nevykonávají náležitým způsobem či je přímo zneužívají.

3.1 ŘÍZENÍ O VÝCHOVĚ A VÝŽIVĚ NEZLETILÝCH DĚTÍ V SITUACÍCH DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Zásahy do rodičovské zodpovědnosti:

- **Pozastavení rodičovské zodpovědnosti** - v této rodičovské zodpovědnosti brání závažná překážka – dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav, dlouhodobý pobyt v cizině či ve výkonu trestu odnětí svobody apod.
- **Omezení rodičovské zodpovědnosti** - pokud rodič svou rodičovskou zodpovědnost neplní řádně, přitom soud vždy konkrétně vymezí rozsah práv a povinností, na které se omezení vztahuje, zde se vychází ze subjektivního postoje rodiče.
- **Zbavení rodičovské zodpovědnosti** - pokud rodič svou rodičovskou zodpovědnost nebo její výkon zneužívá nebo jí závažným způsobem zanedbává, musí jít o tak značný stupeň ohrožení dítěte, že zbavení rodičovské zodpovědnosti je jediným účinným prostředkem ochrany dítěte³⁵
 - § 213 TZ – zanedbání povinné výživy
 - § 215 TZ – týrání svěřené osoby
 - § 217 TZ – ohrožování výchovy mládeže
 - § 242 TZ – pohlavní zneužívání

Zahájení řízení o zbavení rodičovské zodpovědnosti je soud povinen vždy, je-li prokázán některý z kvalifikovaných důvodů, což v případech domácího násilí může být. Rozhodnutím soudu o pozastavení, omezení či zbavení rodičovské zodpovědnosti nezaniká vyživovací povinnost rodiče vůči dítěti (§ 44 odst.5 ZOR).

- **Úprava poměrů nezletilých dětí** - ve smyslu ustanovení § 32 ZOR mají být rodiče osobním životem a chováním příkladem svým dětem, pokud dochází k porušování či zanedbávání povinností vyplývajících z institutu rodičovské zodpovědnosti nebo dokonce ke zneužívání těchto práv, musí soud tuto skutečnost respektovat při svém rozhodování o svěřeni dítěte do výchovy jednoho z rodičů. Současně s úpravou výchovy je upraven také rozsah vyživovací povinnosti vůči nezaopatřenému dítěti.
- **Úprava styku rodičů s dítětem** - upravuje § 27 ZOR – soud může současně s rozhodnutím o svěřeni dítěte do výchovy jednoho z rodičů- případně i v případě

³⁵ Zákon číslo 140/1961 Sb. Trestní zákon.

střídavé či společné výchovy zpravit styk druhého rodiče s dítětem, jestliže to vyžaduje zájem dítěte a poměry v rodině. Soud může, vyžaduje-li to zájem dítěte, i styk s druhým rodičem zakázat nebo omezit. Zájem dítěte je třeba spatřovat především v jeho zdraví, a to nejen fyzickém, ale i psychickém, ale také v ohrožování mravnosti dítěte, nabízení nevhodného vzorce chování či popouzení proti druhému z rodičů. Zákaz styku rodiče s dítětem znamená však zásadní zásah do rodičovských práv vyplývajících z institutu rodičovské zodpovědnosti a soud si pro své rozhodnutí opatří názor znalce z oboru zdravotnictví k posouzení závažnosti ohrožení zdraví dítěte. Oprávněný rodič může podat i návrh na vydání předběžného opatření o zákazu styku násilného rodiče s dětmi a požadovat, aby soud na přechodnou dobu rozhodl o tom, že druhý rodič (zpravidla otec) nemá vzhledem k odůvodněným zájmům dětí právo se s dětmi stýkat. Je velmi důležité, aby podezření na domácí násilí, týrání či zneužívání dítěte bylo vždy vnímáno nejen jako překážka pro svěření dítěte do výchovy násilné osoby, ale i pro případnou úpravu styku dítěte s ním.

- **Vyživovací povinnost**

Zákon o rodině³⁶ upravuje:

1. Vzájemnou vyživovací povinnost rodičů a dětí (§ 85 a n. ZOR)
2. Vyživovací povinnost mezi ostatními příbuznými (§ 88 ZOR)
3. Vyživovací povinnost mezi manžely (§ 97 ZOR)
4. Výživné rozvedeného manžela (§ 92 ZOR)
5. Příspěvek na výživu a úhradu některých nákladů neprovdané matce (§ 95 ZOR)

V situacích domácího násilí se opakovaně setkávám s tím, že osoby ohrožené domácím násilím i jejich děti žijí velmi často i pod hranicí životního minima. Ekonomické násilí bývá součástí domácího násilí. Při avizovaném ukončení násilného vztahu pak nastupuje téměř pravidelně. Proto je důležité využívat v těchto situacích tzv. předběžné opatření dle OSŘ, přičemž se v praxi osvědčilo uplatňovat v těchto návrzích právě částky odvozené od životního minima. S ohledem na skutečnost, že rodinně právní oblast je vyloučena – kromě několika výjimek – z možnosti podat dovolání, nezabývá se ani těmito případy nejvyšší soudní instance a není tu nikdo, kdo by rozhodování o výživném sjednocoval a poskytoval mu určitý směr. „*Není oblast s větší a tragičtější mírou nejednotnosti rozhodování, než je rozhodování o výživném, včetně výživného pro nezletilé dítě*“.

3.2 ROZVOD MANŽELSTVÍ A BYTOVÁ OTÁZKA

³⁶ Zákon číslo 94/1963 Sb., zákon o rodině.

Chce-li ohrožená osoba ukončit spirálu domácího násilí, zpravidla se nevyhne rozvodu. Návrh na rozvod musí být podán k místně příslušnému soudu – tedy k soudu, v jehož obvodu měli manželé poslední společné bydliště. K rozvodu manželství však nedojde, dokud není pravomocně rozhodnuto o úpravě práv a povinností k nezletilým dětem po dobu po rozvodu – bez takového pravomocného rozhodnutí nelze manželství vůbec rozvést (§ 25 ZOR).

Soud může manželství na návrh některého z manželů rozvést, jestliže je manželství tak trvale a hluboce rozvráceno, že nelze očekávat obnovení manželského soužití, přitom bere v úvahu příčiny rozvratu manželství.³⁷

- rozvod dohodou (podle § 24a ZOR)
- rozvod ztížený (podle § 24b ZOR)

Bohužel v současné době ani jeden typ rozvodu zpravidla nepřipadá v situacích domácího násilí. V souvislosti s rozvodem resp. vypořádáním zaniklého společného jmění manželů by pak měla chystaná novela občanského zákoníku přinést významnou změnu v oblasti dědického práva pro situace domácího násilí. Pokud totiž podá jeden z partnerů návrh na rozvod manželství z důvodu domácího násilí a v den jeho případné smrti nebude rozvodové řízení pravomocně skončeno, pozbývá násilná osoba zákonného dědického nároku. V případě přijetí této novely pak bude mít přednost závět' či dědická smlouva před zákonem.

Stěžejním problémem každé rozvedené osoby (většinou ženy) žijící v rodině postižené domácím násilím představuje z hlediska občanskoprávního zejména okamžité řešení bytové otázky. Se zavedením institutu předběžného opatření dle § 76b OSŘ, na jehož základě lze uložit násilné osobě dočasně opustit společné obydlí či jí zakázat vstup do něj a aby se násilná osoba zdržela kontaktu s ohroženou osobou a navazování kontaktu s ní, se situace ve prospěch osob ohrožených domácím násilím výrazně změnila ve prospěch ochrany jejich práv. I tak však mnoho z nich je donuceno, často i se svými dětmi, utéct buď do azylových zařízení nebo ke svým rodičům, kde potom žijí ve stísněných podmínkách, zatímco jejich bývalý manžel či druh (násilná osoba) užívá jejich společný byt sám či se svou novou partnerkou. Při vypořádání společného jmění manželů a zrušení společného nájmu bytu či úpravě užívacího práva k bytu je nutné páchané domácí násilí mít na zřeteli ve prospěch oběti nebo dětí.

3. 3 SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANA DĚTÍ U DOMÁCÍHO NÁSILÍ

³⁷ Mají-li manželé nezletilé děti, nemůže být manželství rozvedeno, pokud by to bylo v rozporu se zájmem těchto dětí, daným zvláštními důvody - § 24 odst.2 ZOR.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí (dále jen ZSPOD)

Na zákon o rodině v oblasti veřejnoprávní navazuje zákon o sociálně právní ochraně dětí. Tímto zákonem je chráněno právo každého nezletilého dítěte na příznivý vývoj, řádnou výchovu a na ochranu jeho oprávněných zájmů. Platná právní úprava přiznává rodičům konkrétní práva a ukládá konkrétní povinnosti, které vyplývají ze zákona. Na jeho základě lze rozhodnutím soudu omezit výkon rodičovských práv tehdy, jestliže by nepříznivě ohrožoval nebo zasahoval do práv dítěte. Podle zákona o rodině poskytují ochranu nezletilým dětem jednak soudy, jednak správní orgány – konkrétně orgány sociálně právní ochrany dětí (dále jen OSPOD). Jedná se jak o preventivní opatření, tak i o podpůrná opatření v zájmu nezletilých dětí, jejichž rodiče nemohou či neplní povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, případně tato práva zneužívají.

Posílení postavení dětí ohrožených domácím násilím, důraz na povinnosti rodičů a zvýšení pravomocí OSPOD přinesla velká novela č. 329/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, provedená zákonem č. 165/2006 Sb. Úplné znění zákona bylo vyhlášeno pod č. 373/2006 Sb. Nezletilým dětem, které žijí v rodinách poznamenaných domácím násilím, je orgány sociálně právní ochrany ze zákona tedy věnována zvýšená pozornost.

Velice zjednodušeně lze říci, že se jedná oddělení, jehož klientem je dítě ve všech situacích, které jsou pro ně nějakým způsobem nebezpečné, kdy se setkává se světem dospělých a jsou ohrožena jeho práva, jeho zájmy. Samozřejmě, že prvním povoláním k hájení těchto zájmů, k zajištění všech potřeb dítěte, jsou jeho rodiče. Život ale přináší mnoho situací, kdy rodiče nejsou schopni, nemohou a bohužel se také někdy nechtějí tohoto svého úkolu dostatečně zhostit.

Činnost oddělení sociálně právní ochrany dětí (dále jen OSPOD) se dá rozdělit do několika oblastí. Velice často vykonává funkci tzv. kolizního opatrovníka v soudních řízeních při rozvodu manželství, či rozpadu druženeckého poměru rodičů dětí. Každý zná ze svého okolí případy, kdy rodiče mají rozdílné představy o tom, u koho a za jakých podmínek budou dále děti žít, stále jsou ale oba rovnocennými zákonnými zástupci dítěte. Pracovnice OSPOD tedy vystupuje v těchto řízeních jako opatrovník dítěte, jehož hlavním úkolem je hájit jeho zájem. Zároveň podává soudu zprávu o prostředí, ve kterém dítě žije a o jeho názoru na celou situaci tam, kde je možné takový názor zjistit. V mnoha případech se podaří jednáním s rodiči dospět k dohodě, která je pro rodinu a zejména pro dítě nejlepším možným východiskem. Rozvod je pro dítě prakticky vždy těžkou situací, jen na obou rodičích ale záleží, jaké následky si z něj právě jejich dítě odnese pro svůj život.

Setkávají se i s rodinami, které z nějakého důvodu nejsou schopny své děti vychovávat. Důvody tohoto selhávání jsou nejrůznější - finanční situace, poškozené zdraví, neúplnost rodiny, ale i nezralost a neodpovědnost rodičů. K tomu, aby bylo možné takové rodiny podchytit a začít s nimi pracovat, je třeba spolupráce sociálních pracovníků, dětských lékařů, školních zařízení, nestátních institucí, ale především samotných rodičů. OSPOD by mělo být místem, kde se tyto informace a snahy setkávají a vzniká obraz toho, jak lze rodině pomoci. Rodiny jsou navštěvovány, je jim nabízena pomoc dalších odborných pracovišť, jsou informováni o zapojení do systému sociálních dávek, využití možností azylového bydlení apod.

Jsou však bohužel případy, kdy se situace nezlepšuje, spíše naopak, a dítě je mnohdy ohroženo přímo na zdraví či životě. Pak je OSPOD tím orgánem, který podává návrh na umístění dítěte do dětského domova. Na tomto místě je třeba zdůraznit, že toto řešení přichází skutečně po vyčerpání všech ostatních možností. Všichni vnímáme ústavní výchovu jako řešení krajní. Tím však povinnosti jejich oddělení k těmto dětem nekončí. Podle současné právní úpravy děti čtyřikrát ročně navštěvují. Navštěvují i jejich rodinu a dále ji vede k tomu, aby byla co nejdříve schopna dítě převzít zpátky. V mnoha případech se ani toto nedaří a pak zde vzniká prostor pro další z funkcí OSPOD, tentokrát v oblasti náhradní rodinné výchovy, adopce a pěstounské péče.

Další úkoly plní v případech, kdy je dítě obětí jakéhokoli trestného činu.. Jedná se o případy dětí s rodin s domácím násilím, dětí týraných, zneužívaných, obětí dopravních nehod, krádeží apod. Všichni si asi umí představit, jak citlivá a smutná je to oblast.

Samostatnou kapitolou činnosti OSPOD je práce kurátora pro mládež. Zjednodušeně se dá říci, že kurátor se zabývá již neblahými dopady zmíněných selhání rodiny i negativních osobnostních rysů dítěte. Vyhledává děti s dispozicemi k problémovému chování, děti vystavené vlivu špatně fungující rodiny nebo rizikové party, u kterých je v budoucnu zvýšené nebezpečí výskytu protiprávního chování.

Ve všech uvedených oblastech má OSPOD zároveň funkci poradenskou. Pracovníci seznamují občany s právním rámcem jednotlivých řešených situací, s možnostmi postupů, upozorňují na možné dopady jejich konání v oblasti rodinného práva. Jsou nápomocni při sepsání právních podání a předávají kontakty na další instituce a odborná pracoviště.

Jak už bylo řečeno dříve, je těžké podchytit všechny problematiky, které tvoří činnost OSPOD. Většinou se bohužel setkávají s občany v situacích, které jsou pro ně citlivé, vypjaté a málo radostné. Je mylná představa, že OSPOD může tyto situace za někoho vyřešit. Snaží se však zmírnit jejich dopady na ty, kteří mají s ohledem na svou zranitelnost omezenou možnost obrany, na děti. A to je smyslem jejich práce.

3.4 INTERVENČNÍ CENTRA NA POMOC OBĚTEM DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Intervenční centra (dále jen IC) byly zřízeny současně se zákonem o ochraně před domácím násilím zákon č. 135/2006 Sb., nabyt dnem 01.01.2007 účinnosti též zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách za účelem poskytování pomoci osobám ohroženým domácím násilím, který vymezuje novou koncepci sociálních služeb v české republice. V každém kraji je alespoň jedno intervenční centrum, které by mělo poskytovat bezprostřední individuální psychologickou a sociální pomoc ambulantní nebo azylové povahy a zprostředkovat poskytnutí následné pomoci zejména sociální, lékařské, psychologické a právní. V České republice se nachází celkem 15 intervenčních center.

Nejbližšími spolupracovníky IC jsou policejní orgány, jak vyplývá ze zákona o ochraně před domácím násilím. Ten upravuje na jedné straně povinnost policisty informovat v souvislosti s vykázáním ohroženou osobu o místech pomoci a na straně informovat příslušné IC o provedeném vykázání a o úkonech, které byly v souvislosti s ním provedeny. To umožňuje pracovníkům IC získat náhled na historii vztahu, vzhledem k tomu, že důvodem vykázání jsou zejména předchozí incidenty.

Pokud Policie ČR vykáže pachatele domácího násilí ze společného bytu, intervenční centrum je povinno kontaktovat oběť do 48 od chvíle, kdy se od Policie ČR dozví o vykázání.

Na intervenční centra se mohou obracet osoby ohrožené domácím násilím i v případě, že k vykázání nedošlo.

Intervenční centrum je poradenské zařízení pro osoby ohrožené domácím násilím, v jejichž případě byl proti osobě násilně uplatněn institut vykázání. V rámci intervenčního centra se poskytuje těmto osobám právní, psychologické a sociální poradenství, které má za cíl nastítnit klientům všechny možné způsoby řešení jejich situace.

Služby Intervenčního centra jsou poskytovány **všem obětem domácího násilí bez rozdílu věku a pohlaví**, tedy ženám, mužům, seniorům, dětem, zdravotně postiženým osobám, a to i **v případě, že v jejich situaci nebyl uplatněn výše uvedený institut vykázání**. Respektují se zde požadavky anonymity, zaručuje se diskrétnost a bezpečné prostředí. Poradenské služby jsou bezplatné, není potřeba žádné doporučení jiné instituce.

Standardně poskytované služby:

- psychologická pomoc
- sociálně terapeutická činnost
- pobyty na krizovém lůžku
- poradenství v oblasti trestně-právní, sociálně-právní a organizační
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí
- zprostředkování kontaktu s jiným odborným pracovištěm

Možné služby:

- doprovod na úřady, na policii, k lékaři, k přestupkové komisi
- sjednání policejního výslechu v prostorách našeho zařízení
- *Cílovou skupinou intervenčního centra nejsou násilné osoby.*

3. 4. 1 Pomoc rodičům s dětmi v tísní

Rodičům s dětmi, kteří se stali **obětí domácího násilí**, rozhodli se svoji situaci řešit odchodem/útekem ze společné domácnosti s agresorem a **nemají se svými dětmi kam jít**, nabízíme:

- možnost nezávazně si o jejich situaci promluvit
- pomoc při sestavení "krizového plánu"
- psychickou podporu, klidné a přátelské prostředí
- pomoc při hledání různých řešení, sociálně-právní poradenství
- pobyt na krizovém lůžku
- psychologickou a psychiatrickou pomoc pro děti

Spolupráce mezi IC a dalšími institucemi je zaměřena jednak na zprostředkování služby jiného subjektu pro ohroženou osobu, pokud služby IC nepostačují k uspokojivému vyřešení problému, jednak na spolupráci mezi pomáhajícími subjekty k zajištění systémového postupu v ochraně před domácím násilím.

Pracovníci IC přicházejí v rámci pomoci poskytované ohrožené osobě do kontaktu i s pracovníky dalších úseků sociální sítě. V případě rodin s nezletilými dětmi jsou to sociální pracovnice odboru sociálně právní ochrany dětí.

Při řešení nepříznivé sociální situace jsou to zejména:

- kontaktní místa na úřadech práce pro výplatu dávek sociální podpory podle zákona č. 117/1995 Sb., v platném znění, jako např. příspěvek na dítě, rodičovský příspěvek, příspěvek na bydlení apod.
- obecní úřady, pověřené obecní úřady a úřady obcí s rozšířenou působností pro výplatu dávek sociální péče podle zákona č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné

nouzi, jako jsou např. příspěvek na živobytí, příspěvek na živobytí nahrazující neplacené výživné, doplatek na bydlení apod.

- okresní (obvodní) správy sociálního zabezpečení pro výplatu peněžité pomoci v mateřství, dávky nemocenského pojištění apod.

Ruku v ruce se sociální pomocí jde i zprostředkování pomoci lékařské, terapie v psychiatrické nebo psychologické poradně, z nichž některé jsou specializovány na psychoterapeutickou práci s oběťmi domácím násilím, dále ústavy nebo ambulance zabývající se léčením závislostí, gerontologické poradny pro případ domácího násilí mezi seniory nebo na seniorech, pedagogicko psychologické poradny pro práci s dětmi, které jsou poznamenány domácím násilím.

Včasné vyrozumění o páchaném násilí, jehož přerušování, zabránění opakování, usměrnění chování pachatele, podpora a pomoc oběti a ochrana dětí před násilím v rodině představující kombinaci prevence, psychosociální pomoci a trestněprávních přístupů předejde mnohemu společenskému, fyzickému a emocionálnímu neštěstí.

3.5 PREVENCE A INTERVENCE DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Hlavním cílem prevence i intervence není primárně stíhat a potrestat pachatele nýbrž poctivý úmysl pomoci partnerskému vztahu stopnout násilné incidenty vhodným zásahem z vnějšku! Pomoci odstranit násilí mezi partnery je motiv všech oficiálních aktivit, který musí stát a jeho instituce věrohodně prezentovat občanské veřejnosti. Tím je jasně řečeno, že izolovanými tvrdými opatřeními vůči pachateli nelze problém domácího násilí vyřešit.

Výslovně zdůrazňují, že ani oběti domácího násilí nevolají po tvrdé represii, naopak jejich hlavní potřebou je žít slušný lidský život v partnerském svazku bez násilí. Naším úkolem je tedy hledat ucelený a diferencovaný systém opatření, který by postihl různé podoby a stupně domácího násilí a dával by čas i šanci na ozdravení nemocného vztahu, tam kde ještě oba partneři, tj. pachatel i oběť mají vůli k nápravě, a ochránil oběť tam, kde udržení vztahu již nepřichází v úvahu.

Prevence i intervence garantovaná státem by měla začít u tří uzlových bodů, kterými jsou: informovanost, ochrana oběti a konfrontace pachatele s oficiální reakcí.

INFORMOVANOST

Informovanost veřejnosti o domácím násilí se v posledním roce výrazně zvýšila. Téma partnerského násilí se objevuje v médiích, zejména různá občanská sdružení zajišťují osvětu veřejnosti v této věci. Výrazný posun znamená také vznik nonstop linky

pro oběti domácího násilí provozované od září tohoto roku Bílým kruhem bezpečí. Oběti z celé republiky nyní dosáhnou poměrně snadno alespoň na jedno místo pomoci.

Značné rezervy však přetrvávají v informovanosti odborníků. Mnozí lékaři, učitelé ale i policisté a sociální pracovníci jsou při kontaktu s oběťmi domácího násilí nejistí, nedovedou jim poskytnout základní informace ani poradit. Přitom právě lékaři, sociální pracovníci a policisté jsou vstupní branou, kterou se domácí násilí dostává ze soukromí na veřejnost. Základní profesně zaměřené proškolení všech pomáhajících profesí považují proto za žádoucí.

OCHRANA OBĚTI

Před pár lety stálo Rakousko tam, kde je dnes ČR. Hledalo jasnou oficiální strategii pro řešení případů domácího násilí. Po dlouhých a místy i vyhrcovaných diskusích expertů dospělo Rakousko k názoru, že stát musí zaujmout vyhraněnou pozici proti násilí a tudíž ve prospěch ohrožené oběti. "Když jde o ukončení násilí v rodině, stává se nejvyšším příkázáním tzv. strategie vměšování, neboť pasivita a nicnedělání pomáhá pachateli a nesvědčí oběti", uvádí se přímo v rakouském materiálu. Tento postoj ovšem neznamená, že pachatel je zcela odsunut na vedlejší kolej anebo že je mu odepírána pomocná ruka. V jeho cestě za nápravou musí být ovšem nejdříve okamžitě konfrontován s tím, že jeho chování je nežádoucí. V rakouských "novinkách" je proto použit celkem jednoduchý princip: agresor může být vykázan ze společného bytu, zatímco oběť má právo zůstat doma a být chráněna před dalším násilím. Povinnost chránit oběť před fyzickým útokem přešla v plném rozsahu na policii. Další formy ochrany a podpory oběti, například poskytování informací v právní a sociální oblasti, zajišťují navazující instituce financované státem a provázané ve své činnosti s nestátní sférou. Považují rakouské zkušenosti za inspirativní i pro naše podmínky. K tomu podotýkám, že nulová ochrana obětí domácího násilí je jedním z příčin opakování domácího násilí. To jsou fakta vyplývající z renomovaných výzkumů.

KONFRONTACE PACHATELE S OFICIÁLNÍ REAKCÍ

Strategie intervence směřující k pachateli je založena na myšlence netolerování domácího násilí. Agresor musí rychle pocítit, že jeho chování je nežádoucí a nebude tolerováno. Princip netolerance vychází z přesvědčení, že za domácí násilí nese v plném rozsahu zodpovědnost právě agresor nikoli oběť. Násilí vůči blízké osobě je totiž nepřijatelné a neomluvitelné za jakýchkoli okolností. Převzetí zodpovědnosti za své agresivní chování je pak příznivým signálem pro nápravu agresora.

Výzkumy pachatelů domácího násilí běží na plno. Zatím je nesmírně obtížné stanovit obecně nejefektivnější postup, který by byl vhodný pro většinu případů domácího násilí. I v rámci kategorie domácích agresorů se rýsují různé osobnostní typy, které pak dobře reagují na různá opatření od krátkodobého vykázaní z blízkosti oběti,

přes soudem nařízený antiagresivní převýchovný program určité délky, až po regulérní trestní proces.

Předběžně se zdá, že domácí násilí je jen výjimečně podmíněno nápadnou duševní patologií pachatele ve smyslu agresivní psychopatie či sadismu. Většina pachatelů domácího násilí nekopíruje ani struktury osobnosti chronických kriminálních. Velmi často to bývají jinak celkem slušní lidé, kteří kromě partnerského násilí nemusí mít problémy se zákonem nebo morálkou. Intervence směřující k pachateli proto kombinuje sankce (restrikce) s terapií. V našich podmínkách zatím chybí okamžitá konfrontace pachatele s oficiální reakcí, pomysleme jen na přestupková řízení, která lze v tomto ohledu pokládat spíše za trest pro oběť než sankci pro agresora. Jak systém sankcí tak nabídka terapeutických programů neodpovídá naléhavosti problému domácího násilí u nás.

3. 6 STÁTNÍ A NEZISKOVÉ ORGANIZACE NA POMOC U DOMÁCÍHO NÁSILÍ

V roce 2003 byla za podpory Nadace Open Society Fund Praha vyhlášena Kampaň proti domácímu násilí na ženách. Účastníky této kampaně je celkem 10 organizací, a to ROSA (koordinátor), Acorus, Český svaz žen, Magdalenium, Most k životu, NESEHNUTÍ Brno, Poradna pro ženy v tísní, ProFem, Slezská diakonie – poradna ELPIS a Ženy bez násilí. Cílem kampaně je zvýšit informovanost a povědomí společnosti o domácím násilí a jeho nepřijatelnosti.

3. 6. 1 Bílý kruh bezpečí

Bílý kruh bezpečí je nezisková organizace na pomoc obětem trestných činů a také jejich rodinám. Je to občanské sdružení, které roku 1991 založila Mgr. Petra Vitoušová a působí na celém území České republiky. Bílý kruh bezpečí spolupracuje s národními i mezinárodními organizacemi, které se zabývají pomocí obětem a svědkům násilí a prevencí kriminality, je členem nadnárodní evropské organizace European Forum for Victim Services. Celkem provozuje šest poraden, a to v Praze, Brně, Olomouci, Ostravě, Pardubicích a v Plzni. K dalším činnostem patří také zpracovávání a předkládání návrhů k zákonodárným iniciativám a spolupráce při tvorbě zákonů.

Organizace usiluje o zlepšení právního postavení obětí v trestním řízení a ve společnosti. Snahou je také zvýšit informovanost společnosti a veřejné správy o problémech, se kterými se oběti násilných činů potýkají, a také povědomí o možnostech prevence kriminality. Cílem služby je pomoci obětem, aby se rychle vzpamatovaly z následků trestných činů, zjednodušit jim kontakt a jednání na úřadech,

informovat je o právech, kterými disponují, o průběhu trestního řízení a v případě potřeby zprostředkovávají kontakt na další odborníky či služby. Klienti mohou využít za určitých podmínek nadstandardní placené služby, jako je příprava na soud, doprovody k soudu, návštěvy v nemocnici, víkendové pobyty, zprostředkování pokračující péče a operativní finanční pomoc z Nadačního fondu Filipa Venclíka (jeho smyslem je podpora obětí násilných trestných činů a pozůstalých).

Pod záštitou Bílého kruhu bezpečí je od roku 2001 provozována DONA linka, jejímž cílem je poskytovat rady a informace obětem domácího násilí, ale také svědkům, kteří neví, jak pomoci, a odborníkům, kteří se ve své profesi s oběťmi domácího násilí setkávají. Provoz DONA linky (tel.: 251 511 313) je nepřetržitý.³⁸

KLIENTELA BÍLÉHO KRUHU BEZPEČÍ

Tabulka č. 1

Rok	Počet kontaktů	Z toho počet žen	Počet žen v %
1999	532	200	63
2000	488	187	56
2001	8800	332	77
2002	81ř	403	78
2003	799	402	76
2004	851	655	77
2005	1023	818	80
2006	1009	817	81
2000	911	736	81

Poznámka: Jak je vidět z údajů BKB problém domácího násilí má stoupající tendenci, proto je opravdu na místě se zabývat řešením domácího násilí v naší společnosti³⁹.

Anketa Bílého kruhu bezpečí: „Setkali jste se s domácím násilím?“

1. Ano, stal(a) jsem se obětí.

750 osob

2. Ano, Byl(a) jsem s touto problematikou seznámena.

674 osob

3. Ne, ale zajímá mě tato problematika.

338 osob

4. Ano, pouze z doslechu.

123 osob

5. osobně ne. Nic o tom nevím.

83 osob

Celkem hlasovalo 1 988 osob.

3. 6. 2 ROSA

³⁸ <http://www.bkb.cz>

³⁹ <http://www.bkb.cz>

Občanské sdružení ROSA – centrum pro týrané a osamělé ženy se stará o ženy, které se staly obětí domácího násilí. V České republice působí již od roku 1993, poskytuje bezplatnou psychosociální pomoc. Sdružení ROSA provozuje poradnu, právní pomoc, azylové domy i byty s utajenou adresou a SOS linky. Také nabízí zprostředkování psychiatrické pomoci, krátkodobé i dlouhodobé psychologické poradenství a podporu v tíživé životní situaci a internetové poradenství.

ROSA provedla první průzkumy o výskytu domácího násilí v ČR a výsledky byly alarmující. Na základě svých poznatků se začalo sdružení obracet na orgány státní správy s návrhy změn v legislativě. I nadále sdružení spolupracuje se státními i zastupitelskými orgány, policií i ostatními neziskovými organizacemi působícími v oblasti domácího násilí.

Sdružení ROSA se zaměřuje i na prevenci domácího násilí, a to organizováním přednášek, seminářů a konferencí na toto téma, které jsou určeny nejen pro odborníky, ale i širokou veřejnost. ROSA také vydává informační materiály, brožury a publikace s tematikou domácího násilí.

Nadace ROSA monitorovala domácí násilí u klientů Rodinné poradny v Praze 2, Spytihněvova 6, od ledna roku 1996 do října 1996. Z celkového počtu 1074 klientů bylo v poradně 805 žen a 269 mužů. Z 1074 klientů, mužů a žen, bylo 163 žen vystaveno hrubému fyzickému a psychickému násilí, tj. 0.46 %. Z 806 klientek bylo 163 žen vystaveno násilí, což tvoří 20 %. Z 269 mužů bylo 5 objektem násilí žen, a to je 1.8 %.

Tato sociologická sonda zaměřená na zaměstnaní žena a mužů, věk, příčiny agrese, psychické, fyzické a sexuální násilí, lékařskou pomoc a trestní sazbu prokázala, že domácí násilí je závažný společenský problém pro svůj poměrně častý výskyt i brutální formu.⁴⁰

Například u *fyzického násilí*, kdy násilníkem je manžel, druh (syn):

- 107 žen bylo opakovaně zfackováno, s rozdílnou intenzitou
- 36 žen bylo zmláceno pěstmi do hlavy, obličeje
- 20 žen bylo při mlácení zkopáno (jedna žena tak, že začala krváčet z rodidel)
- 24 žen bylo škrceno, přidušováno
- 16 žen bylo smýkáno po bytě (za vlasy, nohy, ...)
- 11 žen popisuje modřiny po celém těle od stisků, mačkání
- žen uhybalo před letícím nožem, kladivem, popelníkem).

Tabulka č. 2

⁴⁰ <http://www.rosa-os.cz>

Situace	počet
Násilí ohlášeno na policii	25
Násilí neohlášeno na policii	136
Stíhání agresivního muže	2
Napadená žena vyhledala ošetření lékaře	27
Napadená žena nevyhledala ošetření lékaře	136
Děti svědkem násilí	89
Nevědí o násilí	89
Rozvod proběhl	11
Rozvod běží	22
Manželství trvá	12
Soužití trvá	18

Na závěr nadace ROSA uvedla o jaké skutky se jedná: *zkopání ženy s následkem krvácení z rodidel, přeražení nosu, způsobení tržné rány na hlavě, otřesu mozku, vážného zranění tváře, poškození ucha, oka, mlácení hlavou o zed', bití mokrým ručníkem, škracení, zlomení žebra, zkopání těhotné ženy (následkem potrat), vynucování sexu s nožem v ruce, ohrožování pistolí, bití lopatou, lámání ruky, vyhrožování fyzickou likvidací, sekání sekerou vedle hlavy.* Podle statistiky ROSA bylo 15 žen v pracovní neschopnosti v rozmezí 14 – 66 dní, došlo i ke dlouhodobé psychické léčbě.

Už před šesti lety se ukázalo, že problém domácího násilí existuje. Ale naše vláda nic proti tomu nedělala. Podle výše uvedené tabulky počet násilí je daleko vyšší než počet jeho řešení. Ale proč? Protože když policie přijela, tak na místě nic nezjistila? Nebo nikdo nedal podnět k řešení problému?

Domácí násilí je u nás považováno za privátní záležitost, kterou si účastníci musí vyřešit sami mezi sebou a na níž není nutné nějak reagovat. Tento názor je ale pouhý hloupý přežitek naší společnosti. (Sborník příspěvků českých a zahraničních odborníků: Domácí násilí – záležitost nikoliv soukromá, Koordinační kruh prevence násilí na ženách – 1997).⁴¹

3. 6. 3 ProFem, o. p. s.

Poskytuje poradenství a konzultace pro ženské organizace a projekty, tématicky se zaměřuje především na prevenci násilí na ženách/domácí násilí. V rámci projektu AdvoCats for Women (centrum právní pomoci ženám-obětem násilí) ProFem poskytuje: bezplatné přímé poradenství pro klientky, telefonickou Linku, informace o existujících možnostech jak pro přímou klientelu, tak pro odbornice/-ky formou školení a publikací, fond právní pomoci ženám - obětem násilí. Součástí projektu je

⁴¹ <http://www.rosa-os.cz>

ovlivňování nutných legislativních změn. ProFem se tedy zaměřuje na společenské oblasti, v nichž dochází k porušování ženských lidských práv, především na násilí na ženách, ale i na nerovnost a diskriminaci žen především v dobách globalizace. Pořádá k tomu konference, publikuje, iniciačně podporuje vznik nových projektů a sítí. Ve své poradenské a konzultační činnosti podporuje ProFem formou přímých konzultací, publikací a seminářů rozvoj projektů, které přispívají k osobnímu, sociálnímu a politickému postavení žen ve společnosti.⁴²

3. 7 DÍLČÍ SHRNU TÍ

Právní problematice domácího násilí v oblasti občanského a rodinného práva není dosud v právní literatuře věnována patřičná pozornost a proto ani mezi odbornou veřejností nejsou dostatečně využívány možnosti, které by mohly osobám ohroženým domácím násilím v jejich situaci pomoci.

Je však nezbytné, aby osoby ohrožené domácím násilím mohly ve všech řízeních využít kvalifikovanou právní pomoc, která by jim měla být poskytována bezplatně. Ve všech řízeních by měla být odpovědnost za toto nežádoucí jednání přenesena na násilnou osobu, a to zejména při rozvodu manželství, úpravě poměrů k nezletilým dětem a stanovení vyživovací povinnosti.

Na děti, které jsou svědky domácího násilí, by mělo být nahlíženo jako na oběti takového jednání se všemi procesními důsledky. V případech domácího násilí nejsou splněny předpoklady pro svěření dítěte do střídané či společné výchovy rodičů. Tato skutečnost by naopak měla být respektována v případném zásahu do rodičovské zodpovědnosti násilného rodiče.

Při vypořádání společného jmění manželů a při zrušení společného nájmu bytu či úpravě užívacího práva k bytu je nutné páchané domácí násilí mít na zřeteli ve prospěch oběti nebo dětí a soudy by měly odepřít ochranu výkonu práva, který je v rozporu s dobrými mravy.

Veškerá přijatá opatření by měla směřovat k ochraně osoby ohrožené domácím násilím a k určení zodpovědnosti násilné osoby za vzniklou situaci.

V zájmu zvýšení ochrany nezletilých dětí by bylo na místě metodickou formou sjednotit výkon orgánů sociálně právní ochrany dětí, stanovit závazné znaky pro sledování dětí z rodin deformovaných domácím násilím, abychom se přiblížili jejich reálnému počtu a mohli z toho vyvodit příslušná preventivní opatření. Vždyť včasné vyrozumění o páchaném násilí, jeho přerušování, zabránění opakování, usměrnění chování

⁴² <http://www.profem.cz>

pachatele, podpora a pomoc oběti a ochrana dětí před domácím násilím v rodině představující kombinaci prevence, psychosociální pomoci a trestněprávních přístupů předejde mnohému společenskému, fyzickému a emocionálnímu neštěstí.

4. ŘEŠENÍ SITUACE V OBLASTI DOMÁCÍHO NÁSILÍ V BRNĚ

Město Brno je jediným městem v České republice, kde funguje speciální skupina vyškolených policistů, kteří se zabývají přímo problematikou domácího násilí. Jsou to policisté zařazení na Službě kriminální policie a vyšetřování (dále jen SKPV) na Městském ředitelství Policie české republiky v Brně.

Tito pracovníci byli vybráni z řad zkušených policistů na obvodních pracovištích policie v Brně. Všichni splňují vysokoškolské vzdělání. Na proškolení v problematice domácího násilí se podílel velkou mírou Bílý kruh bezpečí. Policejní specialisté jsou průběžně stále proškolení a sami také proškolují policisty ze služby pořádkové.

4.1 VZNIK A ČINNOST SKUPINY DOMÁCÍ NÁSILÍ V BRNĚ

Činnost Skupiny Domácí násilí (dále jen SDmN), která je součástí 4 oddělení SKPV, je příkladem dobré praxe. Skupina Domácí násilí působí na PČR MŘ Brno od 1. 4. 2005 a v současné době ji tvoří 5 policistek a 5 policistů. Jak jsem již v úvodu uvedla, jsem právě jednou z pěti policistek, která na tomto oddělení pracuje.

Důvodem zřízení specializované skupiny byla potřeba řešit problematiku domácího násilí specifickým přístupem, který tento psychopatologický jev vyžaduje, a s ohledem na to byli zvoleni i pracovníci, kteří v rámci Skupiny působí. Kromě standardních činností policejního orgánu se činnost SDmN dále zaměřuje na tyto oblasti:

- snaha o kvalitní zvládnutí prvního kontaktu s obětí
- mapování domácího násilí na území celého Brna
- přehled o vývoji násilí v jednotlivých vztazích – řešení případů bez ohledu na intenzitu (poznatek, přestupek, trestný čin) umožňuje komplexní pohled
- navázání vztahů s ostatními institucemi
- metodické vedení policistů služby pořádkové policie

Kvantifikační vyjádření výsledků činnosti SDmN je nutné chápat v kontextu odlišností domácího násilí oproti jiným typům policejních agend (např. zejména rozsahem a způsobem prováděného šetření, zvýšené potřebě znaleckého zkoumání), širě záběru Skupiny (nutno podchytit případy s různější intenzitou), postupné tvorby vazeb uvnitř Policie ČR i vně, ustalování praxe, získávání zkušeností pracovníky SDmN, a zejména zvýšenou potřebou pracovat v souladu se zásadami community policing.

Z dosavadních výsledků SDmN lze usuzovat, že její zřízení bylo správným krokem, mimo jiné i s ohledem na novou legislativu upravující vykazání, kdy bude zapotřebí nejen kvalitní informační databáze, ale zejména zajištění kvalifikovaného postupu policistů v kontaktu s násilnou a ohroženou osobou.

Zřízení SDmN se projevilo jako značná výhoda, která má možnost být využita zejména ve větších městech s hustou aglomerací. V průběhu času byla navázána výborná spolupráce se státními i nestátními organizacemi, policisté se zapracovali do problematiky a postupně se zlepšuje jak spolupráce s teritoriálními organizačními články v oblasti trestního řízení, tak i s policisty služby pořádkové policie. Zlepšení přístupu k obětem domácího násilí ze strany PČR MŘ Brno v důsledku zřízení SDmN lze zaznamenat i prostřednictvím zpětné vazby, která je získávána od specializovaných nestátních neziskových organizací.

Nejtypičtější znaky případů domácího násilí u případů řešených brněnskou policií:

- alkohol - 80 % pachatelů
- oběti - převážná většina ženy
- sociálně slabší skupiny obyvatelstva - případy se relativně dobře dostávají na veřejnost, nižší „odbornost“ pachatelů, ztížené podmínky nastartování nového života - nemožnost samostatného bydlení, získání zaměstnání apod.
- pachatelé s vyšším vzděláním („elita“) - vysoká latence
- nárůst případů týrání seniorů svými potomky

Největším problémem na teritoriu města Brna a jeho okolí je alkohol jako stimul vzniku domácího násilí, protože řada agresorů mu podléhá a pod jeho vlivem ubližují blízkým, a to někdy velmi tvrdě. Dalším důležitým faktorem je sociálně slabá rodina, která řeší nejen alkohol, drogy, mizivé vzdělání, ale i nedostatek peněz .

Nejčastěji se v Brně dostávají ženy do kontaktu se skupinou Domácího násilí PČR MŘ Brno v rámci zavolání na linku 158, protože jim právě teď hrozí nebezpečí, a to jak fyzické tak i psychické, děsí je strach o děti nebo jejich týrání a v neposlední řadě strach, že útočník rozbije zařízení bytu aj.

V 15% případů jdou ženy na skupinu Domácího násilí podat trestní oznámení po konzultaci u nestátních organizací, kdy jsou pak velice rozčarované a překvapené, že policie se zajímá nejen o ně, ale i o druhou stranu, že policisté chtějí hovořit s jejím manželem, či policie požaduje třeba tel. kontakt na tchýni, se kterou chce posléze také hovořit. Zde nastává obrovský problém, protože z těchto 15% žen 10% okamžitě stahuje trestní oznámení ze strachu z manžela, reakce okolí, rodiny a strachu z nejistoty, co bude dál. Zde je vždy potřeba důkladně seznámit oběť s následným postupem, s možností ochrany nejen jí, ale i jejich dětí, ale zejména s možnými dopady na rodinu a nezletilé děti, pokud nyní nebude konat. Je možná i spolupráce s poliklinikou

Brno 2, jmenovitě s PhDr. Rýdlovou, kde je ženám nabídnuta psychická pomoc a možnost komunikace i s pachateli, v tomto případě s manželi či druhy, bez strachu z přítomnosti policie, pokud oběť odmítne i přes vše řešit situaci cestou trestně - právní.

Rozdíl mezi postupy policie a nestátních organizací je, že policie je zabývá i druhou stranou, kdežto nestátní organizace se zajímá jenom o oběti násilí a jejich děti⁴³.

Tabulka č. 3 Statistický výkaz skupiny Domácí násilí⁴⁴

pro podezření z trestných činů se znaky Domácího násilí

stav k

31.12.2008

	2005 (květen - - prosinec)	2006	2007	2008	CELKEM
Celkem prověřováno TČ na SDmN	61	71	76	68	276
Odloženo dle § 159a/1 - nejde o TČ ani PŘ	11	11	7	18	47
Odevzdáno dle § 159a/1a) tr.ř.-jde o PŘ	17	17	24	12	70
Odloženo dle § 159a/2 tr.ř.-TS nepřipustné	1	7	9	2	19
Zahájeno TS	28	34	36	18	116
Zahájeno TS - procent	46%	48%	47%	26%	42%
Zastaveno TS dle § 171,172, 173 tr.ř.	2	6	3	3	14
Návrh PO na podání obžaloby	26	28	31	13	98
Obžalováno - celkem	26	28	31	6	91
Obžalováno - celkem ze stíhaných [%]	93%	82%	86%	33%	78%
Odsouzeno - celkem	24	24	25	4	77
Odsouzeno z obžalovaných [%]	92%	86%	81%	67%	85%
Odsouzeno ze všech [%]	39%	34%	33%	6%	28%
Odsouzeno - rozsudkem	21	20	20	4	65
Odsouzeno - tr. příkazem	3	4	5	0	12
Prům.doba od obž.do odsouz. [dnů]	202	181	138	81	151
Trestů podm. celkem	15	14	11	2	42
Výše trestu - průměr [měs.]	16	18	23	3	15
Nejvyšší podm. trest [měs.]	35	30	36		36
Nejnižší podm. trest [měs.]	6	5	6		5
Trestů nepodm. celkem	8	8	8	2	26
Výše trestu - průměr [měs.]	40	35	20	43	35
Nejvyšší nepodm. trest [měs.]	72	48	42	60	72
Nejnižší nepodm. trest [měs.]	12	30	9	26	9

Údaje jsou vyhledávány manuálně v IS ETŘ MŘ PČR Brno, z tohoto důvodu

© JaP 2008

jsou možné nevýznamné odchylky od skutečných údajů?

CELKOVÉ STATISTIKY SKUPINY DOMÁCÍHO NÁSILÍ

Tabulka č. 4

Rok	Počet
-----	-------

⁴³ Interní materiály Policie ČR MŘ Brno Skupiny domácí násilí.

⁴⁴ Systém IS ETŘ MŘ PČR Brno.

	Trestné činy	Přestupky	Vykázání
2005	47	117	0
2006	71	258	0
2007	76	228	40
2008	71	222	38

Poznámka: Skupina domácího násilí provede ročně cca 200 poradenských konzultací s oběťmi, které nechtějí hlásit žádný trestný čin ani přestupek, pouze se chtějí vypovídat.⁴⁵

4. 2 INTERDISCIPLINÁRNÍ SPOLUPRÁCE – MĚSTO BRNO

V květnu 2005 se spojila iniciativa PČR MŘ Brno a Magistrátu města Brna, jehož odbor zdravotnictví pověřila svým rozhodnutím Rada města Brna koordinací aktivit týkajících se problematiky domácího násilí ve městě Brně.

Na základě inspirace ze zahraničí i z ČR (kde probíhal v Ostravě projekt interdisciplinární spolupráce pod hlavičkou BKB) a dále na základě potřeby lépe poznat vzájemné kompetence a vytvořit osobní vazby mezi orgány státní správy, samosprávy a neziskovými organizacemi se PČR MŘ Brno aktivně zapojila do činnosti vzniklého týmu.

Tým umožnil lépe poznat činnost jednotlivých institucí, orientovat pracovníky v systému, získávat důvěru a vzájemně využívat služeb (resp. v případě potřeby kvalifikovaně doporučit).

V polovině 2006 došlo v rámci činnosti týmu k zajištění proškolení pracovníků pomáhajících profesí. Celkem bylo proškoleny přes 700 osob, z toho 353 policistů včetně služby pořádkové policie a pracovníků SDmN, jejichž výcvik byl oproti ostatním značně rozšířen.

Dalším výstupem z činnosti týmu je zřízení poradenského centra pro osoby ohrožené domácím násilím, které svou činnost zahájilo 1. září 2006. V současnosti patří mezi standardní služby pracoviště psychologické, sociální a právní poradenství. K dispozici je jedno krizové lůžko bez omezení pohlaví či věku osoby. Dalšími službami jsou např. doprovody na různé instituce včetně přípravy na soud a možnost terapie. Od 1. 1. 2007 mělo dojít k transformaci tohoto pracoviště na Intervenční centrum, jež je jakožto poskytovatel sociálních služeb zakotveno v zákoně.

Dále město Brno rozšířilo spolupráci již výše zmiňovaného interdisciplinárního týmu (dále jen „IDT“), kdy s PČR MŘ Brno a všemi ostatními týmy v rámci IDT velice úzce, pružně a účelně spolupracují 4 státní zástupci Městského státního zastupitelství

⁴⁵ Interní materiály Policie ČR MŘ Brno Skupiny domácí násilí.

Brno a Městský soud v Brně určil 3 soudce, kteří se konkrétně zabývají přímo oprávněním rozhodnout o vykázaní ze společného obydlí a zákazu vstupu do něj.

Brno je jedno ze tří měst v České republice, kde probíhalo podrobné přeškolení všech pracovníků z řad Policie ČR, Městské policie, výchovných poradců ze škol, zdravotních sester a lékařů, přestupkových pracovníků ze všech úřadů městských částí v Brně, zástupců OSPOD a zástupců nestátních organizací (VIGA, SPONDEA, DONA), které se konalo po dobu 10 dnů v červnu 2006 na PČR MŘ Brno na skupině Domácího násilí, na policejní škole a v doškolovacím zařízení pro zdravotní sestry. Tuto akci zorganizoval Bílý kruh bezpečí (dále jen BKB) a hlavním garantem byla Mgr. Vitoušková, prezidentka BKB. Finančním garantem byl Magistrát města Brna. Účelem tohoto školení byla, co největší připravenost všech institucí města Brna, které se zabývají domácím násilím.

Dále Mgr. Vitoušková z BKB připravila zvláštní 3 denní školení přímo pro pracovníky skupiny Domácího násilí, kde se řešila hlubší problematika vykázaní, jednání s pachateli, postiženými ženami a především s jejich dětmi.

Město Brno je tedy velice dobře připraveno k prevenci domácího násilí, protože současně s těmito školeními probíhala osvěta mezi vytipovanými šedesáti problematickými rodinami, kde se těmto rodinám hlouběji vysvětlovalo, co je čeká s novým zákonem, poučili se agresori a na druhou stranu se oběti v těchto rodinách seznamovali s pomocí, která je jim nabízena jak ze strany Policie České republiky, tak ze stran nestátních organizací v Brně. Výsledkem byl poměrně velký strach z řad agresorů, že by mohli být s novým zákonem trestně odstíháni nebo podmíněčně potrestáni, a že by mohli být, pro ně bezdůvodně, vykázaní ze svého obydlí.

Skupina domácí násilí tedy velice úzce spolupracuje s Městským státním zastupitelstvím (dále jen MSZ) v Brně, kdy tato dobrá spolupráce byla oceněna JUDr. Kateřinou Jiráskovou na Odborné konferenci ze dne 14. listopadu 2007 v Brně, která byla zaměřená na možnosti a praktické aspekty přístupu Policie ČR a dalších subjektů při řešení případů domácího násilí.

Citují: „K výraznému zlepšení situace došlo se zřízením „skupiny domácího násilí „při Polici ČR v Brně, tedy v roce 2005. Specializace byla v té době souběžně zavedena i na MSZ v Brně a tak docházelo k intenzivní spolupráci státních zástupců – specialistů s policisty ze skupiny domácího násilí. Byly vyjasněny jak vzájemné vztahy, způsoby spolupráce, tak i zavedení standardů do usnesení o zahájení trestního stíhání. Vztahy byly prohloubeny i společným výcvikem a školeními v oblasti domácího násilí, kdy např. výcvik byl organizován Interdisciplinárním týmem města Brna pro spolupráci v oblasti domácího násilí. Členy tohoto týmu jsou mimo jiné i příslušníci policie i státní zástupce. Průběžně se zjištění a zkušenosti ze soudních jednání zaváděla do policejní praxe, což vedlo k minimalizaci formálních námitek

obhájců. Byly vyjasněny různé otázky, jako například, co vše lze zahrnout do domácího násilí, koho všeho je možné zahrnout pod pojem týrané osoby, jaké musí být spolužití v domě nebo bytě, zda se tím myslí společná domácnost, co vlastně lze podřadit pod termín „týrání“, jaké následky musí nebo nemusí mít jednání pachatele. Také jsme pro svou praxi vyřešili otázku, co je myšleno „delší dobou“ a naučili se pracovat s pojmem „intenzitou týrání“ - když od konkrétního stupně verbálního, fyzického i psychického násilí odvíjíme tuto dobu, která by obecně měla být dána měsíci, ale v praxi to může být i doba dvou let, šlo-li např. zejména o násilí verbální. Zde je nutno podotknout, že soudci s námi nespolupracují. Nejsou mezi nimi specialisté, problematiku domácího násilí často neznali, nejezdí na žádná školení a tak bylo na státním zástupci, aby zejména v rámci závěrečné řeči soudci osvětlil, proč žena mění výpověď, nevypovídá, proč neodešla apod. Také často teprve cestou rozhodnutí odvolacího soudu soudci I. stupně vzali na vědomí takové skutečnosti, že je-li někdo na násilí zvyklý, neboť byl týrán už jako dítě i jako dospělý a je tedy odolnější v tom smyslu, že u něho nevznikl žádný syndrom či syndrom, neznamená to, že nemůže být obětí a že jednání pachatele není nebezpečné. Navíc státní zástupce je oproti jiné trestné činnosti více účasten už v prověřování, prověrky i telefonické konzultace jsou běžné a rozhodně nejsou formální, je-li to časově možné, státní zástupce se účastní i výslechů apod.

V současné době již jsou zcela ustálené postupy ve vyšetřování, které akceptuje i MS Brno. Jde zejména o to, že všechny důležité osoby jsou vyslechnuty již v přípravném řízení jako svědci. Výjimečně jsou poškození vyslechnuti ještě před zahájením trestního stíhání za účasti soudce – neopakovatelný a neodkladný úkon, zpravidla jde o týrané seniory či dětské svědky. Tyto osoby pak již v průběhu přípravného řízení slyšeny nejsou, nedochází tak k jejich sekundární viktimizaci. Prakticky ve všech případech jsou přibráni znalci k posouzení duševního stavu obviněného a znalci z oboru psychologie. Jedná se o klinické psychology, kteří posuzují vliv jednání obviněného na poškozené a také na věrohodnost poškozených. Dle okolností případu je rozhodnuto, zda je nutné tyto znalce přibrat před nebo po zahájení trestního stíhání. V poslední době se zejména u soudu projevuje, že někteří znalci – psychologové, kteří zpracují perfektní posudek, nejsou schopni své závěry dostatečně objasnit soudu a tento posudek obhájit.

V posledních měsících nastaly personální problémy na MSZ Brno, případy jsou přidělovány i státním zástupcům, jejichž specializací tato problematika není, k personálním změnám došlo i ve skupině domácího násilí. Přesto „skupina“ pracuje na standardně vysoké úrovni a velmi profesionálně, takže problémy ve vyšetřování jsou minimální.

Většina obžalovaných věcí končí odsuzujícím rozsudkem, jen zřídka dochází ke zproštění či postoupení věci k přestupkovému řízení. Zpravidla jde o případy, kdy

nespolupracuje poškozená a zároveň chybí jiné důkazy. Rozhodně nejde o chyby ve vyšetřování, naopak, někdy téměř i proti vůli poškozené jsou věci nějakým způsobem ukončeny odsouzením, někdy i pro jinou trestnou činnost než je původně obžaloba podána –tedy např. pro trestný čin dle § 222 odst. 1 tr. zákona .Obžalovaní, kteří byli uznáni vinnými, jsou často odsuzováni k podmíněným trestům odnětí svobody, neboť jde o prvotrestané, většinou je zároveň ukládán dohled probačního úředníka, který v Brně rozhodně funguje a není jen formální. Probační úředník pracuje nejen s odsouzeným, ale je v kontaktu i s poškozenou.

Lze konstatovat, že zavedení specializace na policejní úrovni se velice osvědčilo, Pracovníci „skupiny“ jsou schopni nejen trestnou činnost či přestupek vyšetřit, ale vědí, kam nasměrovat obět' k další pomoci. Umí předvídat riziko v násilném vztahu, poměrně s vysokou úspěšností již před výsledky znaleckých posudků rozliší skutečnou obět' od oběti, která se jen domnívá, že za vše může partner a od „ oběti“, která oznámením chce získat nějakou výhodu v rozvodovém či jiném majetkovém sporu nebo se jen jednoduše pomstít. Výcvik příslušníků se pak projevuje i v citlivosti, s jakou přistupují k institutu vykázaní.

Jsem ráda, že se skupinou spolupracuji a že výsledky naší spolupráce jsou evidentní.“⁴⁶

Pro pochopení důležitosti vzniku a činnosti skupiny Domácí násilí uvádím část tiskového prohlášení tehdejšího ředitele Městského ředitelství v Brně plk. JUDr. Jaroslava Vaňka, který se nejvíce zasloužil o vznik této skupiny. V současné době plk. JUDr. Jaroslav Vaněk působí jako náměstek Krajského ředitelství v Brně.

„Ačkoliv je s ohledem na zmíněné důvody možno považovat domácí násilí za důležitý problém, kterým by se Policie ČR měla náležitě zabývat, jedná se pouze o jeden z celé řady úkolů, k jejichž řešení je Policie České republiky příslušná. Policista ve službě by měl znát velké penzum znalostí a být schopen adekvátně reagovat na celou řadu událostí. Také z tohoto důvodu není v silách policejního školství ani výkonného managementu zajistit u všech policistů zcela optimální podmínky pro řešení případů domácího násilí z hlediska jejich motivace, informovanosti, osobnostních předpokladů či dovedností. Toto vědomí vedlo v Brně k záměru vytvořit systémové opatření, které by garantovalo vyšší kompetentnost a citlivost policistů řešících případy domácího násilí a zároveň zvýšilo šance Policie ČR úspěšně se podílet na intervenci v rodinách zasažených domácím násilím. Základním principem tohoto opatření bylo centralizovat řešení domácího násilí v rámci celého města Brna na jedno pracoviště, kde by působili policisté s dobrými předpoklady pro práci v dané oblasti. Nezbytným předpokladem pro jejich práci pak bylo poskytnutí kvalitního metodického vedení, specializačních školení a přístupu k odborné literatuře za účelem získání potřebných znalostí, čímž byly

⁴⁶ Elektronický sborník z konference ze dne 14.11.2007, Střední policejní škola MV v Brně.

položeny základy pro vytvoření skupiny policistů schopných obsáhnout veškeré potřebné policejní činnosti se specializací ve vztahu k řešené problematice.

*Vytvoření skupiny předcházelo důkladné výběrové řízení, v jehož rámci se uchazeči o zařazení do pracovní skupiny podrobili tématicky zaměřeným vědomostním testům, **assessmentu** na psychologickém pracovišti Střední policejní školy v Brně a následným osobním pohovorům, jejichž cílem bylo zjistit skutečnou motivaci zájemců o práci na skupině. Negativní vliv na ochotu policistů se do výběrového řízení přihlásit měly obavy z budoucnosti skupiny. Jelikož se jednalo o pilotní počín, v jehož rámci byla zřízena pracovní skupina pouze rozhodnutím ředitele Městského ředitelství Brno Policie ČR, měli policisté obavu o vývoj své další kariéry v případě, že by se projekt neosvědčil a skupina byla následně rozpuštěna. Do výběrového řízení se přesto přihlásilo 20 zájemců, z nichž bylo popsáním způsobem vyselektováno 10 nejvhodnějších kandidátů.*

***Počet pracovníků** byl zvolen nejen s ohledem na předpokládané penzum služebních úkolů, nýbrž i z důvodu možného zajištění non-stop dosažitelnosti pracovníka skupiny i v mimopracovní dobu, jelikož jedním z úkolů skupiny jsou výjezdy přímo na místo incidentu. Ačkoliv pracovník skupiny nevyjíždí k případu vždy, nýbrž v závislosti na závažnosti násilí, bylo nutné vytvořit podmínky pro jejich permanentní dosažitelnost s možností okamžitého výjezdu. K tomuto účelu byl také vyčleněn pohotovostní mobilní telefon, jenž má při sobě v mimopracovní době skupiny vždy dosahový pracovník.*

ČINNOST SKUPINY

*Jednou ze stěžejních myšlenek při vytváření skupiny byl záměr, aby její pracovníci zpracovávali **veškerou policejní agendu spojenou s domácím násilím**, což v praxi znamená velice širokou škálu činností. Hlavní objem práce tvoří šetření veškerých jednání naplňujících znaky domácího násilí, ať již v rovině přestupkové či trestněprávní kvalifikace, ale skupina má též řadu dalších úkolů. Pro zvolení tohoto modelu hovořilo hned několik důvodů. Jedním z nich je vytvoření podmínek pro to, aby ohrožená osoba přicházející na policii komunikovala s jedním pracovníkem od počátku do konce řízení. V rámci jednotlivých úkonů spojených s trestním řízením totiž obvykle občan přichází do kontaktu s několika policisty (při příchodu na obvodní oddělení sdělí dozorcí službě s jakým problémem přichází, následně věc přebírá pracovník skupiny dokumentace či operatívec (kriminální), která věc předá vyšetřovateli (procesualistovi). Uvedený proces vede k tomu, že ohrožená osoba se setkává s řadou policistů a musí často svůj příběh několikrát opakovat, což samo o sobě je pro ni dosti stresující a může při nevhodném vedení výslechu zablokovat spolupráci. Vytvoření skupiny umožnilo, aby se jeden policista zabýval případem od počátečního oznámení přes stádium prověřování až po případné trestní stíhání, což umožní vytvořit mezi ohroženou osobou*

a policistou v případě jeho vhodného přístupu osobní vazbu. Pokud jde o další úkoly, jimiž byla skupina pověřena vedle zpracovávání nápadu přestupků a trestných činů se jedná zejména o:

- odhalování domácího násilí na územní města Brna vlastní činností;*
- vyvíjení zvýšené snahy o zajištění bezpečnosti osob ohrožených domácím násilím a poskytování součinnosti při jejich snaze o zamezení dalšího pokračování domácího násilí;*
- evidence jednotlivých incidentů v rámci domácího násilí zjištěných vlastní činností i na základě poznatků jiných organizačních článků (zejména od policistů služby pořádkové policie)*
- provádění opakovaných kontrol u případů, kde bylo zjištěno možné páchaní domácího násilí, a zjišťování od možných obětí i svědků, zda k takovému jednání nedochází;*
- poskytování metodického vedení policistům zařazeným na základních útvech, kteří se setkají s případem domácího násilí;*
- úzkou spoluprací se všemi státními i nestátními institucemi při ochraně obětí domácího násilí a zákonném postupu proti pachateli domácího násilí;*
- v případě výskytu dítěte v rodině, kde je pácháno domácí násilí, úzce spolupracovat s policisty specializovanými na problematiku trestné činnosti páchané na dětech a s orgánem sociálně-právní ochrany dítěte.*

Z výše uvedeného výčtu vyplývá, že vedle standardní agendy tvoří náplň činnosti skupiny též řada úkolů vyplývajících z jejího zaměření, a to i nad běžný rámec činnosti zpracovatelů nápadu trestných činů a přestupků. Tento nadstandardní rozsah činnosti si vyžadují právě specifika domácího násilí, přičemž část práce spočívá i v sociální oblasti. Nelze sice říci, že by se z Policie ČR stala poradna pro osoby ohrožené domácím násilím - pro tyto účely jsou naopak využívány specializovaná pracoviště neziskových organizací - ale práce policistů pracujících s osobami ohroženými domácím násilím zahrnuje též zájem na zlepšení jejich situace mimo oblast působnosti Policie ČR.

Jedním z nejsilnějších argumentů hovořících pro vznik skupiny, který následně praxe potvrdila, bylo vytvoření dobré osobní a místní znalosti pracovníků skupiny o výskytu domácího násilí v jednotlivých rodinách. S ohledem na odlišnosti domácího násilí od běžných forem kriminality nelze vycházet z obecné znalosti kriminalistů o „kriminálně závadových osobách“ vyskytujících se v dané lokalitě, jelikož většinový pachatel domácího násilí je člověk bez sklonů k páchaní násilné či majetkové trestné činnosti. Vznik skupiny ve spojení s důslednou dokumentací veškerých výjezdů k případům se znaky domácího násilí umožnil vytvoření elektronické poznatkové databáze o rodinách, kde dlouhodobě dochází k páchaní domácího násilí, přičemž takové mapování vývoje násilí umožňuje jednak lepší preventivní činnost a zároveň též

sledovat eskalaci násilí - zejména tam, kde je věc řešena zpočátku v rovině přestupku a hrozí, že míra násilí přeroste již hranici trestného činu.

*Centralizace policejní práce ve vztahu k domácímu násilí umožnila též další zásadní posun, a to v oblasti **spolupráce s dalšími institucemi** zainteresovanými do této problematiky. Jedná se o dosti významnou kapitolu interdisciplinární spolupráce, jejíž význam je i pro činnost Policie ČR nezanedbatelný. Vznik skupiny byl příležitostí pro navazování kontaktů se zástupci orgánů a organizací zabývajících se pomocí osobám ohroženým domácím násilím. Mezi ty nejdůležitější, s nimiž bylo iniciováno jednání v první řadě, patří pracovníci přestupkových komisí a orgánu sociálně-právní ochrany dětí, dále pak poradny, azylové domy či zdravotnická zařízení. Tento krok vedl k zajištění navazující péče pro ohrožené osoby, přičemž uvedená péče napomohla jednak samotné ohrožené osobě získat motivaci k řešení svého problému, informace o dalším postupu popř. i zvýšit své bezpečí (ať již pobytem v azylovém domě nebo vytvořením bezpečnostního plánu), a zároveň usnadnil práci samotným policistům s nimiž následně takto vybavená osoba snáze komunikovala.*

Jako příklad zvýšení standardu spolupráce lze uvést alespoň vytvoření vazby na státní zastupitelství, které představuje pro policejní orgán nepochybně jednoho z nejvýznamnějších partnerů. Po určité době činnosti skupiny vedla potřeba úzké spolupráce k závěru, že by úspěšnosti trestního řízení u domácího násilí velice prospěla obdobná specializace na úrovni státního zastupitelství. Na podnět v tomto smyslu reagovalo Městské státní zastupitelství v Brně vstřícně a vyčlenilo 2 státní zástupkyně, které byly případy domácího násilí pověřovány vedle své další agendy (zejména trestné činnosti páchané mládeží a na mládeži).

Popsaná praxe ve spojení s vyšší obeznameností státních zástupců s teoretickou stránkou problematiky domácího násilí vedla následně k tomu, že obžaloby kauz pro trestné činy zpracovávané skupinou měly následně u soudu 95%ní úspěšnost, což je v České republice ojedinělý výsledek.

*Jak vyplývá z vymezení úkolů skupiny, tvoří součást její agendy i **působení v oblasti prevence**. Dobrým základem pro preventivní činnost se ukázala i práce Interdisciplinárního týmu, v jehož rámci Odbor zdravotnictví Magistrátu města Brna zajistil tisk několika tisíc kusů letáků, jejichž obsahem je jednak vymezení služeb nabízených institucemi působícími na poli domácího násilí, jednak kontakty na nejdůležitější poradny, azylová zařízení, policii, zdravotnická zařízení a dokonce i stručný bezpečnostní plán. O distribuci těchto letáků se starají nejen pracovníci skupiny při úkonech prováděných s ohroženými osobami, ale také policisté hlídkové služby při výjezdech do rodin, kde je zatím pouze podezření na možný vývoj směrem k domácímu násilí, resp. zatím násilí nedosáhlo hranice, kde by byla nezbytná intervence Policie ČR.*

Mezi další preventivní aktivity patří i účast na tématicky zaměřených besedách, přednáškách či panelových diskusích pořádaných jinými organizacemi. Preventivní efekt bylo možné zaznamenat též v souvislosti s účinností zákona č. 135/2006 Sb. upravujícím institut vykázání, kdy již cca půl roku před účinností tohoto zákona bylo při výjezdech do rodin zasažených domácím násilím působeno na násilné osoby upozorněním, že v případě výjezdu po účinnosti zákona bude nového oprávnění k vykázání použito. Uvedená praxe vedla v Brně k relativně nízkému počtu vykázaných osob začátkem roku 2007.

VÝSLEDKY ČINNOSTI

Pro možné vytvoření bližší představy o rozsahu dosavadních výsledků skupiny jsou shrnuty v tabulce kvantitativní ukazatele, které je však nutné vnímat s přihlédnutím k rozsahu úkolů skupiny. Důležitý je i fakt, že cílem skupiny není maximální počet sankcionovaných pachatelů, nýbrž pomoc osobám ohroženým domácím násilím. Ne vždy tato pomoc musí zahrnovat i potrestání násilné osoby. Dá se říci, že značná část práce skupiny je tedy nekvantifikovatelná a vliv takové práce se měří tudíž velmi obtížně.

Od svého vzniku si skupina eviduje kromě přestupků a trestných činů též případy tzv. konzultací, tedy situací, kdy se na Policii ČR obrátí ohrožená osoba či osoba, která měla ohrožené osobě zájem pomoci, aby konzultovala další možné kroky. Tyto případy jsou evidovány jako tzv. obyčejná čísla jednací pro případ, že by následně byly zjištěny informace nasvědčující spáchání přestupku či trestného činu.

Poznatky o výskytu domácího násilí jsou získávány v naprosté většině na základě výjezdů policistů hlídkové služby po předchozím volání na tísňovou linku 158. Podstatně nižší je procento oznámených případů formou trestního oznámení ohrožené osoby či někoho z jejích blízkých na Policii ČR nebo státní zastupitelství. Bohužel zcela mizivé procento tvoří oznámení od sociálních pracovníků či zdravotníků, ačkoliv zde by bylo možné po dostatečné osvětě očekávat více aktivní přístup.

BUDOUCNOST

V důsledku výše popsaného přínosu činnosti skupiny v oblasti preventivního i represivního působení, jakož i vytvoření podmínek pro významný rozvoj spolupráce a zlepšování praxe v souladu s principy community policing a EFQM byl podán prostřednictvím policejního prezidia návrh ministru vnitra k trvalému začlenění skupiny

do organizační struktury Městského ředitelství Brno Policie ČR a tento návrh byl s účinností k 1. 7. 2007 schválen, čímž se skupina stala pevnou součástí struktury Městského ředitelství Brno Policie ČR jakožto 2. skupina Odboru obecné kriminality.

Jelikož dosavadní výsledky skupiny svědčí o prospěšnosti její činnosti, je v současné době zpracováván návrh na uplatnění tohoto modelu dobré praxe pro posouzení vrcholovým managementem Policie ČR. S ohledem na rozsah agendy spojené s problematikou domácího násilí lze považovat za možné a účelné po dosavadním pilotním ověření praxe v Brně vytvoření obdobných specializovaných pracovišť na úrovni okresních/městských/obvodních ředitelství PČR, a to zejména ve větších aglomeracích. V rámci ostatních okresních ředitelství lze pak uvažovat o pověření menšího počtu pracovníků touto agendou v závislosti na personálních kapacitách“.⁴⁷

4.3 INTERVENČNÍ CENTRUM BRNO

Intervenční centrum, o. p. s, SPONDEA bylo založeno 1. ledna 2007 v Brně na ul. Sýpka 25 a je nástupnickým pracovištěm Dona Centra Brno. Toto poradenské zařízení je pro lidi ohrožené domácím násilím, v jejich případě vyl. proti násilné osobě uplatněn institut vykázaní. V rámci intervenčního centra se jim poskytuje právní, psychologické a sociální poradenství. Služby se poskytují všem obětem domácího násilí bez rozdílu věku a pohlaví a to i tehdy, kdy nebyl v jejich situaci uplatněn institut vykázaní. Intervenční centrum respektuje anonymitu, zaručuje diskrétnost a bezpečné prostředí. Poradenské služby poskytují bezplatně a nevyžadují doporučení od jiných organizací.⁴⁸

Standardně poskytované služby:

- psychologická pomoc
- sociálně terapeutická činnost
- pobyty na krizovém lůžku
- poradenství v oblasti trestně-právní, sociálně-právní a organizační
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí
- zprostředkování kontaktu s jiným odborným pracovištěm

Služby:

- doprovod na úřady, na policii, k lékaři, k přestupkové komisi
- sjednání policejního výslechu v prostorách centra

⁴⁷ Interní materiál Policie ČR Skupiny domácí násilí Brno.

⁴⁸ www.spondea.cz

4. 3. 1 Pomoc rodičům s dětmi v tísni

Tato pomoc je určena rodičům s dětmi, kteří se stali oběťmi domácího násilí a rozhodli se řešit svoji situaci odchodem nebo útekem ze společné domácnosti s agresorem a nemají kam jít.

- možnost si o jejich situaci promluvit a
- pomoc při sestavení „krizového plánu“
- psychická podpora, klidné a přátelské prostředí
- pomoc při různých řešení, sociálně-právní poradenství
- pobyt na krizovém lůžku
- psychologická a psychiatrická pomoc pro děti

Tato pomoc nenáleží rodičům s dětmi, kteří nejsou ve stavu ohrožení a přišli třeba o byt z důvodu neplacení. Službu poskytují psychologové, sociální pracovníci a právník. Konzultační hodiny jsou od **pondělí do čtvrtka od 8:00 do 20.00 a v pátek od 8:00 do 16:00 hodin**. Telefonní linka je **nonstop** a také krizová lůžka jsou k dispozici **nonstop**.

SPONDEA, o. p. s je obecně prospěšná společnost, která se zaměřuje hlavně na pomoc dětem a mládeži v jejich těžkých životních situacích a dále na pomoc obětem domácího násilí. Z poskytovaných služeb nabízí Spondea, ostatně jako většina dalších obdobných organizací pomoc sociální, psychologickou a právní, a to jak na místě, tak telefonicky či on-line a dále nabízí sociálně-aktivizační službu pro rodiny s dětmi, mediaci či doprovod na úřady. SPONDEA je také orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

Činnost SPONDEI je podporována Magistrátem města Brna, Jihomoravským krajem, Nadací O₂ a dalšími soukromými subjekty.

SPONDEA nabízí své služby všem osobám bez rozdílu věku či pohlaví a nabízí všechny standardní služby intervenčních center, včetně azylového ubytování.

Od vzniku tohoto Intervenčního centra se stala spolupráce mezi policisty zařazenými ve Skupině domácí násilí a pracovníky SPONDEI součástí každodenní práce na konkrétních případech vykazání, a domnívám se, že funguje ke vzájemné spokojenosti, a proto velice ráda na tomto místě ocituji vedoucí Skupiny domácí násilí npor. Mgr et Bc. Alenu Sedláčkovou:⁴⁹ „*Velice si cením práce aktivity SPONDEI v oblasti zavádění interdisciplinární spolupráce Jihomoravském kraji. Jsem si vědoma toho, že tato práce není vůbec snadná a záleží na tom, kdo a jak se jí chopí.*

⁴⁹ npor. Mgr. Bc. Alena Sedláčková vede od roku 2005 do současné doby Skupinu domácí násilí SKPV Městské ředitelství Brno Policie ČR, která je doposud jedinou specializovanou policejní složkou na tuto problematiku v celé České republice.

Věřím, že síly vložené do promazávání koleček spolupráce u případů domácího násilí přináší a bude přinášet své plody. Jelikož se SPONDEOU spolupracuji prakticky od jejího vzniku, mohu otevřeně říci, že jde o organizaci, která se neustále rozvíjí, což je patrné nejen v oblasti dalšího vzdělávání vlastních pracovníků, ale i v rozšiřování nabídky poskytovaných služeb.

Za velice dobrý nápad považuji využití internetu pro oslovování potencionálních klientů jako média, které ke komunikaci používají v současné době stále více dětí. I tento krok SPONDEI mne jen dále utvrzuje názoru, že se jedná o organizaci, která je schopna flexibilně se přizpůsobovat potřebám těch, kterým jsou její služby určeny. Vedle toho oceňuji po celou dobu existence o.p.s. SPONDEA nezdolnou výdrž jejich pracovníků dělat dobře svoji práci – tedy pomáhat dětem v nouzi a osobám ohroženým domácím násilím – spolupracovat s těmi, kteří sledují stejný cíl.

Chtěla bych proto na tomto místě vyjádřit svůj obdiv všem pracovníkům SPONDEA, o. p. s. a především paní ředitelce Mgr. Dagmar Úlehlové za všechno dobré, co vykonali za uplynulá léta a je mi ctí, že mohu spolupracovat s pracovníky SPONDEA, o. p .s.⁵⁰

4. 4 DÍLČÍ SHRUTÍ

Jedním z nejsilnějších argumentů hovořících pro vznik skupiny, který následně praxe potvrdila, bylo vytvoření dobré osobní a místní znalosti pracovníků skupiny o výskytu domácího násilí v jednotlivých rodinách. S ohledem na odlišnosti domácího násilí od běžných forem kriminality nelze vycházet z obecné znalosti kriminalistů o „kriminálně závadových osobách“ vyskytujících se v dané lokalitě, jelikož většinový pachatel domácího násilí je člověk bez sklonů k páchání násilné či majetkové trestné činnosti.

Vznik skupiny ve spojení s důslednou dokumentací veškerých výjezdů k případům se znaky domácího násilí umožnil vytvoření elektronické poznatkové databáze o rodinách, kde dlouhodobě dochází k páchání domácího násilí, přičemž takové mapování vývoje násilí umožňuje jednak lepší preventivní činnost a zároveň také sledovat eskalaci násilí - zejména tam, kde je věc řešena zpočátku v rovině přestupku a hrozí, že míra násilí přeroste již hranici trestného činu.

Centralizace policejní práce ve vztahu k domácímu násilí umožnila též další zásadní posun, a to v oblasti spolupráce s dalšími institucemi zainteresovanými do této

⁵⁰ Sborník k 10. výročí založení organizace, Brno 2008, str. 49-50.

problematiky. Jedná se o dosti významnou kapitolu interdisciplinární spolupráce, jejíž význam je i pro činnost Policie ČR nezanedbatelný. Vznik skupiny byl příležitostí pro navazování kontaktů se zástupci orgánů a organizací zabývajících se pomocí osobám ohroženým domácím násilím. Mezi ty nejdůležitější, s nimiž bylo iniciováno jednání v první řadě, patří pracovníci přestupkových komisí a orgánu sociálně-právní ochrany dětí, dále pak poradny, azylové domy či zdravotnická zařízení. Tento krok vedl k zajištění navazující péče pro ohrožené osoby, přičemž uvedená péče napomohla jednak samotné ohrožené osobě získat motivaci k řešení svého problému, informace o dalším postupu popř. i zvýšit své bezpečí (ať již pobytem v azylovém domě nebo vytvořením bezpečnostního plánu), a zároveň usnadnil práci samotným policistům s nimiž následně takto vybavená osoba snáze komunikovala.

Jako příklad zvýšení standardu spolupráce lze uvést alespoň vytvoření vazby na státní zastupitelství, které představuje pro policejní orgán nepochybně jednoho z nejvýznamnějších partnerů. Po určité době činnosti skupiny vedla potřeba úzké spolupráce k závěru, že by úspěšnosti trestního řízení u domácího násilí velice prospěla obdobná specializace na úrovni státního zastupitelství. Na podnět v tomto smyslu reagovalo Městské státní zastupitelství v Brně vstřícně a vyčlenilo 2 státní zástupkyně, které byly případy domácího násilí pověřovány vedle své další agendy (zejména trestné činnosti páchané mládeží a na mládeží).

Považuji tedy za velice přínosné nadstandardní spolupráci všech zainteresovaných složek Interdisciplinárního týmu pro kompletní pomoc pro oběti domácího násilí.

5. EMPIRICKÁ ČÁST

5.1 CÍLE VÝZKUMU

V této části se pokusím zaměřit na výsledky některých výzkumů zaměřených na rozpoznání četnosti domácího násilí ve společnosti provedených v zahraničí. Zmínit alespoň některé z reprezentativních výzkumů provedených ve světě, které nad ostatními vynikají svou vypovídací hodnotou, možností vzájemného srovnání, precizností zpracování či zohlednění nejnovějších poznatků na tomto poli vědeckého bádání.

Při výběru způsobu zkoumání problematiky domácího násilí jsem si vybrala úhel pohledu, který přinese mně i čtenářům této diplomové práce nové a podle mého názoru i zajímavé a podnětné informace.

Za cíl mého výzkumu jsem si zvolila zjištění přístupu vybraných evropských zemí k problematice domácího násilí. Při výzkumu jsem usilovala o získání informace o tom, zda má daná země legislativně upravenou problematiku domácího násilí. Dále jsem se zaměřila na to, kam se může oběť domácího násilí obrátit, jaké jsou pravomoci policistů a soudců. Zkoumala jsem, zda v zemi působí organizace na pomoc domácího násilí.

Při výzkumu jsem se zaměřila i na statisticky vypovídající hodnotu množství případů domácího násilí a na výsledky veřejných výzkumů. V závěru empirické části jsem provedla srovnání přístupů vybraných zemí a zvažila jejich klady a zápory.

Kladla jsem si výzkumné otázky, na které chci najít v části analytické odpovědi:

- zda má stát potřebnou legislativní úpravu k ochraně obětí domácího násilí?
- zda má policie daného státu efektivní nástroje při řešení případů domácího násilí?
- jaké možnosti má daný stát k potrestání pachatele domácího násilí?
- zda působí v dané zemi organizace pracující s obětí a také pachatelem domácího násilí?
- zda má stát legislativně ošetřen stalking?

5.2 METODY VÝZKUMU

Vzhledem k cíli empirické části diplomové práce jsem zvolila metodu komparace (srovnávání) práva, kdy touto metodou budu srovnávat právní úpravy vybraných zemí a právní úpravy v České republice na problematiku domácího násilí.

Dále využiji metodu syntézy a analýzy písemných dokumentů a metodu exaktní, a to hlavně statistiku.

Dokumenty, které mi sloužily k získání potřebných informací, tvořily úřední dokumenty, jako jsou zákony a oficiální statistiky získané z internetových stránek státních úřadů. Dále jsem využila archivní data, zejména výsledky výzkumů v oblasti domácího násilí, a virtuální data, které tvoří internetové stránky.

Výzkum provedený v této diplomové práci bude vycházet ze statistického porovnání problematiky domácího násilí zaměřené na zjištění počtu týraných žen v heterosexuálních vztazích. Dále na zjištění na nejčastěji uváděné typy násilného chování a jaké je nejčastější fyzické zranění oběti domácího násilí v České republice a v zahraničí. V neposlední řadě i z využití materiálů k domácímu násilí a svých zkušeností, které v této oblasti mám, a to díky mé práci na Skupině domácí násilí.

Při sběru dokumentů a dat jsem se také setkala s potížemi a bohužel se mi k některým státům, a to vzhledem k malé míře dostupných informací, nepodařilo získat statistické informace.

5.3 VÝSLEDKY ANALÝZY ZÍSKANÝCH DAT

5.3.1 Efektivnost právních norem na Slovensku

Také Slovenská republika přijala v posledních letech legislativní změny, jejichž cílem je větší ochrana a pomoc obětem domácího násilí.

V trestněprávní úpravě má domácí násilí na Slovensku samostatně definovanou skutkovou podstatu a je tedy ze zákona trestné.

Také zde se policie setkává s případy, které se označují společným názvem domácí násilí. I když trestní zákon tento trestný čin nezná. V letech 1999 až 2002 byla novelizována řada právních norem jako Trestní zákon, Trestní řád, Zákon o přestupcích, Občanský soudní řád, Občanský zákoník a Zákon o odškodnění obětí násilných trestných činů. Legislativní změny na Slovensku iniciovaly ženské organizace pod názvem „*minimální úpravy s maximálním efektem*“⁵¹. Inspiraci čerpaly v Rakousku a Německu a ze svých zkušeností.

Úprava ve Slovenské republice⁵² vnáší do zákona zcela nový pohled na činy

⁵¹ Sborník příspěvků z mezinárodní konference k domácímu násilí v Bratislavě ze dne 15-16. října 2007, str. 9.

⁵² <http://www.ipravnik.cz/cz/clanky/trestni-pravo>.

spáchané v rámci domácího násilí. Vychází z mezinárodních smluv o lidských právech a dalších dokumentů a považuje tento druh násilí za porušení lidských práv bez výjimky s těžším následkem pro společnost, rodinu a jedince, než je násilí páchané na veřejnosti. Pachatelé domácího násilí mimo to, že porušují povinnosti obecně uložené zákonem o rodině, zneužívají důvěru rodinných příslušníků, zneužívají jejich loajalitu i intimní informace o členech rodiny.

Oběť domácího násilí, které byla způsobena újma na zdraví, majetková, morální nebo jiná újma, může navrhnout, aby soud v rozsudku uložil také povinnost náhrady škody způsobené trestným činem. Tento nárok je možné uplatnit v rámci trestního řízení u vyšetřovatele případu či prokurátora nebo ještě před zahájením dokazování u soudu. Náhradu škody lze uplatnit nejpozději do skončení vyšetřování. Pokud není možné stanovit výši škody v této lhůtě, odkáže soud činný v trestním řízení poškozeného na civilní soud. Na civilní soud má oběť možnost se obrátit i v případě, že neuplatnila nárok na náhradu škody v trestním řízení. V civilním řízení je žadatel povinen dokázat proč a v jaké výši žádá náhradu škody, což je v mnoha případech, zejména nemajetkové újmy, zdlouhavý proces.

Po novelizaci umožňuje občanský soudní řád soudu vydat předběžné opatření a zakázat tak násilníkovi vstup do společného obydlí s obětí. Návrh na vydání předběžného opatření může podat jeden z manželů, bývalých manželů či partnerů, kteří bydlí ve společném bytě. O předběžném opatření musí soud rozhodnout nejpozději do sedmi dnů od podání návrhu, a to i bez předchozího výsledku účastníků. Opatření je závazné pro obě strany řízení, a to bez ohledu na to, zda se některý z nich odvolal.

Při vydání předběžného opatření soud zároveň určí lhůtu, do kdy je navrhovatel povinen podat návrh na zahájení soudního řízení ve věci samé, tedy například žádost o rozvod, návrh na omezení užívacího práva. Při rozhodování o předběžném opatření a také omezení užívacího práva je soud vázán rozhodnutím jiného příslušného orgánu o tom, že byl spáchan trestný čin, přestupek nebo jiný správní delikt.

V případě, že povinná osoba poruší předběžné opatření, dopouští se trestného činu maření úředního rozhodnutí a je možné požádat o soudní výkon rozhodnutí. Nerespektování předběžného opatření může být potrestáno odnětím svobody na jeden až pět let.⁵³

Na základě novelizace občanského zákoníku má soud pravomoc na návrh blízké osoby omezit užívací práva jednoho z manželů, bývalých manželů, partnerů nebo jiných blízkých osob k domu či bytu nebo ho rovnou z užívání tohoto obydlí vyloučit. Toto řešení je možné využít pouze tehdy, kdy soud důvodně předpokládá, že další společné

⁵³ Zákon č. 300/2005 Z. z., z 20. mája 2005, Trestný zákon; Rajtáková, <http://www.fenestra.sk>.

bydlení by bylo nesnesitelné, a to z důvodu psychického či fyzického násilí nebo hrozby takovým násilím. Omezení nebo vyloučení z užívání bytu či domu přichází v úvahu pouze tehdy, kdy je dům nebo byt v bezpodílovém vlastnictví nebo se jedná o užívání bytu na základě nájemní smlouvy. Při podání žádosti o omezení užívacích práv nebo vyloučení z užívání bytu musí navrhovatel prokázat, že docházelo k násilí (např. lékařské záznamy, policejní záznamy, fotografie).

Kromě omezení užívacích práv a vyloučení z užívání dává občanský zákoník soudu také možnost rozhodnout o tom, že rozvedený manžel nemá nárok na náhradní byt či ubytování. Náhradní ubytování je povinen zajistit ten, kdo byl soudem určen za výlučného nájemníka bytu. Velmi často se tak stávalo, že i po rozvodu žili bývalí manželé z důvodu finančního nedostatku a neschopnosti zaplatit náhradní byt společně a násilí dále pokračovalo. Zbavit této povinnosti může soud povinnou osobu pouze, když se prokáže, že v době trvání manželství nebo i v době po rozvodu, kdy rozvedení manželé žili společně, se bývalý manžel dopouštěl fyzického či psychického násilí na druhém manželovi nebo na jiné blízké osobě žijící ve společném bytě.⁵⁴

TRESTNÍ STÍHÁNÍ

Policie Slovenské republiky nedisponuje pravomocí vykázat násilnou osobu z domu ani zakázat jí další vstup do společného období. Tuto možnost mají pouze soudy, které předběžné opatření vydávají až na základě návrhu. Dochází tak k určitému odstupu od vzniku a ukončení incidentu k vydání předběžného opatření. Policie tedy získává možnost vykonání předběžného opatření až po nabytí jeho právoplatnosti a vykonatelnosti.

Policisté jsou oprávněni vstoupit do bytu na žádost oběti bez souhlasu agresora pouze v situaci ohrožení života či zdraví nebo v případě, že hrozí závažná škoda a věc nesnese odklad.

Zadržet osobu podezřelou ze spáchání trestného činu i bez předchozího obvinění smí policista tehdy, pokud má k tomu vážný důvod (zjevné ohrožení oběti, záznamy apod.). K zadržení je potřeba předchozího souhlasu prokurátora. Pokud ale věc nesnese odklad, například byl násilník přistižen při činu či při útěku, je ohrožen život, zdraví či majetek, tento souhlas se nevyžaduje. Prokurátor ale musí být co nejdříve seznámen s touto skutečností. Policisté pachatele vyslechnou a vytvoří o zadržení a výslechu zápis, který předloží prokurátorovi. Na základě tohoto spisu může prokurátor podat návrh na vzetí do vazby. Podezřelý musí být do 48 hodin (u velmi závažných trestných činů 72 hodin) od zadržení předveden před soud, v opačném případě musí být propuštěn. Na základě slyšení soud rozhodne o vzetí či nevzetí podezřelého do vazby.

⁵⁴ <http://www.dotyk.sk>

U případů domácího násilí ale často nedochází k tak závažným činům, aby mohl být pachatel zadržen a vzat do vazby. Oběť s agresorem tak dále zůstávají ve společné domácnosti a dochází k eskalaci násilí, pokud oběť nepodá návrh na předběžné opatření nebo z bytu sama neodejde.⁵⁵

V roce 2001 byla schválena novela trestního zákona, kterou byl rozšířen § 215 o trestnosti týrání osob blízkých. V současné době jsou tak tímto paragrafem chráněni manželé, bývalí manželé, druzi/družky, bývalí druzi/družky, sourozenci, osvojitelé, osvojenci, osoby, které žijí nebo žily ve stejné domácnosti. Zákon⁵⁶ stanoví, že týrání blízké a svěřené osoby se dopustí „*ten, kdo týrá blízkou osobu nebo osobu, která je v jeho péči nebo výchově, působí jí fyzické utrpení nebo psychické utrpení zejména bitím, kopáním, údery, způsobením ran a popálenin různého druhu, ponižováním, pohrdavým zacházením, neustálým sledováním, vyhrožováním, vyvoláváním strachu nebo stresu, násilnou izolací, citovým vydíráním nebo jiným jednáním, které ohrožuje její fyzické nebo psychické zdraví, nebo omezuje její bezpečnost, bezdůvodným odpíráním stravy, odpočinku a nebo spánku, nebo odpíráním nezbytné osobní péče, ošacení, hygieny, zdravotní péče, ubytování, výchovy nebo vzdělání, nucením k žebrotě nebo vykonávání činností vyžadujících neúměrnou fyzickou nebo psychickou zátěž s ohledem na její věk nebo zdravotní stav nebo způsobilých poškodit jí zdraví, vystavováním vlivu látek způsobilých poškodit jí zdraví, nebo neodůvodněným omezováním v přístupu k majetku, který má právo užívat.*“

Tresty za činy, které jsou páčány na osobě blízké, jsou vyšší než za ty, jejichž obětí je cizí osoba. Tresty odnětí svobody v oblasti domácího násilí lze ukládat takto⁵⁷:

- 6 měsíců až 3 roky za trestný čin nebezpečného vyhrožování;
- 6 měsíců až 3 roky za trestný čin násilí proti skupině obyvatel a jednotlivci;
- 4 až 10 let za trestný čin vydírání;
- 7 až 15 let za trestný čin znásilnění;
- 7 až 15 let za trestný čin sexuálního násilí;
- 7 až 12 let za trestný čin sexuálního zneužívání;
- až 15 let za trestný čin týrání osoby blízké a osoby svěřené.

Soud má také možnost pachatelům trestného činu týrání osoby blízké či svěřené nařídít ochranné léčení. Toto léčení lze uložit v případě důvodných obav, že agresor bude v násilném chování pokračovat. Dále může soud pachateli uložit zákaz přiblížit se k oběti na vzdálenost minimálně pěti metrů a zdržování se v okolí bydliště oběti.

⁵⁵ <http://www.minv.sk>

⁵⁶ [http:// ww.iwpravnik.cz](http://ww.iwpravnik.cz)

⁵⁷ <http://www.pomocobetiam.sk>

Tento zákaz lze uložit jako součást trestu nebo podmíněčného propuštění z výkonu trestu.⁵⁸

Trestné činy proti rodině a mládeži patří tedy do 3 hlavy trestního zákona č. 300/2005 a nabyly účinnosti od 1.1.2006 a jedná se tedy o § 208 TZ „**Týranie blízkej osoby a zverenej osoby**“

Při stíhání pachatele domácího násilí, ať už za trestný čin nebo pouze přestupek, není vyžadován souhlas oběti, ale stíhání je zahájeno ze zákona. Souhlas poškozeného se zahájením a pokračováním trestního stíhání mezi osobami blízkými je nutný pouze u ublížení na zdraví z nedbalosti. Oběť se zároveň stává svědkem, tím jí vzniká povinnost na každé předvolání poskytnout výpověď. Pokud se výpovědi obviněného a poškozeného neshodují, je oběť nucena podrobit se konfrontaci s pachatelem. Není tak ušetřena povinnosti podat svědectví.

Oběť násilí má možnost v případě, že jí hrozí ze strany pachatele nebezpečí, požádat, aby byla informována o tom, že byl pachatel propuštěn z vazby, utekl nebo byl propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody.

NESTÁTNÍ ORGANIZACE

Na Slovensku bylo založeno sdružení organizací zabývajících se domácím násilím s názvem „**Liga za život bez násilia**“. Liga za život bez násilia má celkem 37 členů a poskytuje podporu obětem fyzického i psychického násilí, ať už se jedná o ženy, děti nebo muže. Cílem tohoto sdružení je vytvoření sítě sociální pomoci na území celého Slovenska a zefektivnění pomoci poskytované obětem domácího násilí. Liga za život bez násilia také definuje klady a zápory systému pomoci obětem domácího násilí a navrhuje potřebné změny. Usiluje o vypracování preventivních programů a kampaní orientovaných na snižování tolerance veřejnosti vůči násilí.

ALIANCIA ŽIEN

Aliancia žien vznikla v roce 1994 jako občanskoprávní organizace zabývající se právy žen. Zaměřuje se zejména na domácí násilí, obchod se ženami, nucenou prostituci a reprodukční práva žen (tedy možnost samostatně se rozhodnout o počtu dětí a době, kdy se mají narodit). V roce 2000 Aliancia žien založila tísňovou linku pro oběti domácího násilí, později vzniklo ještě krizové centrum.

Tato instituce je spoluzakladatelem organizace „**Možnosť volby**“, která se orientuje na práva žen a dětí a zejména reprodukční právo žen. Aliancia žien realizuje vzdělávání pracovníků působících v oblasti domácího násilí, podílí se na hodnocení

⁵⁸ <http://www.equalslovakia.sk>

legislativy Slovenské republiky a podává návrhy na potřebné změny. Mimo jiné se také věnuje publikační činnosti.

FENESTRA

Fenestra je zájmové sdružení žen, které se zabývá problematikou týraných žen a dětí a usiluje o změnu a zlepšení jejich situace. Fenestra mapuje efektivní postupy vedoucí k ochraně obětí domácího násilí a snaží se své poznatky šířit i mezi ostatní instituce a pracovníky, kteří se ve své profesi setkávají s týranými ženami a dětmi.

Fenestra provozuje Krizové centrum Fenestra, které vzniklo v roce 1999 a je zaměřeno na pomoc ženám – obětem domácího a partnerského násilí. Fenestra nabízí i telefonickou krizovou intervenci, tato linka ale není v provozu non-stop. Dále je obětem poskytováno sociálně – právní poradenství, právní pomoc (bezplatné zastupování advokátem) a sociální asistence při jednání na úradech a institucích.

Pro ženy, které se staly obětí domácího násilí, jejich situace je stabilizovaná a žijí v bezpečném prostředí, jsou realizovány podpůrné skupiny. Pro děti klientek jsou určeny individuální a skupinové terapie zaměřené na zvládnutí emocionálních stavů a vyrovnání se s obtížnou situací. Pro děti jsou také pořádány rekondiční pobyty.

STATISTIKY

• Trestný čin svěřené a blízké osoby

Také na Slovensku představuje domácí násilí nejčastější formu násilných trestných činů, více jak tři čtvrtiny násilných činů proti ženám jsou spáchány v domácnosti. V roce 2006 bylo na Slovensku spácháno celkem 388 činů týrání blízké a svěřené osoby, což je o 8 případů více než v předchozím roce. Dále bylo evidováno celkem 181 případů vydírání, oproti roku 2005 tak došlo k nárůstu o 7 případů. Je nutné, abych podotkla, že týrání blízké osoby se stalo trestným činem teprve na konci roku 2002. K 1. 9. 2002 totiž vstoupila v účinnost novela trestního zákoníku, která považuje za osobu blízkou také bývalé manžely, druhy, bývalé druhy, rodiče společného dítěte a osoby, které žijí či žily ve společné domácnosti s pachatelem násilného činu. V roce 2003 tak došlo k masivnímu nárůstu počtu evidovaných trestných činů týrání svěřené a blízké osoby. Do té doby byly registrovány jen trestné činy týrání svěřené osoby.⁵⁹

• Reprezentativní výzkum násilí páchaného na ženách na Slovensku

Na přelomu let 2002 a 2003 proběhl na Slovensku první reprezentativní výzkum, jehož cílem bylo zjistit přímé i nepřímé zkušenosti obyvatel Slovenské republiky s násilím páchaným na ženách, tedy i s domácím násilím. Výzkumu se zúčastnily ženy ve věkovém rozpětí od 18 do 65 let. V rámci výzkumu intimního násilí byly rozlišeny

⁵⁹ <http://www.mvcr.cz>

tří typy vztahů, a to nenásilný typ, méně vyhraněný násilný typ a vyhraněný násilný vztah. Za nenásilný je považován vztah, kde nedošlo k žádnému agresivnímu chování nebo jen lehkým formám, jako jsou nadávky, kritizování, ponižování či ojedinělý výskyt slabého fyzického násilí nebo vymáhání sexu. Méně vyhraněný násilný vztah je takový, kde se již vyskytla silnější forma fyzického násilí či sexuálního násilí nebo opakované lehčí fyzické, sexuální, psychické nebo sociální násilí. Ve vyhraněném násilném vztahu se vyskytuje mnoho forem násilí téměř neustále, fyzické a sexuální násilí se mnohokrát opakuje.⁶⁰

Výzkum došel k poznatku, že nejrozšířenější formou je fyzické násilí, ale velmi časté je také ekonomické, psychické násilí a sociální izolace. Více než polovina dotázaných přiznala svou zkušenost s fackami a strkáním. 29 % osob se setkalo s fyzickým násilím vedoucím k ublížení na zdraví. 42 % respondentů uvedlo, že má zkušenost s ekonomickým omezováním (8 % přímá a 34 % nepřímá zkušenost), jako je nepřispívání na domácnost, odebírání finančních prostředků apod. S psychickým týráním se setkalo skoro 40 % dotázaných osob a se sexuálním zneužíváním 5 %.

Nejčastější obětí domácího násilí jsou ženy, u fyzického násilí tvořily oběti ženského pohlaví dvojnásobek mužských obětí domácího násilí. U ostatních druhů násilí byl počet ženských obětí třikrát až čtyřikrát vyšší. Zkušenost se sexuálním zneužíváním uvedly ve výzkumu pouze ženy. Nejvíce žen, které přiznaly zkušenost s domácím násilím, bylo ve věkové skupině od 35 do 54 let. Nejčastěji se partnerské násilí vyskytovalo u vdaných žen a většina žen – obětí domácího násilí měla děti, které žily ve společné domácnosti.

Nepřímá a přímá zkušenost s domácím násilím (v %)

Tabulka č. 5

Násilný čin	Nepřímá zkušenost	Přímá zkušenost
-------------	-------------------	-----------------

⁶⁰ <http://www.ivo.sk>

	Ženy	Muži	Ženy	Muži
Facky...	64	32	23	17
Strkání	47	18	16	8
Vyhrožování zabitím	18	5	15	3
Bití	47	14	11	6
Ublížení na zdraví	29	8	12	5
Psychické týrání	43	9	11	3
Finanční zneužívání	42	9	9	4
Přehnané kontrolování výdajů	30	6	8	2
Omezování kontaktů se sociálním okolím, kontrola každého kroku	29	4	7	2
Rozbíjení věcí v bytě	31	5	9	2
Sexuální zneužívání	5	0	2	0

68 % žen, které uvedly, že se staly obětí vyhraněného partnerského násilí, a 62 % obětí méně vyhraněného vztahu mělo základní vzdělání nebo výuční list. Ženy s vysokoškolským vzděláním se častěji stávaly obětí méně vyhraněného násilného vztahu. 60 % agresorů byli muži s nižším stupněm vzdělání a 30 % pachatelů mělo vysokoškolské vzdělání.

Celkem 29 % žen ve věku od 18 do 65 let, které v době výzkumu měly partnera, uvedlo zkušenost s násilím v partnerském vztahu. Skoro čtvrtina žen majících partnera měla zkušenost s fyzickým násilím v intimním vztahu minimálně jednou, 20 % žen se stalo obětí opakovaného fyzického násilí. Vymáhání sexuálního styku nebo znásilnění současným partnerem uvedlo 16 % respondentek. Zkušenost s fyzickým násilím od bývalého partnera uvedlo až 48 %, opakovanou fyzickou agresi bývalého partnera zažilo 43 % žen. Se sexuálním násilím od bývalého partnera se setkala 35 % dotázaných žen.

14 % žen zažilo méně vyhraněné formy násilí a 15 % dokonce vyhraněné násilí. 25 % žen, které měly v době výzkumu partnera, žilo v násilném vztahu. Z tohoto počtu žije 14 % respondentek v méně vyhraněném a 11 % ve vyhraněném vztahu. Zkušenost s domácím násilím v bývalém intimním vztahu uvedlo 40 % žen, 20 % dotázaných zažilo méně vyhraněný a 25 % vyhraněný násilný vztah.

15 % žen, které někdy zažily násilí ze strany partnera, nepodniklo k řešení situace žádné kroky a 10 % dotázaných nevidělo důvod k tomu, aby svou situaci řešily. 74 % dotázaných žen se pokusilo o řešení problémového vztahu, 54 % žen hledalo pomoc u příbuzných či sousedů, 25 % respondentek se od agresora odstěhovalo.

Jako nejčastější důvod násilí byl uváděn alkoholismus agresora, až 70 % žen, které žily ve vyhraněném násilném vztahu, uvedlo za příčinu agrese závislost partnera

na alkoholu. U těch, které zažilo méně vyhraněný násilný vztah, byl alkoholismus považován za příčinu násilného chování pouze z 20 %.⁶¹

5.3.2 Efektivnost právních norem v Rakousku

1. května 1997 vstoupil v platnost Spolkový zákon na ochranu před domácím násilím. Evropskou unií byl označen jako tzv. **best practice**, tedy nejlepší přístup k řešení. Současně s tímto zákonem byly změněny i jiné právní normy jako zákon o policii, zákon o exekuci apod. V roce 2000 a 2004 byl zákon na ochranu před domácím násilím novelizován. Od roku 2006 je v Rakousku trestné také pronásledování.

Rakouský model se stal vzorem i pro další evropské úpravy, kdy z těchto zkušeností vychází i české zákonodárství pro tuto oblast. Více než desetileté zkušenosti s jeho fungováním v praxi pak jeho aplikací potvrzují.⁶²

Policejní jednotky disponují policisty, jejichž činnost je zaměřena na domácí násilí. Tito policisté procházejí speciálním školením, aby byla intervence v rámci domácího násilí co nejefektivnější. Důraz je kladen na pochopení specifické povahy a dynamiky násilných vztahů a situace, ve které se týraná osoba nachází. Základní trénink v oblasti násilí proti ženám pro policisty trvá tři dny.

Od roku 1999 jsou pro pachatele domácího násilí k dispozici speciální programy, které jsou realizovány ve spolupráci s poradenským centrem pro muže ve Vídni a hrazeny jsou spolkovým ministerstvem vnitra. Cílem těchto programů je převzetí odpovědnosti za násilné chování a získání a nácvik schopností, jak negativní chování ovládnout. Účast na programu může přikázat soud nebo úřad péče o dítě, může se také jednat o alternativní trest nebo dobrovolné rozhodnutí agresora.

Oběť násilí má právo uplatnit nárok na náhradu škody, a to u trestního i civilního soudu. Pokud trestní soud náhradu škody neuzná, je možné se ještě obrátit na civilní soud. Nezáleží na tom, zda byl obviněný shledán vinným, i pokud nebyl odsouzen, je možné u civilního soudu uspět.

Gewaltschutzgesetz (zákon na ochranu před domácím násilím)

- Tento zákon měl za následek snížení opakování domácího násilí a zvýšení schopnosti obětí účinně se bránit. Zákon definuje instituce, které mají povinnost oběti chránit a poskytovat jim pomoc a jakým způsobem to mají činit. Tyto instituce

⁶¹ <http://www.ivo.sk>

⁶² Voňková, J., Spoustová, I.: „Domácí násilí v českém právu z pohledu žen“, PROFEM 2008, str. 182.

mohou zasahovat i tehdy, kdy násilí ještě nedosahuje závažnosti trestného činu. Nositelem povinnosti chránit oběti domácího násilí je policie.

- Rakouská policie je oprávněna vydat rozhodnutí o vykázání pachatele, jsou-li tu skutečnosti nasvědčující, že se v daném případě jedná o případ domácího násilí, přičemž souhlas oběti není v tomto případě nezbytnou podmínkou pro vydání tohoto rozhodnutí.
- Policie může vykázat agresora z obydlí na dobu 10 dnů od vydání tohoto rozhodnutí. V případech, kdy byla podána žádost o vydání předběžného soudního opatření (zákazu), rozhodnutí o vykázání pozbývá platnosti dnem doručení tohoto soudního rozhodnutí pachateli. V ostatních případech rozhodnutí o vykázání pozbývá platnosti nejpozději do dvaceti dnů od jeho vydání.
- K vydání rozhodnutí o vykázání je v Rakousku oprávněn každý policista (zpravidla ten, který je na místě činu první). V zásadě toto rozhodnutí přísluší uniformované policii (pořádkové). V rámci uniformované policie pak existují specialisté na domácí násilí, kteří se případem dále zabývají. V rámci kriminální policie však již speciální skupina na domácí násilí není zřízena.
- Rakousko má vybudovaný systém podpory obětí. Existuje zde celkem 9 intervenčních center (v každé zemi jedno), které poskytují obětem domácího násilí psychologickou, právní a jinou pomoc. Tato intervenční centra jsou financována z prostředků Ministerstva vnitra a Ministerstva pro zdraví a záležitosti žen. Právní základ financování těchto center je obsažen v policejním zákoně. Policie má povinnost informovat intervenční centra o rozhodnutích o vykázání, která vydala. Intervenční centra mohou na základě získaných informací a podnětů sama proaktivně oslovit oběť domácího násilí a nabídnout jí právní poradenství a psychologickou pomoc. Na druhé straně ale zástupkyně těchto center zdůraznila, že je počítáno také s aktivním přístupem ze strany obětí. Ta je zpravidla pozvána přímo do intervenčního centra. Pokud by oběť byla ze vzdálené lokality (intervenční centrum je vždy jedno v zemi), je možné schůzku domluvit v nějakém bližším městě, za tím účelem intervenční centrum požádá o pomoc příslušné orgány samosprávy daného města, aby jim umožnili se sejít v budově např. Magistrátu apod. Na dotaz, zda pracovníci intervenčních center navštíví oběť přímo u ní doma v jejím obydlí, bylo sděleno, že taková praxe není zavedena, ovšem není tato možnost vyloučena. Zdůrazněna však byla především aktivita samotné oběti která by se měla projevit např. právě v tom, že se oběť dostaví do intervenčního centra, příp. na jiné určené místo.
- V Rakousku existuje také 25 zařízení pro oběti (obdoba azylových domů), která jsou financována především národními vládami jednotlivých zemí. Navíc zde existují specifické organizace pro uprchlíky a migranty a dále pro děti, které se staly oběťmi domácího násilí.
- Policie je oprávněna uchovávat informace o pachatelích a obětech domácího násilí ve zvláštním informačním systému. Intervenční centra nemají přímý přístup

do tohoto informačního systému, od policie však mohou data pro výkon své činnosti a plnění úkolů, které jim jsou uloženy, získat.

- Rakousko, stejně jako Francie a Německo, umožňuje při řešení případů domácího násilí využít mediaci. Tu však nelze mezi obětí a pachatelem použít, pokud by se jednalo o závažný případ domácího násilí nebo pokud by byla pachatelovým jednáním způsobena smrt. Je žádoucí, aby pachatel projevil vůli napravit újmu, kterou způsobil, poskytnutím třeba i symbolické částky peněz. Není tedy nutné zaplatit škodu (újmu), která vznikla, v plném rozsahu. V případech domácího násilí však může postačit i omluva pachatele nebo rozhovor mezi obětí a pachatelem, při němž má oběť příležitost vysvětlit pachateli, jakou konkrétně újmu jeho jednáním utrpěla.
- Rakousko má vytvořený také tréninkový program pro pachatele domácího násilí, který je financován Ministerstvem vnitra. Jedná se o pilotní projekt, který je realizován v součinnosti s intervenčním centrem ve Vídni a účastní se jej pachatelé domácího násilí, kterým to uložil trestní soud, a pachatelé, u nichž v rámci trestního vyřízení jejich věci byl zvolen postup odklonu od standardního trestního řízení, a účast v tomto programu byla podmínkou tohoto postupu.⁶³

VYKÁZÁNÍ A ZÁKAZ VSTUPU DO SPOLEČNÉ DOMÁCNOSTI

Příslušníci rakouské policie, četnictva či okresního hejtmanství získali se vstupem zákona proti domácímu násilí pravomoc dle ust. §38a odst.1 zákona o bezpečnostní policii BGBl. č. 566/1991⁶⁴ ve znění BGBl. I. Č. 147/1999 k vykázání pachatele domácího násilí z domácnosti a bezprostředního okolí a zákazu vstupu do společného obydlí s obětí a odebrat mu klíče od bytu či domu.. Pokud se již násilník nenachází v době policejního zásahu v bytě, vydá policista pouze zákaz vstupu do společného obydlí, neuplatní již vykázání. Institut vykázání lze uplatnit proti agresorovi tehdy, kdy hrozí nebezpečný útok proti životu, zdraví či osobní svobodě. Okolnostmi při posuzování nebezpečí jsou zejména předcházející útoky a výpovědi svědků o oběti a chování agresora.

V zákoně na ochranu před násilím v rodině tuto ideu vyjadřuje především § 382b (1) o vykázání z bytu a § 382b (2) o zákazu pobývání na určitých místech a vyhledávání kontaktu s obětí domácího násilí. § 382b. (1): „Osobě, která činí společné soužití s blízkým příslušníkem nesnesitelným tím, že blízkého příslušníka tělesně napadá, vyhrožuje mu tímto nebo vykazuje chování zásadně poškozující psychické zdraví blízkého příslušníka, soud na žádost této blízké osoby uloží:

- 1. opuštění bytu a jeho bezprostředního okolí a**
- 2. zákaz návratu do bytu a jeho bezprostředního okolí a to v případě, jestliže byt slouží k uspokojování naléhavé potřeby bydlení ohrožené**

⁶³ <http://www.bkb.cz>

⁶⁴ Voňková,J, Spoustová,I :“ Domácí násilí v českém právu z pohledu žen“, PROFEM 2008, str. 181.

blízké osoby.

Druhý odstavec pak dodává: „Osobě, která činí společné soužití s blízkým příslušníkem nesnesitelné s tím, že blízkého příslušníka tělesně napadá, vyhrožuje mu tímto nebo vykazuje chování zásadně poškozující psychické zdraví blízkého příslušníka, soud na žádost této blízké osoby

1. zakáže pobyt na konkrétně určených místech a
2. uloží mu nevyhledávat setkání ani navázání kontaktu s osobou – navrhovatelem této žádosti, jestliže tomu ovšem nebrání zásadně důležité zájmy osoby – odpůrce.

Tolik onen zřejmě nejzávažnější a nejvíce diskutovaný paragraf v „Gewaltenschutzgesetz“ neboli v zákoně na ochranu proti násilí v rodině. Doplním jej o související ustanovení z novelizovaného zákona o policii, která se vztahují k vykázaní a zákazu vstupu.

Obě **policejní opatření** upravuje § 38a (1) rakouského zákona o policii: *„Jestliže lze na základě určených skutečností, zejména pak na základě předcházejícího nebezpečného útoku předkládat, že hrozí nebezpečný útok ohrožující život, zdraví nebo svobodu, jsou policejní orgány zmocněny člověka, od kterého vychází nebezpečný, vykázat z bytu, ve kterém bydlí ohrožená osoba, i z jeho bezprostředního okolí. Policejní orgány jsou povinné vykázané osobě sdělit, na jaké prostory se vztahuje vykázaní.*

Odstavec (2) Za okolností uváděných v odstavci (1) jsou policejní orgány zmocněny zakázat danému člověku vstup do určeného prostoru. Použití donucovacích prostředků k prosazení zákazu vstupu je však nepřípustné. Při zákazu navrátit se do vlastního bytu je třeba uvážít, aby tento zásah do privátního života dotyčného splňoval zásadu přiměřenosti (§29). Policejní orgány jsou zmocněny odebrat dotyčnému všechny klíče nalézající se v jeho držení, jsou také povinni dotyčnému umožnit, aby si vzal věci nezbytné pro osobní potřebu a informovat ho o možnostech ubytování. Vznikne-li možnost, aby dotyčný vstoupil do bytu, ze kterého byl vykázan, může tak učinit pouze v přítomnosti policejního orgánu.“

Ve třetím odstavci je upravena povinnost vykázané osoby sdělit adresu pro doručování úředních písemností.

Ve čtvrtém odstavci se policistům ukládá povinnost správně informovat oběť domácího násilí o dalších možných právních krocích a o místech pro oběti.

Pátý odstavec upravuje zadokumentování případu.

V odstavci šestém je policejním orgánům ukládána povinnost o zákazu vstupu okamžitě informovat příslušný policejní úřad (služebnu), která správnost jeho uvalení musí do 48 hodin prověřit.

Po novelizaci zákona o ochraně před domácím násilím v roce 2000 je institut vykázání uvalován obvykle společně se zákazem vstupu do společného bydlíště. Přibližně v 82% jsou oba příkazy vydávány současně. Od roku 2000 jsou proto oba instituty vedeny v jedné statistické kolonce. Jenom 18% byl policií aplikován pouze zákaz vstupu (dříve návratu) do společného bydlíště. K tomu je uveden příklad: muž na ulici napadne partnerku, svědci přivolají policii, která se důvodně domnívá, že by napadání partnerky mohlo pokračovat i doma, a proto násilníkovi vydá zákaz vstupu do společného bydlíště.⁶⁵

Statistika vykázání v roce 2000

Tabulka č. 6

vykázání – zákaz vstupu	počet	v procentech
Celkem v roce 2000	920	-
Současně i trestní oznámení	542	58 %
Současně i zadržení	278	30 %

Zákaz návratu pachatele do společného obydlí je vydáván na období deseti dnů, pokud v této lhůtě podá oběť v rámci občanského práva k rodinnému soudu návrh na vydání soudního příkazu v podobě předběžného opatření, je možné policejní zákaz prodloužit maximálně na dalších deset dnů. Zákaz vstupu může tedy trvat nejdéle dvacet dnů. Nedodržování zákazu vstupu je hodnoceno jako správní přestupek. Rakouské policejní orgány mají přímo stanovenou povinnost snížit nebezpečí oběti násilí.

Na uplatnění vykázání neexistuje právní nárok, musí být vydáno v případech, kdy hrozí bezprostřední nebezpečí. Pokud se tedy oběť obává násilí, může se obrátit na policii, která vydá zákaz návratu do společného obydlí. Tento zákaz je vydán i v případě zatčení agresora, protože může být propuštěn.

Bezprostředně po uplatnění vykázání policisté informují příslušné intervenční centrum a příslušný policejní úřad, který do 48 prozkoumá správnost využití pravomoci vykázání. Do tří dnů od vydání policejního příkazu k opuštění bytu a zákazu vstupu do něj jsou policisté povinni zkontrolovat, zda je příkaz dodržován.

Při vykázání z obydlí odebere příslušník policie povinnému klíče a umožní mu vzít si s sebou z domácnosti osobní potřeby. Pokud se již vykázaná osoba v době

⁶⁵ [http:// www.bkb.cz](http://www.bkb.cz)

policejního zásahu v bytě nenachází, je jí umožněno vyzvednout si osobní věci do 48 hodin od vydání zákazu vstupu. Dále ho musí policista informovat o prostoru, na který se vykázaní vztahuje, aby byla ochrana oběti co nejúčinnější. Vykázané osobě je sdělena podstata zákazu, možnosti ubytování, možnost zrušení zákazu nadřízeným orgánem a povinnost uvést adresu, na níž se bude v době trvání zákazu zdržovat. Pokud pachatel odmítá uposlechnout nařízení, je policista oprávněn použít k vykázaní donucovací prostředky. Oběť je poučena o možnosti podat návrh na předběžné opatření, o zrušení zákazu vstupu nadřízenými orgány a o pomoci poskytované různými organizacemi.

Institut vykázaní a zákazu vstupu do společného obydlí je možné použít nejen u osob v příbuzenském vztahu, ale vztahuje se také například na společně žijící partnery, nájemníky, podnájemníky, spolubydlící apod. Chráněny jsou také homosexuální páry. Institut vykázaní není vázán na vlastnický nebo nájemní vztah k bytu či domu.

Vykázaní agresora ze společného obydlí je možné uplatnit i proti vůli oběti. Oběť po dobu trvání zákazu vstupu nesmí agresora pustit zpět do domácnosti, pokud tak učiní, dopouští se správního přestupku a hrozí jí pokuta až do výše 360 euro. Stejná sankce hrozí vykázané osobě, pokud zákaz poruší a dopustí se tak trestného činu. Pokud agresor zákaz vstupu do společné domácnosti poruší opakovaně, může být zatčen a uvězněn.⁶⁶

Jestliže je zákaz návratu do domácnosti zrušen předčasně, musí být oběť bezprostředně o této skutečnosti informována. Dále policisté musí vrátit vykázané osobě klíče od bytu.

Rakouský model se stal vzorem i pro další evropské úpravy, kdy z těchto zkušeností vychází i české zákonodárství pro tuto oblast.

PŘEDBĚŽNÉ OPATŘENÍ

Podle informací intervenčních center žádá o vydání předběžného opatření každá třetí žena, jejíž partner byl vykázan policií. Předběžné opatření soud vydá proti tomu, kdo „činí soužití s blízkou osobou nesnesitelnou tím, že tuto osobu fyzicky napadá, vyhrožuje jí fyzickým napadením nebo se chová způsobem zásadně poškozující

⁶⁶ http://www.domacinasili.info/cze/vzdelavaci_aplikace/Rakousky_model.htm

psychické zdraví takové osoby.“ Předběžné opatření tedy nemusí být vydáváno jen v případě fyzického násilí, ale také psychického týrání. Jeho vydání není vázáno na předešlé policejní vykázaní a zákaz vstupu do bytu. Pokud je tedy podán u rodinného soudu návrh na vydání předběžného opatření z důvodu násilí, aniž by mu předcházelo policejní vykázaní a zákaz vstupu do domácnosti, musí soud informovat příslušný policejní orgán. Policisté následně sdělí tuto skutečnost pracovníkům intervenčního centra a případně i orgánu péče o dítě.

Předběžné opatření chrání pouze osoby blízké, tedy manželé, manželky, druhy, družky, potomky, rodiče, sourozence, děti v pěstounské péči, pěstouny a jejich manželé či partnery a adoptivní děti i adoptivní rodiče. Návrh na vydání opatření je oprávněna podat osoba uvedena v tomto výčtu nebo zákonný zástupce či orgán péče o dítě, pokud jsou chováním agresora ohroženy děti. Stejně jako u vykázaní policií, i při vydání předběžného opatření není důležitý vlastnický či nájemní vztah k obydlí.

O předběžném opatření musí soud rozhodnout nejpozději do dvaceti dnů, aby byla zajištěna návazná ochrana oběti. Délka trvání předběžného opatření je stanovena na tři měsíce. Pokud je v této lhůtě podán návrh na rozvod, návrh na určení užívacího práva nebo na vypořádání společného majetku či žádost o vystěhování násilné osoby (pokud je žadatel majitelem nebo hlavním nájemníkem nemovitosti), je účinnost opatření prodloužena až do skončení soudního řízení o daném návrhu. K vydání tohoto soudního příkazu není vyžadována výpověď agresora, protože ten by se mohl vyhýbat poskytnutí výpovědi.⁶⁷ Předběžným opatřením je možné stanovit povinnost opustit společnou domácnost a bezprostřední okolí, zákaz návratu do této domácnosti a okolí, povinnost vyhýbat se konkrétním místům (např. škola, pracoviště oběti) a povinnost vyhýbat se setkání a navazování kontaktu s obětí (prostřednictvím telefonu, elektronické pošty, pronásledováním atd.).

V případě vydání soudního příkazu musí vykonavatel povinné osobě tuto skutečnost oznámit a vyzvat k odchodu z bytu a vydání klíčů. Pokud příkazu předcházelo policejní zákaz návratu, je mu doručen na sdělenou adresu. Při nerespektování opatření mají policisté pravomoc použít k vykázaní donucovací prostředky. Do 48 hodin od převzetí soudního příkazu si vykázaná osoba může vzít z bytu věci osobní potřeby, a to pouze za přítomnosti člověka pověřeného soudem.⁶⁸ Žadatel o vydání předběžného opatření má možnost vzdát se prosazení předběžného opatření. V tomto případě ale opatření zůstává stále účinné a až do skončení jeho účinnosti je možné opět požádat o jeho prosazení.

INTERVENČNÍ CENTRA (Interventionstellen gegen Gewalt in der Familie)

⁶⁷ http://www.domacinasili.info/cze/vzdelavaci_aplikace/Rakousky_model.htm

⁶⁸ <http://www.eps.cz>

Centra intervence proti násilí v rodině jsou oficiální poskytovatelé sociálních služeb, které jsou provozovány ženskými nevládními neziskovými organizacemi. Provoz center je hrazen Federálním ministerstvem vnitra a Ministerstvem zdravotnictví. Intervenčních center je celkem dvanáct a alespoň jedno zařízení se nachází v každé z devíti provincií Rakouska.

Po vydání policejního vykázání musí policista okamžitě informovat o této skutečnosti intervenční centrum v dané oblasti. Intervenční centrum následně kontaktuje (nejpozději do 24 hodin) oběť domácího násilí a nabídne jí své poradenství, které je bezplatné, právní pomoc a podporu v průběhu soudního řízení. Jedním z hlavních úkolů intervenčních center je zhodnocení nebezpečnosti situace, ve které se oběť domácího násilí nachází, a vytvoření bezpečnostního plánu. Jedná se zejména o to, zda k zajištění bezpečí oběti postačí policejní vykázání partnera nebo je potřeba jí zajistit bezpečné místo.

Po třech měsících od vykázání pracovníci intervenčního centra opět kontaktují oběť s cílem zjistit situaci a nabídnout jí další pomoc. Nezáleží na tom, zda oběť agresora opustila nebo s ním zůstala žít i nadále ve společné domácnosti. Centra úzce spolupracují se sociálními a bytovými odbory s cílem poskytnutí pomoci v oblasti bydlení a v sociální oblasti. Intervenční centra také realizují programy pro pachatele domácího násilí, jejichž účelem je větší bezpečí ohrožených žen a dětí. Intervenční centra koordinují činnost všech institucí zabývajících se pomocí a podporou obětem, jako jsou civilní soudy, trestní soudní systém, policie, zdravotnictví, sociální služby, ženské organizace a další).

ANTI-STALKING-GESETZ (zákon na ochranu před pronásledováním)

Dne 1. července 2006 nabyla účinnosti novela trestního zákona, označována také jako zákon na ochranu před pronásledováním, které je vnímáno jako nezákonné sledování osoby způsobem, který může sledovanou osobu nebo její život nepřiměřeně poškodit. Pronásledování je zákonem definováno jako vědomé, dlouhodobé a neúnosné omezování jiné osoby, a to vyhledáváním její blízkosti, kontaktováním telefonickou formou, jinými komunikačními prostředky nebo přes třetí osobu. Dále k pronásledování patří využívání osobních údajů obtěžovaného k objednání zboží či služeb nebo k poskytnutí těchto dat třetí osobě k navázání kontaktu s obětí. Zákon umožňuje civilní i trestní opatření v oblasti pronásledování. V rámci civilního opatření může ohrožená osoba podat návrh na vydání předběžného opatření.

Pokud soud návrhu vyhoví, může pachateli uložit zákaz navazování kontaktu s navrhovatelem a jeho pronásledování, zákaz zdržovat se na určitých místech, zákaz kontaktování dopisní, telefonní či jinou obdobnou cestou. Soud má pravomoc také uložit zákaz předávání a šíření osobních dat pronásledované osoby, poskytování těchto údajů třetí osobě za účelem objednání zboží nebo služeb nebo za účelem navázání

kontaktu s ohroženou osobou. Platnost soudního zákazu může být stanovena maximálně na jeden rok. Jestliže soud uloží zákaz navazování kontaktu s navrhovatelem nebo zákaz zdržování se na určitém místě, může pověřit policejní úřad k vykonání takového opatření. V případě, že osoba, proti které bylo opatření vydáno, zákaz porušuje, mohou policisté využít donucovací prostředky k výkonu soudního příkazu. V ostatních případech má ohrožená osoba možnost při nedodržování soudního příkazu obrátit se na soud, který uloží peněžní pokutu nebo trest odnětí svobody.

V rámci trestního řízení může podat trestní oznámení na policii. Ke stíhání za trestný čin pronásledování, který je sankcionován trestem odnětí svobody až na jeden rok, není nutný souhlas oběti. Pokud se tedy policie nebo prokuratura dozví o případu pronásledování, musí jej vyšetřovat i bez návrhu ohrožené osoby. Souhlas je vyžadován pouze v případě obtěžování telefonickou či jinou komunikační formou. Pokud policejní orgán obdrží hlášení o pronásledování, musí kontaktovat intervenční středisko na ochranu před domácím násilím a předat jeho pracovníkům potřebné údaje o oběti. Zaměstnanci intervenčního centra musí následně kontaktovat ohroženou osobu a nabídnout jí pomoc a poradenství. Pokud chce oběť požádat o vydání předběžného opatření, je vhodné, aby se obrátila na intervenční centrum nebo poradnu pro ženy.

STALKING V RAKOUSKU

www.frauennotfur.wien.at - nonstop tísňová linka pro ženy

80% obětí stalkingu - ženy

90% pachatelů - muži

v 60% případ předcházel stalkingu - intimní vztah mezi obětí a pachatelem (z toho bylo 80% obětí obětí DmN ze strany téhož pachatele)

Vývoj v Rakousku:

2001 - projekt zaměřený na zvýšení informovanosti společnosti o tématu stalkingu

2002 - výzkum zaměřený na stalking

2003 - uspořádána konference k problematice stalkingu

2004 - práce na legislativě

2006 - nová legislativa (angi-stalking law)

Právní úprava:

v oblasti trestního práva - skutková podstata

v oblasti civilního práva - předběžné opatření

Trestní právo: skutková podstata počítá s dlouhodobým a souvislým navazování kontaktů proti vůli ohrožené osoby, nutí ji změnit život a má neakceptovatelné projevy (např. vyhledávání blízkosti, nevyžádané kontakty telefonem, emailem, dopisy či prostřednictvím jiné osoby); sazba - až 1 rok; povinnost policie - posílat

na intervenční centrum informaci o tom, že bylo učiněno hlášení o stalkingu, IC kontaktuje ohroženou osobu s nabídkou pomoci (stejně jako u vykázání)⁶⁹

Případy stalkingu hlášené na policii

Tabulka č. 7

Rok	2006	2007
Vídeň - nahlášeno	259	461
Rakousko - nahlášeno	930	1920
- odsouzeno	13	0

Civilní právo: umožňuje vydání předběžného opatření, kterým se zakáže stalkerovi kontaktovat ohroženou osobu všemi způsoby (v případě porušení - policie)

ZKUŠENOSTI S VYKÁZÁNÍM V RAKOUSKU

- legislativa přijata na základě několika případů, kdy došlo v Rakousku k usmrcení osoby i přes vydání rozhodnutí o vykázání, kdy byla ohrožená osoba pronásledována;
- každý rok roste počet případů vykázání (2005 - 1.650 případů);
- policie původně řešila domácí násilí domluvou (častý názor, že jde o soukromou záležitost);
- reakce ohrožené osoby na vykázání - více než 1/2 rozvod, konec vztahu, polovina zůstala ve vztahu (názor některých ohrožených osob: bez intervence policie bych se nikdy nerozhodla partnera opustit);
- v případech, kdy není o vykázání rozhodnuto je násilník ještě více posilněn ve své pozici (může pokračovat v páčání násilí);
- pomoc Intervenčních center je zásadní pro zvládnutí fáze oddělení od partnera;
- vykázání může žádat i OSPOD (i když ohrožená osoba nevolala policii) - tato možnost vítána (ochrana dětí);
- problém pro OSPOD - obětí je matka i dítě, ale přitom je matka zodpovědná za bezpečnost dítěte;
- u cizinek je vykázání často neefektivní - není zde zájem spolupracovat s policií a volat ji pro obavu z vyhoštění partnera, na kterém jsou často finančně i jinak závislé;
- domácí násilí bylo dlouho vnímáno jako privátní delikt a byl vyžadován souhlas ohrožené osoby s tr. stíháním, ale od roku 2006 již souhlas zapotřebí není;
- 2006 - stalking uzákoněn jako tč v Rakousku, od 1. 1. 2007 i v Německu⁷⁰.

⁶⁹ http://www.domacinasili.info/cze/vzdelavaci_aplikace/Rakousky_model.htm

⁷⁰ Interní materiál Policie ČR Skupina Domácí násilí Brno-konference k domácímu násilí na Slovensku ze dne 15.10.2007 mjr. Mgr. Vladimír Vedra.

Pro zajímavost zde uvádím: „*Zajímavé postřehy z návštěvy u vídeňské policie, které se zúčastnili pracovníci brněnské Skupiny domácí násilí ze dne 5.11.2008*“, kdy byla uskutečněna prohlídka policejního integrovaného operačního střediska města Vídeň, kde proběhla diskuse o způsobu přijímání telefonátů (pro domácí násilí), kde jsme zjistili, že ve Vídni na rozdíl od Brna, neexistuje speciální metodika příjmu hovoru s postiženou osobou domácím násilím. Kapacita operačního střediska neumožňuje udržovat hovor s ohroženou osobou, ale evidence hovorů umožňuje ověřit, zda na dané adrese již v minulosti byl řešen incident domácího násilí.

Zajímavě byla provedena **prezentace rakouského modelu intervence** u případech domácího násilí, ze které vyplynuly následující informace:

- Cílem policie je ochrana ohrožené osoby a nulová tolerance domácího násilí. Od roku 1. 5. 1997 je v Rakousku účinný zákon na ochranu před domácím násilím, jehož principy jsou obdobné jako v české legislativě (ohrožená osoba nemusí utíkat z domova, ale musí jej naopak opustit násilná osoba).
- Ochrana před domácím násilím definována v § 38a zákona o policii „ochrana před násilím v obydlí“: policejní zákrok formou vykázaní je možný v případě důvodné obavy ohrožení života, zdraví nebo svobody. Zákon na ochranu před domácím násilím novelizoval zákon o policii (podmínky vykázaní), zákon o výkonu rozhodnutí (§ 382b) a další předpisy. Použité označení: oběť a „ohrožovatel“ (ohrožující osoba).
- Zapojení institucí: policie – soudy pro rodinu – intervenční centra – orgán sociálně-právní ochrany dětí.
- Rozdělení policie: pořádková policie + bezpečnostní policie (plní např. roli správního orgánu). Oprávnění jsou rozdělena na obecná policejní (ty může použít kterýkoliv policista) a speciální (které může použít pouze bezpečnostní policie v roli).

DISKUSE A OTÁZKY, KTERÉ BYLY KLADENY RAKOUSKÝM KOLEGŮM

Existuje specializace na domácí násilí u policie stejně jako ve městě Brně?

Centrála má pracovníky specializované na problematiku domácího násilí, cca 1 rok existuje pilotní projekt (zahájen v jedné ze 4 policejních obvodů Vídně). První kroky dělá na místě policista hlídkové služby, kopie záznamu je předána specialistům, kteří urychleně kontaktují oběť a zjišťují průběh incidentu, nerespektování vykázaní apod., informují o právních aspektech, radí pro případ dalšího napadení.

Jaká je příslušnost k vykázaní?

Vykázat může kterýkoliv policista. Je preferováno, aby v hlídce na místě byla

policistka, což lze zajistit takřka u všech výjezdů k domácímu násilí. Bezpečnostní policie provádí do 48 hodin u všech případů vykázaní přezkum souladu rozhodnutí se zákonem. Cca 1% všech případů jsou vyhodnoceny jako neoprávněná vykázaní. Důvody spočívají např. v tom, že bylo špatně rozhodnuto o prostorách, na něž se vykázaní vztahuje, např. jsou zahrnuty nebytové prostory (policie smí vykázat pouze z bytových prostor a jejich bezprostředního okolí). Prodloužení policejního vykázaní do rozhodnutí soudu může být až o 10 dnů, tzn. celkem 20 dnů.

V rakouském parlamentu je v současné době návrh další právní úpravy, která má prodloužit lhůtu policejního vykázaní na 2 týdny s možností prodloužení na 4 týdny v případě podání návrhu na předběžné opatření.

Co bere policista v potaz při vykázaní?

Existuje interní checklist, který policista použije při vykázaní. Což je obdoba SARA DN, který je využíván v České republice.

Jakým způsobem je vedena evidence incidentů?

Existuje elektronická databáze operačního střediska, která je využívána ke sledování předchozích výjezdů. Jednotlivé incidenty a jejich řešení jsou evidovány v písemné podobě na příslušných obvodních odděleních.

Jak řeší policie na místě vykázaní dilema, co ještě si může vykázaná osoba vzít s sebou (např. peníze, vozidlo).

Zákon řeší tuto otázku pouze rámcově (věci osobní potřeby). Tato otázka není věcí policie, neřeší ji, odkazuje na civilní soud (např. rozhodnutí v rámci předběžného opatření). Vozidlo si může vykázaná osoba vzít, pokud je registrováno na ni.

Jak funguje práce policie s násilnými osobami?

Policie v rámci preventivního projektu zkouší předvolat vykázanou osobu, vysvětlit jí důsledky jejího jednání. Jinak pouze odkáže násilnou osobu na program pro násilné osoby.

Používání metod hodnocení míry rizika (např. SARA DN) a zkušenosti s nimi.

Není používána obligatorně jakákoliv metoda, ale existuje checklist, který pomáhá policistům při hodnocení míry rizika.

Jaké výcviky policistů existují?

Existuje školení pro policisty v rámci základní policejní přípravy (délka 2 dny za účasti speciálně vyškolených pracovníků na domácí násilí). Intervenční centra působí také při kontaktu s policisty v rámci individuálních setkávání.

Jaký je způsob přezkumu vykázaní bezpečnostní policií.

Přezkum provádí policejní právníci. Je zajištěna vždy dosažitelnost ve službě

i o víkendu. Těchto policejních právníků je ve Vídni (zahrnující 14 policejních komisariátů) cca 50-70, ti mají na starosti však i další oblasti policejní práce. Ve Vídni působí cca 7000 policistů.

Jak je sledována úspěšnost intervence při vykázání?

Evaluace se nedělají, pouze v případech, kdy dojde k výjimečné situaci (např. vražda po vykázání) jsou prováděny případové analýzy.

INTERVENČNÍ CENTRUM VE VÍDNI

Intervenční centrum (dále jen IC) v březnu 2008 přesídlilo do nových větších prostor. V současné době zde pracuje 30 pracovníků. Předmětem činnosti není pouze problematika domácího násilí ale problematika násilí v sociálním prostředí a dále pak problematika stalkingu.

V roce 2007 uskutečnilo IC ve Vídni 5.400 intervencí, z toho 3.500 na základě hlášení od policie. Původně vzniklo IC za účelem pomoci obětem při vykázání, ale časem začalo působit i jako nízkoprahové zařízení (tzn. pro klienty „z ulice“). Motto organizace je neodmítnout klienta, ale zájem je v případě nekompetentnosti IC přeposlat jej po vybavení základními informacemi na příslušné zařízení, organizaci apod.

Existuje zvláštní vzdělávání policistů?

Ve Vídni působí cca 20 policistů pro problematiku prevence domácího násilí – jde o policisty, kteří se k problematice přihlásili dobrovolně, zajímají se o ni. Z této skupiny byli vybráni 2 policisté, kteří vedou pilotní projekt „Komplexní práce s oběťmi“. Cílem je, aby případy domácího násilí řešili pouze specializovaní policisté a aby oběť měla i při více šetřených incidentech kontakt pouze s jedním pověřeným policistou, aby nebyla „předávána“ mezi policisty. Tento policista si tak může vytvořit komplexnější obrázek.

Existuje specializace pracovníků IC?

V IC jsou zaměstnány sociální pracovníce, právničky a psychologičky, avšak neexistuje specializace na určitý typ klientek. Je snaha, aby si jednotlivé klienty pracovníci nepředávali, ale pracovník může přizvat jiné pracovníky IC ke spolupráci. Existují však odborné skupiny zaměřující se na jednotlivé oblasti (děti, civilní právo, trestní právo atd.)

Objevil se ve Vídni problém s nárůstem násilí páchaného na seniorech?

V rámci celé EU se počítá s tím, že se na tuto oblast bude soustřeďovat větší pozornost, což o něčem svědčí. Jde zvláště o případy, kdy se mladší osoba stará o starší osobu. V těchto případech je problém realizovat vykázání z důvodu závislosti.

Jsou provozovány programy pro násilné osoby?

Již několik let existuje spolupráce mezi poradenskou službou pro muže a IC. Hlavním cílem je, aby absolventi tréninku pro násilné osoby přestali páchat Domácí násilí. Účastník tréninku tráví v jeho rámci 15 hodin v IC, kde je snaha jej „senzibilizovat“.

- Jedna pracovnice IC je pověřena spoluprací s organizací provozující program pro násilné muže.
- Programy jsou dobrovolné (zaznamenány pouze 2 případy dobrovolné účasti) i nařízené soudem v rámci trestního řízení.
- V začátku programu proběhne hodnocení (clearing) ze strany provozovatele programu za účelem posouzení, zda je osoba schopna jej úspěšně absolvovat. Jde např. o schopnost sebereflexe.
- Jedním z problémů je řeč, protože řada násilných osob jsou cizinci. Pokud jde o ohrožené osoby, mluví v IC v současné době 3 pracovnice turecky, 2 chorvatsky, 1 rusky.

Jsou provozovány programy pro děti jako svědky domácího násilí?

Jedná se o jedno z nových témat, kterému se chce paní Rosa Logar (ředitelka IC ve Vídni) více věnovat. Stává se, že se na IC obrací ženy s dětmi, ale pro tyto děti nemá IC zatím zvláštní službu či program. V případě, že dojde k vykázání a policie zašle dokumentaci, posílá se též na OSPOD, pokud v rodině žijí nezletilé děti. Při soudních jednáních se IC snaží, aby děti nemusely vypovídat, není-li to nezbytně nutné. V plánu IC je vyčlenění pracovnice IC pro práci s dětmi.

Jsou problémy s pácháním domácího násilí ze strany uživatelů návykových látek?

Je velký rozdíl mezi hlavním městem a menšími městy, resp. venkovem. Drogy i alkohol jsou jedním z faktorů zvyšujících nebezpečnost, ale jde pouze o jeden z více faktorů. Nelze říci, že by byl zaznamenán zvýšený počet pachatelů domácího násilí užívajících drogy. Občas se stává, že drogově závislé jsou i klientky.

Lze vyjádřit poměr mezi oznámeními ze strany policie na základě vykázání a podnětem ze strany policie bez předchozího vykázání?

Policie odkazuje na IC i v případech, kdy sice nedojde k vykázání, ale situace je řešena na místě urovnáním sporu. Jde o preventivní působení, protože může policie řadu skutečností přehlédnout, resp. může dále docházet k eskalaci i přes urovnání daného konfliktu v okamžiku příjezdu policie. Vyjádřit číselný poměr je obtížné. V případě vykázání policie musí IC informovat, bez vykázání záleží na její dobrovolnosti. Odhadem jde asi o 80% na základě vykázání a zbytek bez něj.

IC kontaktuje ohroženou osobu i v případě, kdy policie informuje o přítomnosti domácího násilí, avšak nedojde k vykázání. IC kontaktuje ohroženou osobu telefonicky

a zasílá dopis s informacemi. Je nutné i volat, aby byla jistota, že informace dorazily k ohrožené osobě. Ze strany IC je preferována zásada proaktivity a není spoléháno na emancipaci ohrožených osob, jelikož jde často o oběti, které jsou traumatizovány a bojí se zavolat. Pokud se IC nepodaří telefonicky kontaktovat ohroženou osobu a je podezření, že je v ohrožení, jsou prováděny návštěvy v obydlí za přítomnosti policie. Jde např. o případy, kdy dojde k nenadálému přerušení kontaktů ze strany ohrožené osoby a je obava, že je jí v návštěvách bráněno násilnou osobou. Může se jednat o asistenční službu, tzn. přítomnost policie, pokud by byl pracovník IC v ohrožení při vstupu do obydlí. Může se jednat i o účast preventisty, který má působit na vykázanou osobu. Během 10ti let spolupráce se policií naučila spolupracovat dobře.

Jaká je rozšířenost domácího násilí v rodinách imigrantů?

Zvyšování zasaženosti domácím násilím u imigrantských rodin odpovídá zvyšování nárůstu počtu cizinců ve Vídni. Situace u imigrantů je v mnohém odlišná, funguje zde kulturní odlišnost, závislost na násilné osobě z hlediska trvání pobytu, tlak rodiny atd.

Byly zaznamenány případy, kdy by vykázaní eskalovalo násilí, a vykázaná osoba vraždila?

Ano, takové případy se vyskytly. Každý rok jde o cca 2-3 osoby, které jsou zavražděny po předchozím vykázaní násilné osoby. Tyto případy jsou následně podrobeny důkladné analýze, kde se celý případ probere krok za krokem, a odhalují se místa, kde došlo k chybě, podcenění apod. Toto se děje i v případech, kdy oběť přežije, ale jde o těžký případ fyzického násilí.⁷¹

NEZISKOVÉ POMÁHAJÍCÍ ORGANIZACE V RAKOUSKU

V roce 1998 byla zřízena bezplatná celonárodní nonstop tísňová linka pro ženy ohrožené násilím, jejíž provoz je hrazen ze státního fondu. Tísňová linka představuje první pomoc pro ženy vystavené násilnému chování, ale také členům rodiny, sousedům, přátelům, spolupracovníkům těchto žen.

Verein autonome Österreichische Frauenhäuser

Organizace Verein autonome Österreichische Frauenhäuser byla založená v roce 1988 sloučením pracovníc nezávislých domů pro ženy v Rakousku. Cílem tohoto sjednocení bylo zefektivnění spolupráce jednotlivých pomáhajících zařízení a výměny

⁷¹ Interní materiál Skupiny domácí násilí Policie ČR Brno - Postřehy z návštěvy u vídeňské policie, které se zúčastnili pracovníci brněnské Skupiny domácí násilí ze dne 5.11.2008, autor mjr. Mgr. Vladimír Vedra.

jejich informací. Verein autonome Österreichische Frauenhäuser slouží také ke kladení otázek, hledání jejich odpovědí a získávání potřebných informací.

Weisser Ring

Weisser Ring poskytuje podporu obětem kriminálních činů a usiluje o zlepšení jejich situace, postavení a práv. Tato organizace rozvíjí snahy o prevenci, realizuje výzkumy v oblasti viktimologie, pořádá přednášky, kongresy a jiné akce za účelem posílení znalostí z viktimologie. Weisser Ring v neposlední řadě také předkládá rakouské vládě návrhy na legislativní změny a podporuje spolupráci organizací nejen z Rakouska, ale i ze zahraničí.

Weisser Ring poskytuje obětem emocionální podporu, individuální poradenství, právní poradenství, psychologickou i psychoterapeutickou pomoc. Zprostředkovává kontakty na různé úřady, instituce a zařízení a v případě potřeby poskytuje i finanční podporu.⁷²

Statistiky

90 % všech násilných činů je spácháno blízkým člověkem. Podle rakouských odhadů se každá pátá žena setkala v životě s násilím ze strany blízkého muže. V roce 2005 představovaly vraždy ze strany blízkého člověka téměř 77 % všech vražd, které se v Rakousku odehrály. V Rakousku je evidován počet uplatněných vykázání a zákazů vstupu do společného obydlí. V roce 2006 bylo vydáno celkem 7.235 příkazů k vykázání a zákazu vstupu, což je o 1.617 příkazů více než v roce 2005. Oproti roku 1997, kdy bylo evidováno 1449 příkazů, došlo téměř ke čtyřnásobnému nárůstu. Za období od 1.května 1997 do 31.12.2006 bylo zaznamenáno celkem 39.570 vykázání a zákazů vstupu⁷³.

5. 3. 3 Efektivnost právních norem ve Velké Británii

INTERVENCE ZE STRANY STÁTU

Lze konstatovat, že ve Velké Británii jsou již řadu let legislativně i organizačně zakotveny účinné prostředky v boji proti domácímu násilí. Z hlediska organizačního se jedná například o speciální soudy, pověřené řešením případů domácího násilí, jejichž

⁷² http://www.domacinasili.info/cze/vzdelavaci_aplikace/Rakousky_model.htm

⁷³ <http://www.bkb.cz>

cílem je urychlit jednání v těchto kauzách. Z hlediska legislativního se jedná o zavedení trestného činu „dlouhodobého násilného vztahu“.

Britská prokuratura definuje domácí násilí jako „psychické, sexuální či emocionální týrání, které se odehrává v kontextu blízkého příbuzenství. Ve většině případů se jedná o partnery (sezdané páry, společně žijící páry bez uzavřeného manželství či jiné) nebo bývalé partnery.“

V oblasti domácího násilí je možné aplikovat ustanovení hned několika zákonů, a to zákona o rodině z roku 1996 (Family Law Act 1996), zákona na ochranu před obtěžováním z roku 1997 (The Protection from Harassment Act 1997), zákona o bydlení z roku 1996 (The Housing Act 1996), zákona o dětech z roku 1989 (The Children Act 1989) a zákona o adopci a dětech z roku 2002 (The Adoption and Children Act 2002) a také trestní zákony (The Police and Criminal Evidence Act 1984, The Criminal Justice Act 1998, The Criminal Justice Act 1988, The Offences Against the Person Act 1861, The sexual Offences Act 1956, The Public Order Act 1986, The Criminal Damage Act 1971, The Criminal Justice and Public Order Act 1994, The Youth Justice and Criminal Evidence Act).

Bezpečí obětí a jejich dětí je deklarováno jako priorita policie v boji proti domácímu násilí. Většina policejních úřadů disponuje jednotkami či strážníky, kteří prošli výcvikem za účelem specializace na případy domácího násilí. Tito policisté nabízejí osobám ohroženým domácím násilím pomoc a spolupracují s organizacemi a advokáty působícími v oblasti domácího násilí. Kromě uvedených strážníků-specialistů nabízí ohroženým osobám informace též příslušníci tzv. komunitních bezpečnostních jednotek, které jsou součástí místních policejních stanic.

Každá britská prokuratura (Crown Prosecution Service) disponuje koordinátorem pro problematiku domácího násilí pro danou zemi, který má zkušenosti s vedením obžaloby v těchto případech. Politika britské prokuratury je totiž založena na myšlence, že domácí násilí má negativní dopad nejen na oběti, ale na celou rodinu a zejména pak na děti.

Pokud se osoba ohrožená domácím násilím odhodlá k odchodu ze společné domácnosti, může žádat o pomoc nejen organizace působící v oblasti domácího násilí, ale také např. na bytový odbor komunálního úřadu. Jestliže komunální úřad shledá, že je daná osoba ohrožena domácím násilím a není pro ni tedy vhodné zůstat v domácím prostředí, je zavázán najít a zajistit náhradní dočasné ubytování.

Ve Velké Británii se lze setkat s programy pro pachatele domácího násilí založené na myšlence převzetí zodpovědnosti násilné osoby za své jednání, změna agresivního chování a vytváření plnohodnotných vztahů bez násilí. Tyto programy

mohou pachatelé navštěvovat z vlastní iniciativy, účast však může být nařízena rodinným soudem či jako součást probačního dohledu. V rámci probační služby funguje tzv. Integrovaný program pro domácí násilí (Integrated Domestic Abuse Programme) zaměřený na dohled nad dodržováním stanovených omezení a podporu ohrožených osob.

Ohrožená osoba má právo požadovat náhradu škody, která jí byla způsobena domácím násilím, a to u Úřadu pro odškodnění za zranění způsobených kriminálním činem (Criminal Injuries Compensation Authority). Maximální výše odškodného je £ 500.000 a vztahuje se na fyzická zranění, úzkosti a finanční náklady. Podmínkou pro získání odškodnění je, že je pachatel soudně stíhán nebo jsou dostatečné důvody, proč stíhán není. Dále musí být zranění utrpěno v posledních dvou letech (jsou ale i výjimky, kdy může být zranění starší) a zločin se stal na území Anglie, Skotska nebo Walesu. Při posuzování bere Úřad v úvahu, zda oběť nemá záznam v trestním rejstříku nebo násilí nevyprovokovala.

V říjnu 1997 vstoupila v platnost čtvrtá část právní normy Family Law Act, která byla následně v roce 2004 doplněna zákonem Domestic Violence Crime and Victims Act 2004. Na základě těchto norem je osoba ohrožená domácím násilím legitimována podat u soudu žádost o vydání soudního zákazu vstupu do společného obydlí (occupation order) nebo zákazu přiblížit se k obtěžované osobě (non-molestation order) s cílem ochrany osoby ohrožené. Žádost o vydání těchto opatření mohou podat ti, kteří jsou s osobou, proti níž je návrh určen, v příbuzenském vztahu, žijí-li nebo s ní v minulosti žili ve společné domácnosti (bez ohledu na to, zda jsou sezdáni), rozhodli se s danou osobou uzavřít sňatek nebo s ní sdílí rodičovskou zodpovědnost. Tuto možnost mají na základě přijetí Domestic Violence, Crime and Victims Act 2004 i homosexuální páry.

Žádost o vydání soudního příkazu lze podat u hrabského soudu s rodinným soudnictvím a policejním soudu, který působí i v oblasti rodinného práva. Poté musí být osoba, proti níž je žádost namířena, písemně informována a pozvána na slyšení před soudem. Soudní příkaz může být vydán i bez předchozího slyšení obou stran u soudu, a to pokud žadatel uvede vhodné důvody pro tento postup. Těmito důvody jsou riziko vážného ublížení navrhovateli či dítěti, vyhýbání se povinného doručení výpovědi a pravděpodobnost, že pokud nebude příkaz vydán ihned, navrhovatel tak bude odrazen od podání dalšího návrhu. Pokud tedy soud vydá příkaz bez předchozího slyšení obou zúčastněných stran, musí být stanoveno datum projednání před soudem, kde se může vyjádřit i obžalovaný. Bez předchozího slyšení jsou v praxi více využívány zákazy přiblížit se k obtěžované osobě než zákazy vstupu do společného obydlí.

K soudnímu zákazu vstupu do společného obydlí či zákazu přiblížit se k obtěžované osobě může soud připojit zatykač (Power of Arrest) a nařídit vazbu obžalovaného v případě porušení zákazu. Uvedené nařízení je soud povinen vydat

v případech, kdy bylo spácháno na žadateli či dítěti násilí nebo mu bylo fyzickým násilím vyhrožováno. Tato povinnost neplatí, pokud byl vydán soudní zákaz bez předchozího slyšení obou účastníků.

Nařízení k vazbě umožňuje policii obžalovaného zadržet i bez zatykače pokud má odůvodněné obavy, že dochází k porušení soudního příkazu. Do 24 hodin musí být zadržený předveden před soud, který vydal příkaz. Pokud se soud daným případem nemůže v této lhůtě zabývat, může být obžalovaný poslán zpět do vazby (nejdéle však na dobu osmi dnů od vzetí do vazby) nebo propuštěn na kauci. Proti rozhodnutí soudu o vyřízení žádosti je možné podat do čtrnácti dnů od vydání rozsudku odvolání. Pokud chce žadatel nebo obžalovaný změnit či zrušit soudní zákaz vstupu do společného obydlí, je nutný souhlas obou zúčastněných stran.

ZÁKAZ VSTUPU DO SPOLEČNÉHO OBYDLÍ (OCCUPATION ORDER)

Výše již zmíněným soudním zákazem lze dosáhnout práva navrhovatele zůstat v domě či bytě za současného vykázaní násilné osoby z tohoto obydlí, jakož i a zákazu dalšího vstupu na toto místo po stanovenou dobu. Součástí zákazu vstupu do společného obydlí je často i zákaz pobytu v určitém prostoru kolem dané nemovitosti. Soud má také možnost vykázat obžalovaného jen z určité části obydlí, může mu udělit zákaz násilně vystěhovat žadatele nebo příkaz k placení hypotéky a nájemného. Lze upravit také užívání nábytku a movitostí v domácnosti a péči o společné obydlí. V příkazu musí být uvedena doba, po kterou vykázaní a zákaz vstupu do společného obydlí a případně přilehlé oblasti, trvá. Příkaz je ve většině případů vydáván na šest až dvanáct měsíců, může být ale i delší. Návrh na zákaz vstupu do společného obydlí může podat osoba, která má k nemovitosti zákonné právo, je vlastníkem nemovitosti, nájemníkem, smluvním uživatelem nebo má domácí právo vyplývající z manželství.

Před vydáním zákazu vstupu do společného obydlí musí příslušný soud vzít v úvahu individuální bytové potřeby a zdroje obou zúčastněných stran, finanční prostředky a vzájemné chování navrhovatele a obviněného. Dále soud zváží riziko ublížení osobám a dětem, které žijí ve společné domácnosti s člověkem, proti kterému je žádost podána. Při tomto zvažování je hledána osoba, která by byla nejvíce poškozena, pokud bude příkaz vydán či nevydán.

Nedodržování soudního příkazu je bráno jako neuposlechnutí soudu a důvod k zatčení. Pokud k soudnímu příkazu nebylo připojeno nařízení k zadržení a obžalovaný příkaz porušuje, může navrhovatel požádat u stejného soudu o vydání zatykače. Pokud obžalovaný příkaz poruší, je předvolán před soud a na základě slyšení soud rozhodne, jakým způsobem bude potrestán. Policejní soud může uložit trest odnětí svobody maximálně na dobu dvou měsíců. Hrabský soud je oprávněn uložit stejný trest až na dobu dvou let.

ZÁKAZ PŘIBLIŽIT SE K OBTĚŽOVANÉ OSOBE (NON-MOLESTATION ORDER)

Účelem tohoto zákazu je zamezit v obtěžování osoby, která je s obžalovaným spjatá, nebo případného dítěte. Má tedy chránit žadatele a děti před obtěžováním a vyhrožováním násilím. Termín obtěžování není zákonem přesně definován, ale zahrnuje zavražďování, otravování člověka, výhrůžky a týrání. Cílem je, aby osoba, proti které je zákaz vydán, přestala navrhovateli či dítěti vyhrožovat násilím, zavražďovat, obtěžovat. V zákazu mohou být definovány specifické činnosti jako telefonování, obtěžování navrhovatele na pracovišti, zákaz posílání obtěžujících dopisů apod. Domestic Violence, Crime and Victims Act 2004 stanovuje, že porušení tohoto zákazu je trestný čin a může být sankcionováno pokutou či trestem odnětí svobody až na pět let. Pokud povinný tento zákaz poruší, musí udat při slyšení u soudu rozumný důvod

PROTECTION FROM HARASSMENT ACT 1997

Vedle již uvedených norem byl v roce 1997 přijat též zákon o obtěžování, který se snaží chránit občany před obtěžováním a vystavením strachu z násilí. Ve své podstatě se jedná o určitou obdobu rakouského „Anti-stalking gesetz“. Za obtěžování je přitom tímto zákonem považováno vyvolání obav, znepokojení, úzkost a strach. Zákon nachází své využití také v boji proti domácímu násilí a zahrnuje jak civilní tak i trestní opatření. Zákonná úprava umožňuje vydání soudního zákazu přiblížení se k obtěžované osobě, nikoliv však soudní zákaz vstupu do společného obydlí. Představuje tedy možnost pro osoby, které nemohou žádat o vydání soudního zákazu pod zákonem o rodině z roku 1996. Podmínkou je, že obtěžování nebo vyvolání strachu z násilí se událo nejméně při dvou různých příležitostech. Na základě tohoto zákona mohou být také stanoveny požadavky na odškodnění. Žádost na vydání opatření či požadavek na odškodnění může podat kdokoli.

V případě slídění a obtěžování mají policisté právo zasáhnout kdekoli a není vyžadován důkaz o tom, že se jednalo o úmyslný trestný čin. Bez zatykače mohou zadržet kohokoli, o kom přepokládají, že se dopustil obtěžování či vystavení strachu z násilí. Obtěžování je charakterizováno v základní rovině jako přestupek a zabývají se jím policejní soudy. Vystavení strachu z násilí může být pokládáno za přestupek, avšak též za trestný čin – v takovém případě je již posuzováno Korunním soudem. Porušení nařízení je již trestný čin a navrhovatel může požádat o vydání zatykače.

TRESTNÍ ŘÍZENÍ

V trestním zákonodárství Velké Británie není zakotven specifický trestný čin pokrývající všechny projevy domácího násilí. Na případy tohoto násilí se však mohou

vztahovat ustanovení jednotlivých trestných činů, například napadení, těžké ublížení na zdraví, pokus o uškrcení, dávení či udušení, nezákonné uvěznění, vražda či zabití, znásilnění, sexuální obtěžování apod.

Pokud je k případu přivolána policie, musí nejdříve provést prvotní šetření a identifikovat případné svědky. V případě, že se násilná osoba stále nachází v bytě, může jej varovat, obvinít, ale i bez dalšího zatknout, existuje-li podezření, že daná osoba spáchala násilný trestný čin či porušil veřejný pořádek.

Pokud ohrožená osoba souhlasí, zařídí jí policisté prohlídku soudním lékařem v bytě oběti nebo ji dopraví na policejní stanici. Dále musí být informována o svých právech, mimo jiné o možnosti získání soudního příkazu v civilním řízení. Policisté jí dále poskytnou kontakty na advokáty a organizace působící v oblasti domácího násilí, jako je Victim Support. Organizaci mohou policisté však kontaktovat pouze se souhlasem ohrožené osoby.

Po zadržení podezřelého musí policie kontaktovat britskou prokuraturu, která rozhodne, zda bude v daném případě zahájeno soudní řízení. Koordinátor domácího násilí příslušné prokuratury prověří, zda jsou dostatečné důkazy umožňující odsouzení podezřelého a zda je trestní stíhání ve veřejném zájmu. V tomto stádiu je nutné vzít v úvahu také možné důsledky pro ohroženou osobu. Pokud prokuratura rozhodne, že v daném případě nezahájí trestní stíhání, může ohrožená osoba hledat pomoc ještě v civilním řízení nebo podat soukromou obžalobu. V případě, že využije svého práva podat soukromou obžalobu, nemá však nárok na veřejné financování soudního řízení.

Pokud ohrožená osoba sama kontaktuje policii, jsou policisté oprávněni předvést agresora k výslechu. Policie může podezřelého zadržet pouze na 24 hodin, a to v případě, že je přivolána k nouzové situaci, přičemž tato lhůta může být prodloužena pouze soudem. V případě, že mají policisté dostatek důkazů, mohou pachatele obvinít z trestného činu.

Při prvním soudním jednání musí soud rozhodnout, zda obžalovaného pustit na kauci nebo ho ponechat ve vazbě. K tomu, aby soud rozhodl o ponechání obžalovaného ve vazbě, musí však stejně jako v České republice existovat důvodné podezření, že by na svobodě páchal další trestné činy, ovlivňoval svědky nebo se nedostavil na soudní jednání. Při propuštění agresora na kauci mu může soud stanovit určité podmínky. Jedná se například o zákaz kontaktovat jmenovanou osobu, zákaz vstupu na určitá místa, povinnost zdržovat se na určitém místě nebo povinnost ohlásit se na policejní stanici v určité době. Pokud obžalovaný tyto podmínky poruší, je to důvod pro jeho zatčení. Po uzavření daného soudního případu tyto podmínky ztrácejí platnost.

Je-li obviněný shledán nevinným, může navrhovatel hledat pomoc v civilním řízení. Civilní soudy mohou vydat soudní příkazy i tehdy, kdy byl obviněný shledán v trestním řízení nevinným.

Pokud se ohrožená osoba v průběhu řízení rozhodne stáhnout žalobu nebo odmítá poskytnout důkazy, není to stejně jako v českých podmínkách důvod pro okamžité zastavení trestního stíhání. Jedná-li se o případy velmi vážného násilí nebo o případy, kdy na základě předchozích útoků se dá předpokládat, že nebezpečí násilí bude pokračovat. Nepodá-li ohrožená osoba dostatečné zdůvodnění pro stáhnutí obžaloby a policie předpokládá, že oběť byla k tomu přinucena, může britská prokuratura nařídít policii, aby ve vyšetřování případu pokračovala. Soud může při soudním jednání vycházet z důkazů policejního vyšetřování na místě, dále je oprávněn přinutit svědky, aby se dostavili k soudu. V některých případech lze použít jako důkaz výpověď oběti, aniž by musela být přivolána k soudnímu řízení. Britská prokuratura ale musí nepochybně dokázat, že tato osoba se obává vypovídat u soudu.

NESTÁTNÍ ORGANIZACE

V listopadu 2005 byla pod názvem „**End Violence against Women Campaign**“ ustanovena koalice organizací působící v oblasti domácího násilí. Cílem tohoto sdružení je hodnotit přístupy vlády k problematice domácího násilí a předkládat návrhy na zlepšení těchto přístupů.

WOMEN'S AID

Women's Aid je národní charitativní organizace, která ročně poskytne pomoc průměrně 250.000 ženám a dětem ohroženým domácím násilím. Organizace byla založena v roce 1971 a stala se tak ve své době prvním britským útočištěm pro ženy ohrožené domácím násilím. Tato organizace také spolupracuje s národní i místními vládami, soudním systémem, zdravotnickými organizacemi a dalšími službami v boji proti domácímu násilí, na vytváření a přepracovávání zákonů, postupů policejních orgánů apod. Podporuje přes 270 organizací po celém území Anglie, které pracují v oblasti domácího a sexuálního násilí a poskytují přes 500 služeb.

Cílem organizace Women's Aid je poskytovat pomoc a podporu ženám se zkušeností s domácím násilím, naplnit potřeby dětí postižených domácím násilím, jakož i zmírňovat újmu plynoucí z domácího násilí. Women's Aid dále podporuje rovnost příležitostí. Poskytuje nouzové ubytování, informace, rady apod.

Společně s organizací Refuge provozuje Women's Aid bezplatnou non-stop Národní tísňovou linku pro osoby ohrožené domácím násilím (The National Domestic Violence Helpline). Ohrožené osoby mají možnost se obrátit na organizaci také

prostřednictvím emailu, avšak v tomto případě je omezeno poskytnutí dlouhodobější podpory a hlubších informací.

REFUGE

Organizace Refuge poskytuje ubytování pro ženy a děti, které jsou ohroženy domácím násilím. Refuge dokonce provozuje domy, které se specializují na určité etnické a kulturní skupiny. Ve spojení s výše zmíněnou organizací Women's Aid provozuje již zmíněnou bezplatnou Národní tísňovou linku pro osoby ohrožené domácím násilím. Dále také poskytuje pomoc a podporu ohroženým osobám, které zůstávají ve svých domácnostech nebo se přestěhovaly z nouzových domů do nové komunity.

STATISTIKY

Domácí násilí zde tvoří podle statistik více než jednu čtvrtinu všech ohlášených trestných činů, 50 % zavražděných žen bylo zabito vlastním manželem či partnerem. Britská zdravotnická asociace ve své studii zveřejnila, že každý rok je domácím násilím postiženo přes osm milionů obyvatel, především ženy. Na každých deset žen tak připadají tři ženy, které zažívají domácí násilí. Tyto počty jsou ale pravděpodobně vyšší než je tomu ve skutečnosti, a to z důvodu neprokázání mnoha případů.

Každým rokem provádí British Crime Survey odhady výskytu domácího násilí v Anglii a Walesu. Tyto odhady jsou založeny na nahlášených případech trestných činů a jsou mnohem přesnější než policejní statistiky, neboť jsou založeny na písemném vyplnění dotazníku. Tímto způsobem se o svém trápení svěří mnohem více lidí než například rozhovorem či jinou formou, která je založena na přímém kontaktu respondenta s tazatelem. Například při odhadech v roce 2004/2005 byl zaznamenán pětkrát vyšší výskyt domácího násilí u dospělých osob než při kontaktu tváří v tvář.

V roce 2005/2006 bylo British Crime Survey zaznamenáno celkem 2.420.000 násilných incidentů. Z tohoto počtu spadá 15 % (celkem 357.000) incidentů do oblasti domácího násilí. 80 % obětí domácího násilí tvořily ženy (celkem 285.000 případů). 31 % násilných činů, které byly spáchány proti ženám, byly případy domácího násilí. U mužů tento počet tvořil 5 %. Riziko stát se obětí domácího násilí má podle těchto odhadů 0,4 % všech dospělých osob, z toho 0,2 % mužů a 0,6 % žen. U žen měly nejvyšší riziko stát se obětí domácího násilí osoby ve věku 16 do 24 let (1,4 %), u mužů je nejohroženější skupina osob od 16 do 24 let, 35 – 44 let a 45 – 54 let (shodně 0,3 %).

Co se týče rodinného stavu, jsou za skupinu nejvíce ohroženou domácím násilím považováni lidé žijící odděleně (2,3 %). Vyšší riziko stát se obětí domácího násilí mají ekonomicky neaktivní osoby (0,8 %).

Vedle již zmíněných odhadů provádí British Crime Survey (2007,) doplňující průzkum výskytu domácího násilí na určitém počtu osob. Tento průzkum z finančního roku 2005/2006 obsahuje údaje o zkušenostech 26.214 mužů a žen ve věku od 16 do 59 let od 16 narozenin a v posledních 12 měsících.

V rámci tohoto výzkumu bylo zkoumáno partnerské násilí (kromě pohlavního násilí), domácí násilí (kromě pohlavního násilí), sexuální násilí a pronásledování. Všechny tyto typy násilí byly označeny jednotným termínem „intimní násilí“. V rámci domácího násilí je myšleno násilí ze strany rodičů, nevlastních rodičů či jiných příbuzných, zatímco případy, kdy se agresorem stává manžel/ka jsou společně s násilím ze strany partnera, bývalého manžela/ky, zařazeny do kategorie partnerského násilí.

Obětí partnerského násilí (sexuálního, nesexuálního i pronásledování) se od svých šestnáctých narozenin stalo 29,5 % žen a 18,3 % mužů. V posledním roce před výzkumem mělo se stejným typem násilí zkušenost 6,3 % žen a 4,6 % mužů. Tabulka č. 3 přináší podrobnější informace o partnerském násilí z daného výzkumu (v závorkách jsou uvedeny rozdíly oproti výzkumu z let 2004/2005).

Počty obětí partnerského násilí (v %)

Tabulka č. 8

	Od 16. let		V posledních 12 měsících	
	<i>Ženy</i>	<i>Muži</i>	<i>Ženy</i>	<i>Muži</i>
Sexuální i nesexuální útoky, pronásledování	29,5 (+ 1,1)	18,3 (+/- 0)	6,3 (+ 0,4)	4,6 (- 0,1)
Nesexuální násilí	28,1 (+ 0,2)	17,5 (- 0,3)	5,7 (+ 0,1)	4 (-0,1)

92 % žen a 93 % mužů, kteří uvedli, že se stali od svých šestnácti let obětí partnerského násilí, má zkušenost s nesexuálním týráním. Fyzické násilí ze strany partnera zažilo 19 % žen a 10 % mužů. 16 % žen a 2 % mužů bylo obětí sexuálního útoku a 26 % žen a 19 % mužů bylo svým partnerem pronásledováno. Tabulka č. 9 znázorňuje konkrétní informace o formách partnerského násilí.

Formy partnerského násilí a jejich výskyt u osob se zkušeností s tímto typem násilí (v %)

Tabulka č. 9

	Od 16. let		V posledních 12 měsících	
	<i>Ženy</i>	<i>Muži</i>	<i>Ženy</i>	<i>Muži</i>

Týrání (nesexuální)	92	93	90	88
Sexuální násilí	16	2	6	0
Méně vážný sexuální útok	14	2	5	0
Vážný sexuální útok	10	1	3	0
Pronásledování	26	19	18	17

Všechny druhy intimního násilí zažilo mnohem více žen než mužů. Nejčastější formou bylo násilí ze strany partnera či bývalého partnera, a to formou pronásledování, sexuálního i nesexuálního násilí. Od svých šestnácti let se s tímto násilím setkalo 29 % žen a 18 % mužů. Většina lidí, 28,1 % žen a 17,5 % mužů, se zkušeností s násilím ze strany partnera od šestnáctých narozenin uvedlo, že se jednalo o nesexuální násilí, tedy se o nepsychické násilí (např. zadržování peněz, bránění kontaktu s přáteli, znevažování), výhrůžky a fyzické násilí.

Většina osob (12 % žen a 9 % mužů), které uvedly, že se od svých šestnácti let setkaly s domácím násilím, byla obětí nesexuálního domácího násilí. 7 % žen a 5 % mužů bylo obětí ze strany člena rodiny vystaveno výhrůžkám (nesexuálním) a fyzickému násilí. V posledních dvanácti měsících zažilo domácí násilí 3 % žen a 2 % mužů.

Obětí vážného sexuálního útoku se od svých šestnácti let stalo celkem 893 dotázaných žen. 54 % těchto žen uvedlo, že agresorem byl partner/manžel nebo bývalý partner/manžel. 40 % žen bylo napadeno jinou známou osobou a 11 % respondentů ženského pohlaví cizí osobou. 57 dotázaných mužů uvedlo, že byli od svých šestnáctých narozenin obětí vážného sexuálního útoku. Z tohoto počtu bylo 58 % mužů napadeno známou osobou (přítel, příbuzný apod.), 36 % obětí mužského pohlaví bylo napadeno současným či bývalým partnerem a 17 % mužů se stalo obětí cizí osoby.

Studií bylo zjištěno, že možnost intimního násilí zvyšují demografické, socioekonomické podmínky a životní styl. Nižší věkové skupiny (pod 45 let) vykazovaly větší míru intimního násilí za posledních dvanáct měsíců, než respondenti starší 45 let. Také vdané ženy a ženatí muži mají nižší pravděpodobnost stát se obětí partnerského násilí či pronásledování než osoby bez partnera, osoby rozvedené či žijící odděleně. Nejvyšší riziko partnerského násilí měly osoby žijící oddělně a sexuálním útokem jsou nejvíce ohroženi lidé bez partnera.

Menší možnost stát se obětí intimního násilí mají ženy z vyšších sociálně ekonomických vrstev. Nižší riziko vzniku intimního násilí vykazovaly osoby žijící ve vlastním bytě či domě oproti osobám žijícím v pronájmu. Jako další rizikový faktor

byly zjištěny vážnější choroby a invalidita. U žen se možnost všech typů intimního násilí zvyšovala, pokud měly děti.⁷⁴

5.3.4 Efektivnost právních norem v USA

Záměrně jsem si pro tuto diplomovou práci vybrala rozbor právní úpravy domácího násilí v americkém státě Illinois, ve kterém se zákon vyznačuje poměrně specifickou systematikou, která je tvořena **čtyřmi celky**:

- Obecná ustanovení
- Příkazy k ochraně
- Povinnosti státních orgánů
- Instituce poskytující ochranu zdraví

Zákon obsahuje komplexní úpravu, je to vlastně smíšený hmotněprávní a procesní předpis, který zahrnuje opatření v oblasti občanského, správního i trestního práva. Je velmi podrobně rozpracován, zachycuje nejen základní zásady při postupu proti domácímu násilí, ale především ukládá konkrétní úkoly a stanoví přesné postupy státních orgánů, soudů a jiných veřejných institucí. Nadto ovšem nabízí jednoduchá právní poučení, resp. Metodické návody pro postup osob, které se v postavení oběti domácího násilí mohou ocitnout. Jedná se tedy o velice komplexní a moderní právní úpravu, která poskytuje i obrázek současné americké společnosti, kde nejzávažnější případy domácího násilí nepostihují ženy, jak se domnívají někteří evropští aktivisté a navrhovatelé legislativních opatření proti domácímu násilí, ale i seniory, invalidní jinak závislé osoby a děti.

Domácím násilím se tedy rozumí:

- fyzické zneužití,
- harašení,
- zastrašování závislé či odkázané osoby,
- zásahy do osobní svobody,
- záměrné zbavení svobody,

nezahrnuje však rozumná a přiměřená opatření směřující vůči nedospělým osobám ze strany rodičů nebo osob v postavení rodičů, **dospělými bezbrannými osobami** se rozumí osoby pokročilého věku (senioři) nebo osoby invalidní, které nejsou schopny se bránit proti násilí ze strany rodiny nebo jejího člena,

⁷⁴ Family Law Act 1996, Domestic Violence Crime and Victims Act 2004 - interní materiály Skupiny domácího násilí – přeložil mjr. Mgr. Vladimír Vedra- vedoucí Odboru mezinárodních vztahů Krajského ředitelství Policie Jihomoravského kraje

- **vykořisťováním** se myslí protiprávní a utrpení způsobující zneužívání seniorů nebo invalidů, neetické a protiprávní odnímání jejich zdrojů, příjmů, podvody páchanými na nich, jejich zastrašování, zneklidňování a klamání,
- **zvláště ohroženými bezbrannými osobami jsou** osoby mladší 18 let, nebo ty, jejichž fyzické nebo psychické omezení jim znemožňuje vyhledat nebo opatřit si ochranu proti různým formám domácího násilí, tyto osoby je třeba chránit účinněji než ostatní oběti,
- **rodina nebo členy domácnosti zahrnuje** manžele, bývalé manželé, rodiče, děti, nevlastní děti a další osoby pokrevně příbuzné nebo osoby, které sdílejí nebo dříve sdílely společně obydlí, osoby, které mají nebo udávají, že mají dítě ve společné péči, osoby, které jsou pokrevními příbuznými dítěte, snoubenci, bezbranné osoby a jejich pečovatelé nebo asistenti. Nenáleží sem vztahy mezi obchodními společníky nebo partnery a podobné vztahy.
- **harašením** se myslí vědomé chování způsobilé vyvolat u dotčené osoby tíseň, strach, obavy jako například:
 - znepokojování v místě bydliště, školní docházky nebo v zaměstnání,
 - opakované telefonování domů, do školy nebo zaměstnání
 - opakované sledování nebo pozorování oběti na veřejných místech
 - vyhrožování odnětím dítěte rodiči bez ohledu na rozhodnutí soudu
 - opakované vyhrožování fyzickou silou, uvězněním atd.

PROCESNÍ POSTUPY

Návrh na zahájení řízení

Přístup k osobám, které zákon označuje za zvláště ohrožené, musí být umožněn organizacím, které jsou podle zákona k takovému úkonu oprávněny. V případě potřeby je příslušné státní orgány (šerif, policie...) na místo a do prostor, kde se nachází oběť doprovodí a vstup jim zajistí (příkaz soudce ke vstupu).

K zahájení opatření na ochranu obětí se přistupuje buď:

- na základě **návrhu** na zahájení soudního řízení podaného ohroženou osobou,
- na návrh **v průběhu občanského soudního řízení** (např. rozvodové řízení, řízení o neplatnosti manželství), bez návrhu **v trestním řízení**, pokud taková potřeba v průběhu řízení vyplyne.

Státní orgány jsou povinny poskytnout oznamovateli pomoc při sepisování návrhu směřujícího k soudu. Takovou pomoc musí poskytnout například státní zástupce. Navrhovatel musí v návrhu informovat soud o tom, zda v současnosti nebo v minulosti byla státními orgány přijata nějaká opatření na jeho ochranu před domácím násilím.

Státní orgány na žádost navrhovatele nebo z vlastního podnětu rozhodnou zpravidla o nezveřejnění informací o identitě, bydlišti nebo pracovišti (škole) navrhovatele.

Další postup v civilním a trestním řízení

Návrh na zahájení řízení na ochranu u soudu nepodléhá poplatkové povinnosti. Každým takovým návrhem se soud musí zabývat, nemůže dojít k tomu, že návrh odmítne nebo se jím po dlouhou dobu zabývat nebude. Návrh naopak bývá zpravidla projednán přednostně. Návrh musí směřovat k tomu, aby soud vydal **ochranný příkaz** (Order of Protection).

V průběhu řízení ve věcech občanskoprávních nebo před trestním soudem má oběť právo na bezplatného právního zástupce pro domácí násilí, pokud soud nerozhodne jinak. Jde-li o zvláště ohroženou bezbrannou dospělou osobu, které byl ustanoven opatrovník, soud vedle něho může ustanovit ještě nezávislého poradce, který přezkoumává, zda opatrovník postupuje podle zákona a zda nezneužívá své pozice v neprospěch opatrované osoby. V případě, že je opatrovník účastníkem řízení jako svědek, soud ustanoví dočasný náhradního opatrovníka.

V občanském soudním řízení nemá navrhovatel právo na projednání návrhu před porotou, v trestním řízení však toto právo omezit nelze, pokud ho uplatní obviněná osoba. Každý je povinen se dostavit na předvolání k soudu projednávající domácí násilí. Soudy rozlišují mezi přednostními a běžnými případy. Domácí násilí náleží mezi přednostně vyřizované věci. Pokud se v případě navrhovatele jedná o zvláště ohroženou bezbrannou dospělou osobu, které nebyl ustanoven opatrovník, není nikdo oprávněn na místo něho nebo jeho jménem činit návrhy na provedení důkazů nebo použití opravných prostředků apod.

Ochranný příkaz

Pokud soud uzná za prokázané, že navrhovatel je obětí domácího násilí podle zákona o domácím násilí, vydá ochranný příkaz.

Ochranný příkaz může mít podobu:

- neodkladného příkazu,
- dočasného příkazu,
- trvalého příkazu

Příkaz obsahuje zákaz násilí, zanedbávání nebo vykořisťování. Zakazuje tomu, jemuž je adresován, násilí, harašení, zasahování do osobní svobody atd., tedy všechny formy domácího násilí a dále, je-li toho třeba, další přiměřená omezení.

Zvláštním opatřením, které může ochranný příkaz provázet (ochranná opatření) je **rozhodnutí o výhradním užívání bydliště nebo domácnosti** osobou, která byla vystavena domácímu násilí. Tento příkaz **zakazuje pachateli domácího násilí vstup nebo pobyt v celém bydlišti nebo domácnosti, nebo jeho části**, bez ohledu na to, zda je vlastníkem nebo nájemníkem, za podmínky, že navrhovatel bydliště nebo domácnost zákonným způsobem obývá také. Vlastnictví k bydlišti nebo domácnosti však rozhodnutím zůstává nedotčeno.

Podobným institutem pak je právo navrhovatele na **obsazení bydliště nebo domácnosti**, u něhož jsou však vlastnické či jiné podobné poměry zkoumány podrobněji.

Dalším ochranným příkazem je **příkaz vyhýbat se** (nepřibližovat se k) osobám chráněným příkazem. Týká se to vstupu nebo setrvání v zaměstnání, ve škole, nebo jiných místech, kde se chráněná osoba zdržuje. Důvodem pro takové rozhodnutí může být například presumpce týrání (zvláštní definice).

Soud může na žádost osoby, které jsou shora uvedené příkazy adresovány, umožnit vstup do bydliště nebo domácnosti, aby si mohla odnést nutné osobné potřeby (šaty, medikamenty, věci na nichž je závislá) a které používá výhradně ona sama, a to jen za doprovodu soudem určené osoby nebo státního orgánu (policie).

Soud může doporučit nebo nařídit, aby pachatel ve stanovené době podstoupil konzultace s právníkem, sociálním pracovníkem, psychologem, psychiatrem, podrobil se odvykací léčbě, programu proti domácímu násilí apod.

Soud může jako ochranné opatření použít též **příkaz ke svěřeni nezletilého dítěte ohroženého jedním z rodičů do péče navrhovatele** – druhého rodiče, nebo nařídit, aby pachatel dítě druhému rodiči nebo jiné oprávněné osobě předal. Soud může **omezit nebo zakázat návštěvy napadaného dítěte pachateli**.

Soud může vydat **příkaz k výhradní držbě věcí navrhovatelem**, pokud je tento výlučným vlastníkem nebo spoluvlastníkem věcí nebo vydat na návrh navrhovatele **zákaz jakékoli dispozice s věcmi**, příkaz, aby pachatel domácího násilí **finančně a materiálně podporoval navrhovatele** a všechny děti, které má v péči a aby mu nahradil náklady a kompenzoval ztráty a mnohé další potřeby apod.

Formy příkazů:

- neodkladný příkaz se týká případů, kdy přichází v úvahu uložení jednoho nebo více ochranných opatření, je možno jej uložit až na dobu 21 dnů
- dočasný příkaz na dobu až 30 dnů je vydán pro případy, kdy přichází v úvahu uložení jednoho nebo více ochranných opatření a pachatel se má v této lhůtě dostavit před soud
- trvalý příkaz se ukládá v případech probíhajícího soudního (občanskoprávního nebo trestního) řízení, až do jeho skončení

Oznámení příkazu:

Příkaz musí být soudním úředníkem ihned nebo nejpozději následující den dotlučen tomu, na něhož se vztahuje a kopie navrhovateli. Současně je doručen šerifovi nebo policii, aby zde byl zaznamenán do zvláštního rejstříku. U pachatelů, kterým nelze doručit příkaz do vlastních rukou, je třeba provést přiměřeným způsobem zveřejnění, že se má dostavit k příslušnému orgánu, kde jim bude příkaz předán.⁷⁵

Statistiky

V roce 1989 - napadli 2-3 milióny mužů svoje partnerky v roce 1998 - bylo 21-34 % všech dospělých žen fyzicky napadnuto svými partnery v roce 2002 - každých 15 sekund některou ženu zbije její manžel nebo partner - v 70 % rozvádějících se manželských párů se vyskytovalo fyzické násilí vůči manželce.

Více než 30 000 amerických mužů bylo zabito ve válce ve Vietnamu, ve stejném období bylo v rámci domácího násilí zabito víc než 17 000 amerických žen. Ve vyspělých státech se rodově podmíněné násilí odmítá, avšak na veřejnosti se často propaguje např. "rapovou hudbou", jejíž texty jsou často sexistické.⁷⁶

Násilí na ženách, nejčastěji ve formě násilí ze strany životního partnera, je ve Spojených státech amerických velmi časté. Z intimních partnerů jsou to obvykle ženy, které se stávají oběťmi současných nebo bývalých partnerů, partnerek nebo manželů. Násilí se může vyskytovat ve formě znásilnění, sexuálního obtěžování, loupeže, úmyslného poranění nebo úmyslně násilného chování, až zabití. Statistiky jsou velmi bezútěšné: průměrná americká žena se ve svém životě stane s pravděpodobností 1 : 4 obětí útoku ze strany svého intimního partnera, přičemž výskyt jakékoli formy násilí na ženách dosahuje celých 50 %. V USA ze statistik z roku 2006 ale ročně následkem domácího násilí zemře 1 200 žen.

O násilí v rodinách se v Americe mluví otevřeně, již mnoho let. Také pomoc, která se postiženým rodinám nabízí je velká a různorodá. Na státní i soukromé úrovni. Síť útulku pro ženy a děti, které musely utéct před násilím, je velmi rozsáhlá. Policisté

⁷⁵ Sborník příspěvků z mezinárodní konference ze dne 15-16 října 2007, Bratislava, str. 43

⁷⁶ <http://www.bkb.cz>

i lékaři první pomoci jsou speciálně vyškoleni, aby správně ohodnotili situaci a byli skutečně nápomocni. Existuje celá rada stránek na internetu, celostátních i lokálních. Nejsmutnější z nich je stránka "Remember My Name". Dlouhotrvající projekt, který si vzal za úkol vyhledat a zaznamenat jména všech žen, dětí i jiných rodinných příslušníků, kteří domácí násilí zaplatili životem. Jsou stránky o rodinném násilí očima dětí atd.

V roce 1997 přijalo 13 států USA Modelovou sbírku zákonů projektu **Násilí v rodině**, kterou vypracovalo Národní sdružení soudců (*Model Code of the Family Violence Project of the National Council of Juvenile and Family Court Judges*). Toto ustanovení výslovně uvádí, že *„existuje vyvrátitelná domněnka, že pro dítě je škodlivé a není v jeho nejlepším zájmu, aby bylo svěčeno do výhradní nebo střídavé výchovy pachatele domácího násilí“*

Ustanovení dále zdůrazňuje, že **bezpečí a klid dětí a oběti domácího násilí musí být na prvním místě před potřebami a právy pachatele**. Násilnému rodiči může být odepřeno právo na přístup ke zdravotní či školní dokumentaci dítěte, pokud by to vedlo k odhalení místa pobytu matky a dětí .

Program pro zneužívání obětí v rodině. Ve Spojených státech amerických existují instituce v rámci „programu obětem týraným v rodině“, na které se oběti mohou obrátit v případě potřeby. Pracovníci těchto institucí vykonávají funkci advokáta týrané oběti a pomáhají obětem v každém věku řešit situaci v rodině tím, že plánují jejich bezpečnost, nouzové ubytování, jídlo a oděv, včetně poradenství a setkání s podpůrnými skupinami, tj. se stejně postiženými osobami, které již obdobnou situaci překonaly a jsou schopny pomoci radou, účastí a podporou. Většina těchto „programů“ obsahuje i možnost právní obrany oběti, které umožní zabezpečit jejich ochranu.⁷⁷

5. 4 ZÁVĚR EMPIRICKÉ ČÁSTI

5. 4. 1 Česká republika

Česká republika má legislativu umožňující lepší ochranu obětí domácího násilí než před začátkem roku 2007, kdy policisté ještě nemohli pachatele domácího násilí vykázat z domácnosti. Incidentsy tehdy byly řešeny v rámci přestupkového a trestního zákona a společně obydlí musela opustit oběť, pokud nechtěla v tíživé situaci nadále zůstat.

První známky o řešení této problematiky se v zákonodárství objevily v roce 2004, kdy vstoupila v platnost novela trestního zákona. Jako trestný čin bylo nově definováno týrání osoby ve společně obývaném domě nebo bytě. V lednu 2007 nabyl

⁷⁷ <http://www.pecujici.cz/priruckyonline>

účinnosti zákon č. 135/2006 Sb., kterým se změnila některé zákony v oblastech ochrany před domácím násilím a specifikoval tři pilíře na ochranu před tímto násilím. Těmito pilíři jsou: pravomoc policistů k vykázaní agresora ze společného domu či bytu, předběžná opatření vydávaná soudy a pomoc intervenčních center.

Policisté České republiky byli do 31.12.2008 oprávněni v případě násilného incidentu v domácnosti vykázat ohrožující osobu z bytu a bezprostředního okolí, jehož součástí bylo i zakázání vstupu do těchto prostor. Pokud se ale tato osoba v době zásahu v domácnosti nenacházela, byl vydán pouze zákaz vstupu do společného obydlí a okolí. Zákaz vstupu do domácnosti trval deset dnů a tuto lhůtu nelze zkrátit.

Od 1.1.2009 však nabyla účinnost novela zákona o Policii České republiky, a to zákona č. 273/2008 Sb., o Policii ČR, kdy institut vykázaní a jeho důvody jsou stejné jako při účinnosti starého zákona č. 283/1991 Sb., o Policii, kdy se ve vykázaní postupovalo podle zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ale změnil se proces z režimu správního řízení, které zbytečně vše komplikovalo a neodpovídalo charakteru institutu vykázaní, přešel tedy institut vykázaní do běžného oprávnění policisty, proces je tedy zjednodušen, odpadá zahajování správního řízení, vyhlásování, doporučování aj. Vykázaní je tedy upraveno jako faktický úkon a odpadá tedy velké množství formalit. Policista nevydává rozhodnutí o vykázaní, je oprávněn osobu přímo faktickým úkonem vykázat. Důležitou změnou je, že se již nerozlišuje vykázaní (v případě, že podezřelý je uvnitř) a zákaz vstupu (v případě, že podezřelý není přítomen), jde tedy o oprávnění policisty vykázat násilnou osobu a odpadá zákaz vstupu do společného obydlí).

Oběti domácího násilí mají možnost podat u občanského soudu návrh na vydání předběžného opatření, a to bez ohledu na to, zda byla osoba, proti které návrh směřuje, vykázána či nikoli. V rámci případů domácího násilí může soud agresorovi přikázat, aby opustil obydlí společně obývané s obětí a po stanovenou dobu do něj nevstupoval, případně aby nenavazoval kontakty s navrhovatelem. Předběžné opatření může trvat až jeden rok.

Pokud se agresor dopustí na své blízké osobě trestného činu či přestupku, hrozí mu sankce dle trestního zákona, trestního řádu, případně zákona o přestupcích. Může tak být potrestán odnětím svobody, pokutou, probačním dohledem aj., a to podle naplněné skutkové podstaty činu.

Bohužel v České republice stále naprosto absentují nápravné programy pro násilné osoby a neexistuje možnost nařídít pachateli účast na antiagresivním programu určeném pro pachatele domácího násilí.

Třetím podpůrným pilířem v boji proti domácímu násilí jsou intervenční centra, která jsou provozována ženskými neziskovými organizacemi. Tato střediska poskytují

obětem domácího násilí pomoc a podporu, poradenství a další potřebné služby. V případě vykázaní ze společné domácnosti jsou pracovníci příslušného intervenčního centra o této skutečnosti policií informováni. Intervenční centra pak mají povinnost do dvou dnů kontaktovat ohroženou osobu a nabídnout jí své služby.

V České republice existují neziskové organizace zabývající se pomocí obětem domácího násilí. Tyto organizace začaly vznikat již krátce po sametové revoluci v roce 1989. Některé organizace, například Bílý kruh bezpečí, působí na celostátní úrovni, jiné mají svá pracoviště pouze v určitých regionech České republiky.

Zatímco ve většině evropských zemí je stalking trestným činem, u nás se jím stane až v lednu 2010. Umožní to novela Trestního zákona, do které se tento pojem dostal až po tlaku veřejnosti a odborníků. V současné době je stalking posuzován maximálně jako vydírání, ublížení na zdraví nebo násilí proti skupině obyvatelů a jednotlivci. Policie většinou zasáhne až ve chvíli, kdy dojde k napadení. Případů stalkingu v České republice v poslední době výrazně přibylo. Podle odhadů se s ním v různé formě setkalo až deset procent lidí. Jde o formy pronásledování a obtěžování, jež si již u nás vyžádaly několik lidských. V novém trestním zákoníku č. 40/2009 Sb., bude stalking jako trestný čin v ust. § 357 jako *“nebezpečné pronásledování”*

V roce 2008 bylo v České republice vydáno celkem 679 rozhodnutí o vykázaní nebo zákazu vstupu do společného obydlí, což je výrazný pokles oproti roku 2007, kdy těchto rozhodnutí bylo 862. Podle výzkumu agentury STEM z roku 2006 se setkalo s domácím násilím 13 % obyvatel. Nejčastější formou je fyzické násilí v kombinaci s psychickým. Nejohroženější skupinou jsou rodiny s průměrným materiálním zajištěním.

5. 4. 2 Slovensko

Na Slovensku byly v letech 1999 až 2002 provedeny legislativní úpravy s cílem zvýšit ochranu obětí domácího násilí. Neexistuje zde ale speciální zákon, který by tuto problematiku upravoval.

Koncem roku 2002 například vstoupila v účinnost novela Trestního zákona, která rozšířila skutkovou podstatu trestného činu týrání osob svěřených také o osoby blízké. Sankce za spáchání trestného činu na osobě blízké jsou vyšší než za stejný trestný čin spáchaný na cizí osobě. V případě spáchání trestného činu týrání osoby blízké či svěřené může soud nařídít pachateli účast na ochranném léčení nebo zakázat přiblížení se k ohrožované osobě minimálně na vzdálenost pěti metrů a zdržování se v okolí obydlí oběti.

Policisté Slovenské republiky bohužel nemají zvláštní pravomoci v oblasti domácího násilí. Zasáhnout do soukromí domácnosti mohou pouze v případě, že je ohrožen život či zdraví nebo hrozí-li závažná škoda. V případě rozhodnutí soudu o vydání předběžného opatření, mají policisté po nabytí právoplatnosti a vykonatelnosti tohoto rozhodnutí pravomoc k jeho vykonání.

Slovenské soudy mají pravomoc na základě návrhu vydat předběžné opatření a zakázat tak vstup do společného obydlí s navrhovatelem po určitou dobu. Zároveň s tímto rozhodnutím soud stanoví navrhovateli lhůtu, ve které musí podat návrh na zahájení řízení ve věci samé, tedy žádost o rozvod apod. Předběžné opatření může soud vydat jen na základě rozhodnutí jiného příslušného orgánu o tom, že byl spáchán trestný čin, přestupek nebo jiný správní delikt. Kromě podání návrhu na předběžné opatření má oběť možnost podat k soudu návrh na omezení užívacího práva k bytu či domu nebo vyloučení z jeho užívání. Omezit či vyloučit z užívání bytu či domu může soud pouze v případě, že docházelo k násilí, ať už fyzickému či psychickému, nebo bylo takovým násilím vyhrožováno. I zde je nutné předchozí rozhodnutí jiného příslušného orgánu.

Také na Slovensku působí velké množství neziskových organizací, jejichž cílem je pomoc a podpora obětí domácího násilí, ale také snaha o legislativní změny v oblasti domácího násilí. Tyto organizace mají celostátní či lokální působnost. Na území celého Slovenska působí například organizace Fenestra. Podle slov Mgr. Kataríny Farkašové, ředitelky Aliancie žien, nerealizuje žádná slovenská organizace zapojená v asociaci Iniciatíva piata žena, která sdružuje organizace zabývající se násilím na ženách, antiagresivní programy pro pachatele domácího násilí.

V roce 2006 bylo na Slovensku spácháno celkem 388 trestných činů týrání blízké a svěřené osoby. Podle průzkumů zažívá domácí násilí asi 25 % slovenských žen. 11 % žen je obětí vyhraněného násilného vztahu. Nejrozšířenější formou domácího násilí je fyzické týrání. Nejčastěji se obětí domácího násilí stávají vdané ženy.

5. 4. 3 Rakousko

K 1. květnu 1997 vstoupil v účinnost Spolkový zákon na ochranu před domácím násilím, tzv. Gewaltschutzgesetz. Tento zákon se stal inspirací mnoha jiným zemím při legislativních úpravách v oblasti domácího násilí. Mimo jiné byl inspirací při tvorbě českého zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím.

Gewaltschutzgesetz se při ochraně obětí domácího násilí opírá o tři pilíře, kterými jsou: institut vykázání a zákazu vstupu do společného obydlí, předběžná

opatření a centra intervence proti násilí v rodině. Již zde lze postřehnout shodu s českým modelem legislativní ochrany před domácím násilím.

Rakouští policisté mohou v případě domácího násilí vydat rozhodnutí o vykázaní a zákazu vstupu do společného obydlí a bezprostředního okolí. Zákaz vstupu do domácnosti je určen na deset dnů. V případě, že oběť podá u soudu návrh na vydání předběžného opatření, je zákaz prodloužen na dvacet dní.

V prvním roce platnosti tohoto zákona bylo vysloveno 2 500 zákazů vstupu do bytu či domu pro násilníky a bylo velice překvapivé, většina násilníků tento zákaz respektovalo a počet mužů – „*bezdomovců*“ se od doby zavedení zákona vůbec nerozrostl.

Oběť domácího násilí se může obrátit na soud a podat návrh na vydání předběžného opatření, a to bez ohledu, zda byla násilná osoba vykázaná policií či nikoli. Soud tak má pravomoc uložit násilníkovi zákaz vstupu do společného obydlí a jeho okolí, příkaz k vyhýbání se konkrétním místům nebo zdržování se navazování kontaktu a setkávání s navrhovatelem. Délka trvání opatření je tři měsíce, jestliže navrhovatel podá v této lhůtě návrh na zahájení řízení ve věci samé, platí předběžné opatření až do skončení tohoto řízení.

V Rakousku působí intervenční centra, jejich přesný název je „*centra intervence proti násilí v rodině*“. Intervenční centra jsou provozována organizacemi poskytujícími pomoc obětem domácího násilí. Jejich zaměstnanci musí být policií informováni bezprostředně poté, co došlo k vykázaní nebo vydání zákazu vstupu do obydlí. Do jednoho dne musí pracovníci střediska kontaktovat ohroženou osobu a nabídnout jí svou podporu a pomoc. Mimo jiné intervenční centra nabízejí i možnost zúčastnit se programu pro pachatele domácího násilí.

Od 1. června 2006 je v účinnosti tzv. **Anti-stalking gesätz**, jedná se o novelu Trestního zákona, která zavádí trestnost pronásledování, slídění a obtěžování. Jestliže se policie dozví o případu pronásledování, musí informovat intervenční centrum, které stejně jako v případě vykázaní či zákazu vstupu do domácnosti kontaktuje ve stanovené lhůtě oběť.

I v Rakousku působí organizace zabývající se domácím násilím, jejichž cílem je poskytovat pomoc obětem, podílet se na legislativních změnách, spolupracovat s jinými organizacemi a vzdělávat odborníky i veřejnost v oblasti domácího násilí. V Rakousku existují antiagresivní programy pro pachatele domácího násilí. Účast na těchto programech může být dobrovolná, ale také přikázaná soudem.

V roce 2006 bylo vydáno celkem 7.235 rozhodnutí o vykázání nebo zákazu vstupu do společného obydlí. Podle odhadů se v Rakousku stává obětí domácího, respektive partnerského násilí každá pátá žena.

5. 4. 4 Velká Británie

Ve Velké Británii upravuje problematiku řešení domácího násilí tzv. **Family Violence Act 1996** a **Violence Crime and Victims Act 2004**. Oběť domácího násilí je oprávněna podat k soudu návrh na vydání zákazu vstupu do společného obydlí nebo zákazu přiblížení se k ohrožované osobě. Zákaz vstupu do společného obydlí je stanoven na období šesti až dvanácti měsíců. V případě zákazu obtěžování není stanovena konkrétní maximální lhůta.

Policie nemá žádné specifické kompetence v rámci případů domácího násilí. Pokud tedy nedošlo ke spáchání trestného činu nebo k porušení veřejného pořádku, nemohou policisté agresora zadržet. Policie je oprávněna zasáhnout v případě, kdy byl vydán soudní zákaz vstupu do společného obydlí nebo zákaz přiblížit se k obtěžované osobě společně se zatykačem. V této situaci má pravomoc pachatele, který soudní zákaz porušuje, zatknout a předvést před soud.

Ve Velké Británii je také v účinnosti zákon na ochranu před pronásledováním, tzv. **Protection from Harassment Act 1997**. Cílem zákona je chránit osoby před obtěžováním a strachem z násilí. Umožňuje také vydání soudního zákazu přiblížení se k obtěžované osobě. Ve Velké Británii působí celostátní i lokální neziskové organizace v oblasti domácího násilí, které poskytují podporu obětem domácího násilí. Zastřešující organizací je Women's Aid, která je zároveň nejstarší institucí pro ženy ohrožené domácím násilím.

V roce 2005/2006 bylo zaznamenáno přibližně 357.000 případů domácího násilí, 80 % obětí těchto činů byly ženy. Podle britské studie se obětí domácího násilí stane 29,5 % žen, tedy každá třetí z deseti žen. Nejčastější formou násilí ze strany partnera bylo definováno pronásledování. Největší riziko stát se obětí násilí mají dvojice žijící odděleně, menší možnost stát se obětí domácího násilí mají ženy z vyšších sociálně-ekonomických vrstev.

5. 4. 5 USA

Zákon obsahuje komplexní úpravu, je to vlastně smíšený hmotněprávní a procesní předpis, který zahrnuje opatření v oblasti občanského, správního i trestního práva. Je velmi podrobně rozpracován, zachycuje nejen základní zásady při postupu

proti domácímu násilí, ale především ukládá konkrétní úkoly a stanoví přesné postupy státních orgánů, soudů a jiných veřejných institucí.

Jedná se tedy o velice komplexní a moderní právní úpravu, která poskytuje i obrázek současné americké společnosti, kde nejzávažnější případy domácího násilí nepostihují ženy, jak se domnívají někteří evropští aktivisté a navrhovatelé legislativních opatření proti domácímu násilí, ale i seniory, invalidní jinak závislé osoby a děti.

Návrh na zahájení řízení na ochranu před domácím násilím u soudu nepodléhá poplatkové povinnosti. Každým takovým návrhem se soud musí zabývat, nemůže dojít k tomu, že návrh odmítne nebo se jím po dlouhou dobu zabývat nebude. Návrh naopak bývá zpravidla projednán přednostně. Návrh musí směřovat k tomu, aby soud vydal **ochranný příkaz** (Order of Protection).

Příkaz obsahuje zákaz násilí, zanedbávání nebo vykořisťování. Zakazuje tomu, jemuž je adresován, násilí, harašení, zasahování do osobní svobody atd., tedy všechny formy domácího násilí a dále, je-li toho třeba, další přiměřená omezení.

Zvláštním opatřením, které může ochranný příkaz provázet (ochranná opatření) je **rozhodnutí o výhradním užívání bydliště nebo domácnosti** osobou, která byla vystavena domácímu násilí. Tento příkaz **zakazuje pachateli domácího násilí vstup nebo pobyt v celém bydlišti nebo domácnosti, nebo jeho části**, bez ohledu na to, zda je vlastníkem nebo nájemníkem, za podmínky, že navrhovatel bydliště nebo domácnost zákonným způsobem obývá také. Vlastnictví k bydlišti nebo domácnosti však rozhodnutím zůstává nedotčeno.

Podobným institutem pak je právo navrhovatele na **obsazení bydliště nebo domácnosti**, u něhož jsou však vlastnické či jiné podobné poměry zkoumány podrobněji.

Dalším ochranným příkazem je **příkaz vyhýbat se** (nepřibližovat se k) osobám chráněným příkazem. Týká se to vstupu nebo setrvání v zaměstnání, ve škole, nebo jiných místech, kde se chráněná osoba zdržuje. Důvodem pro takové rozhodnutí může být například presumpce týrání (zvláštní definice).

Soud může na žádost osoby, které jsou shora uvedené příkazy adresovány, umožnit vstup do bydliště nebo domácnosti, aby si mohla odnést nutné osobné potřeby (šaty, medikamenty, věci na nichž je závislá) a které používá výhradně ona sama, a to jen za doprovodu soudem určené osoby nebo státního orgánu (policie).

Soud může doporučit nebo nařídit, aby pachatel ve stanovené době podstoupil konzultace s právníkem, sociálním pracovníkem, psychologem, psychiatrem, podrobil

se odvykací léčbě, programu proti domácímu násilí apod.

Soud může jako ochranné opatření použít též **příkaz ke svěřeni nezletilého dítěte ohroženého jedním z rodičů do péče navrhovatele** – druhého rodiče, nebo nařídít, aby pachatel dítě druhému rodiči nebo jiné oprávněné osobě předal. Soud může **omezit nebo zakázat návštěvy napadaného dítěte pachateli**.

Soud může vydat **příkaz k výhradní držbě věcí navrhovatelem**, pokud je tento výlučným vlastníkem nebo spoluvlastníkem věcí nebo vydat na návrh navrhovatele **zákaz jakékoli dispozice s věcmi**, příkaz, aby pachatel domácího násilí **finančně a materiálně podporoval navrhovatele** a všechny děti, které má v péči a aby mu nahradil náklady a kompenzoval ztráty a mnohé další potřeby apod.⁷⁸

Násilí na ženách, nejčastěji ve formě násilí ze strany životního partnera, je ve Spojených státech amerických velmi časté. Z intimních partnerů jsou to obvykle ženy, které se stávají oběťmi současných nebo bývalých partnerů, partnerek nebo manželů. Násilí se může vyskytovat ve formě znásilnění, sexuálního obtěžování, loupeže, úmyslného poranění nebo úmyslně násilného chování, až zabití. Statistiky jsou velmi bezútěšné: průměrná americká žena se ve svém životě stane s pravděpodobností 1 : 4 obětí útoku ze strany svého intimního partnera, přičemž výskyt jakékoli formy násilí na ženách dosahuje celých 50 %. V USA ze statistik z roku 2006 ale ročně následkem domácího násilí zemře 1 200 žen

Ve Spojených státech amerických existují instituce v rámci „programu obětem týraným v rodině“, na které se oběti mohou obrátit v případě potřeby. Pracovníci těchto institucí vykonávají funkci advokáta týrané oběti a pomáhají obětem v každém věku řešit situaci v rodině tím, že plánují jejich bezpečnost, nouzové ubytování, jídlo a oděv, včetně poradenství a setkání s podpůrnými skupinami, tj. se stejně postiženými osobami, které již obdobnou situaci překonaly a jsou schopny pomoci radou, účastí a podporou. Většina těchto „programů“ obsahuje i možnost právní obrany oběti, které umožní zabezpečit jejich ochranu.

5.5 VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÉ ANALÝZY

Každá ze sledovaných zemí má legislativně upravenou ochranu před domácím násilím. Za nejlepší řešení považují zákonodárství v Rakousku a v USA. Je zde z mého pohledu nutno podotknout, že právní úprava v USA se mi zdá ucelenější a komplexnější, protože postihuje ochranu před domácím násilím nejen ženám, ale i seniorům a invalidním a jinak závislým osobám a dětem. S tímto jsem se

⁷⁸ Sborník příspěvků z mezinárodní konference z Bratislavy, Bratislava 2008, str.43-48.

z dostupných materiálů problematiky domácího násilí v právních úpravách v Evropě nesetkala.

Česká republika vycházela při tvorbě zákona č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím, právě z rakouského Gewaltschutzgesetz. Postupy v obou zemích jsou tedy téměř shodné, oba jsou založeny na třech pilířích, které tvoří institut policejního vykázání a zákazu vstupu do společného obydlí, předběžné opatření a činnost intervenčních center.

V Rakousku a od roku 2007 také v České republice mají policisté možnost v případě domácího násilí využít institut vykázání do společného obydlí a bezprostředního prostoru. Těchto postupů mohou využít v případě, že je velká pravděpodobnost útoku proti lidskému životu, zdraví nebo zvláště nebezpečného útoku proti lidské důstojnosti. Jestliže policisté rozhodnou o vykázání nebo zákazu vstupu, je agresor povinen neprodleně opustit obydlí a nevracet se do něj po určitou dobu. Základní doba pro zákaz vstupu činí v obou zemích deset dní a v žádném případě ji nelze zkrátit. Tato skutečnost je dle mého názoru velmi důležitá, protože pachatelé domácího násilí ve většině případů dokážou svého partnera přesvědčit, aby je vzal zpět do bytu. Neprominutelnost ani části doby zákazu vstupu tak chrání oběti, dává jim prostor pro pochopení situace, ve které se ocitly. Aby byli policisté schopni rozpoznat domácí násilí od běžných hádek a uchránili sebe i obyvatelstvo před neoprávněnými zásahy do jejich práv, je nutné, aby měli potřebné znalosti a dovednosti. V obou zemích jsou proto policisté v této oblasti školeni, aby dokázali odhadnout případné riziko u konkrétního incidentu a uměli zasáhnout správným a efektivním způsobem.

Na Slovensku a ve Velké Británii, nejsou upraveny pravomoci policejních orgánů v případech domácího násilí. Policisté tak nemohou zasahovat přímo v domácnosti, jestliže mají podezření na domácí násilí, ale nedošlo ke spáchání trestného činu nebo jiného deliktu. Právě možnost policistů vykázat násilníka z bytu shledávám v boji proti domácímu násilí za klíčovou. Oběti násilí ze strany partnera totiž v mnoha případech nevyhledají pomoc, protože se ocitají pod tlakem agresora, jsou plně v jeho moci. Příkaz odejití pachatele z domácnosti dává obětem dostatečný prostor k tomu, aby se bez vnějšího tlaku nad svou situací zamyslely, získaly nadhled a případně ji začaly řešit v podobě podání návrhu na předběžné opatření a návrhu na zahájení řízení ve věci samé.

Každá ze zkoumaných zemí dává obětem domácího násilí možnost podat u soudu návrh na vydání předběžného opatření, případně soudního zákazu. Jedná se zejména o zákaz vstupu do společného obydlí a bezprostředního okolí a zákaz navazování kontaktu a setkávání s navrhovatelem. Tato soudní opatření jsou vydávána na různě dlouhou dobu a v České republice, Rakousku a na Slovensku je jejich prodloužení podmíněno podáním návrhu ve věci samé. Návrhem ve věci samé se rozumí podání žádosti o rozvod, vypořádání společného jmění, úpravu práv

k nemovitosti, o svěřeni dětí do péče apod. V případě ČR shledávám nedostatek v tom, že předběžné opatření může trvat maximálně jeden rok. Soudní řízení totiž v mnoha případech překračují tuto časovou hranici. Jestliže tedy není soudní řízení v této lhůtě ukončeno, může se pachatel vrátit zpět do domácnosti a násilí tak pokračuje.

Oblast pronásledování a slídění upravují zákony Velké Británie, USA a Rakouska. Cílem těchto legislativních úprav je ochrana před dlouhodobým obtěžováním a vystavováním strachu z násilí. Pronásledování může mít formu vyhledávání kontaktu s obtěžovanou osobou, nechtěné opakované telefonáty, vyhrožování, ničení věcí aj. Existenci tohoto zákona shledávám důležitou i v oblasti domácího a partnerského násilí, neboť umožňuje ochranu obětí v případech, kdy nelze využít jiného zákonného opatření. Neustálé kontroly ze strany partnera nebo i bývalého partnera, zahlcení telefonáty, zprávami SMS, nechtěnými dary, vyhrožování a jiné podobné způsoby nejsou jen ojedinělou formou domácího násilí.

V každé zemi existují neziskové organizace poskytující pomoc obětem domácího násilí. Jedná se o organizace s celostátní působností, které se často podílejí na legislativních úpravách v oblasti domácího násilí, koordinují činnost a spolupráci s ostatními neziskovými organizacemi pro domácí násilí a realizují vzdělávací programy zejména pro pracovníky, kteří se ve svém povolání dostávají do styku s oběťmi domácího násilí. Jejich aktivity se často zaměřují také na zvyšování informovanosti veřejnosti o problematice domácího násilí. Intimní násilí je totiž stále mnoha lidmi považováno za věc soukromou, kterou by si měli partneři vyřešit sami. Mnozí se také domnívají, že je to pouze ojedinělý jev, který se vyskytuje v rodinách se špatným materiálním zabezpečením. Zvyšování povědomí obyvatel je tak jedním z nejdůležitějších kroků v boji proti domácímu násilí. Lidé si musí být vědomi zhoubnosti násilí v rodině a potřeby zásahu zvenčí.

Na rozdíl od Slovenska a Velké Británie, působí v České republice a v Rakousku intervenční centra, která jsou provozována nestátními organizacemi, a jejich provoz je hrazen z veřejných zdrojů. Cílem těchto intervenčních center je poskytování pomoci a podpory obětem domácího násilí. V případě, že je uplatněno vykazání ze společného obydlí, musí být o tom pracovníci intervenčních center ve stanovené lhůtě informováni. Zaměstnanci následně kontaktují ohroženou osobu a poskytnou jí své služby a podporu v dalším postupu dosažení jejich ochrany. Výhodou tohoto přístupu je právě to, že pomoc je obětem aktivně nabízena a nečeká se, až oběti vyhledají podpůrné služby samy. Oběti domácího násilí, a to zejména dlouhodobého, často netuší, co mají dělat, jak postupovat, potřebují podporu. Často ale samy pomoc nevyhledávají, důvodem může být, že se v násilném vztahu naučily pasivitě, bojí se, že jim nikdo neuvěří, nebo prostě neví, kam se obrátit. Za příkladnou praxi považují povinnost pracovníků intervenčních center v Rakousku opětovně kontaktovat oběť po třech měsících

od incidentu. Tím je oběti i agresorovi dáno najevo, že veřejnosti není jejich násilný vztah lhostejný a zajímá se dále o situaci ve vztahu.

V České republice a na Slovensku postrádám existenci programů pro pachatele domácího násilí. Odhalení agresori tak často zůstávají bez povšimnutí, nikdo s nimi dále nepracuje, není jim nabídnuta odborná pomoc, ačkoli o to mohou stát.

Naopak v Rakousku a Velké Británii a v USA mohou účast na antiagresivním programu nařídit i soudy nebo může být součástí probačního dohledu. Jako sporný bod vnímám úspěšnost těchto programů právě v případech, kdy je účast nařízena. Stejně jako u léčby závislostí považují za rozhodující motivaci, touhu a snahu násilníka o změnu svého jednání a osvojení si přijatelných forem chování a řešení sporů. Pokud člověk o změnu svého chování a svých postojů nemá zájem, je šance na úspěšnost programu mizivá.

Počet obětí domácího násilí podle průzkumů se v každé zemi liší. Nejnižší počet vykazuje Česká republika (13 %), dále Rakousko, kde je odhadováno, že obětí domácího násilí se stává přibližně 20 % žen. Na Slovensku bylo odhaleno, že s domácím násilím má zkušenost asi 25 % žen a nejvíce obětí bylo zaznamenáno ve Velké Británii, asi 29,5 % žen. V USA bylo v roce 2002 zjištěno, že každých 15 sekund některou ženu zbije její manžel nebo partner a že v 70 % rozvádějících se manželských párů se vyskytovalo fyzické násilí vůči manželce. Tyto údaje jsem získala z výzkumů, které ve zkoumaných zemích proběhly, v USA a v Rakousku jsou to pouze odhady. Ve skutečnosti ale může být množství obětí domácího násilí větší, neboť se vyznačuje vysokou latencí.

Zajímavostí je, že v Rakousku bylo v roce 2006 vydáno celkem 7.235 vykázání a zákazu vstupu do domácnosti. V České republice bylo v roce 2007 vydáno pouze 862 rozhodnutí a v roce 2008 jenom 679 rozhodnutí. Je ale pravdou, že naše země je oproti Rakousku mnohem menší a že v Rakousku zákon na ochranu před domácím násilím není takovou novinkou jakou u v České republice. Z počátku naši policisté často šetřily s vydáváním rozhodnutí o vykázání ze společného obydlí a zákazu vstupu do něj. Je tedy možné předpokládat, že s postupující praxí policistů a jejich dalším vzděláváním bude počet vykázání z domácnosti dále narůstat. Velký rozdíl mezi množstvím rozhodnutí v obou zemích není možné vysvětlit tím, že v České republice byl výskyt domácího násilí mnohokrát nižší než v Rakousku. Bohužel se mi ale nepodařilo zjistit dostupné statistiky k počtu ochranných příkazů k vykázání z obydlí v USA.

5.6 DOPORUČENÍ

V této části bych chtěla uvést svá doporučení pro jednotlivé země, která vnímám na základě výzkumného šetření za vhodné. Ve Velké Británii a na Slovensku je potřeba vybavit policisty specifickými kompetencemi k řešení problematiky domácího násilí. Jako příklad bych doporučila rakouský model, z něhož vzešel i český zákon na ochranu před domácím násilím. Jak již bylo výše vedeno, v těchto zemích mají policisté pravomoc při podezření na domácí násilí využít institut vykázání a zákazu vstupu do společného obydlí s ohroženou osobou. Tyto kompetence představují pro oběť velkou oporu ze strany veřejnosti, protože před nabytím účinnosti těchto zákonů byly oběti nuceny odejít z domácnosti, pokud chtěly řešit svou tíživou situaci a agresora opustit. Dá se tedy říct, že za domácí násilí byla potrestána oběť, která musela shánět náhradní ubytování pro sebe a případně i pro své děti, zatímco agresor dále setrval v pohodlí domova.

Ve všech zemích snad kromě USA postrádám opatření proti pachatelům, kde lze očekávat vážný útok proti lidskému životu. Staly se již případy, a to v Rakousku i v České republice, kdy byl agresor vykázán z bytu, ten se ale později vrátil a oběť zabil. Policisté i další odborníci pracující s oběťmi, případně pachateli domácího násilí, by měli být odborně vzdělávání i v této oblasti. Měli by být schopni odhadnout míru nebezpečí, kdy postačí pouhé urovnání domácího sporu, kdy je nutné násilníka vykázat a zakázat mu vstup, nebo kdy je zapotřebí tvrdšího postihu pachatele. Například v USA se mi zdá výborné řešení tzv. trvalého ochranného příkazu, který se ukládá i v případech probíhajícího soudního (občanskoprávního nebo trestního) řízení, který platí až do jeho skončení. Považuji to za velice rozumné řešení, vždyť v České republice s vykázáním ze společného obydlí, skoro vždy pro pachatele domácího násilí souvisejí přestupkové či trestní, ale i občankosprávní represe a po skončení vykázání, se pachatel domácího násilí vrací domů, pokud nemá předběžným opatřením prodloužené vykázání, protože vykázání není sankcí, ale jedná se o preventivní opatření k ochraně oběti. Než tedy dojde u pachatele sankci od soudu, žije zpravidla s obětí ve společné domácnosti a může tedy dojít k dalším násilnostem z jeho strany vůči oběti.

Jako možnost ochrany oběti před vážným útokem ze strany partnera považuji ukrytí oběti na bezpečném místě bez možnosti pachatele zjistit její adresu, a to i v případě, že spolu vychovávají děti a agresor tak má právo s nimi udržovat kontakt. Těchto „tajných“ zařízení je ale v české republice velice málo. Jedno je vybudované v Praze a jedno i zde v Brně. Současně by bylo možné nařídít agresorovi účast na speciálním antiagresivním programu či jiné terapii, kde mu bude mimo jiné poskytnuta i psychiatrická péče.

Dle výsledků v zemích, kde již fungují programy pro pachatele domácího násilí, sice není jejich úspěšnost v případě nedobrovolné účasti příliš vysoká. U velmi nebezpečných násilníků by ale mohly podle mého názoru pomoci snížit jejich agresivitu alespoň na tu úroveň, kdy nebude hrozit vražda či vážné ublížení na zdraví oběti. Jako

vhodnou také vnímám možnost soudu nařídit psychiatrické vyšetření pachatele a na jeho základě nařídit ochranné léčení, kde bude agresorovi poskytnuta potřebná psychiatrická péče.

V USA, konkrétně ve státě Massachusetts, jsou soudy oprávněny nařídit pachateli domácího násilí, aby nosil satelitní zařízení GPS. Toto je ale možné tehdy, kdy se oběť snaží od násilného partnera osamostatnit a hrozí, že ji bude agresor pronásledovat a ohrožovat. Jestliže násilník překročí vymezenou zónu, jsou policisté okamžitě informováni. Toto opatření vnímám jako velmi pokrokové

V ČR a na Slovensku je nutné zavést také práci s pachateli domácího násilí, kteří jsou často ponecháni bez povšimnutí, nikdo s nimi nepracuje, nesnaží se je motivovat ke změně nežádoucího chování. Jako vhodné opatření vidím podporu vzniku antiagresivních programů pro pachatele domácího násilí, jejichž poskytovateli by byly například neziskové organizace. Pachatelé domácího násilí by se mohli těchto programů účastnit dobrovolně, nebo v rámci probačního dohledu. Také soudy by měly mít možnost přikázat účast na těchto programech, ale podle mého názoru jen ve výjimečných případech. Jak již bylo zmíněno, úspěšnost antiagresivních programů, kde účast byla nařízena, není sice příliš vysoká, ale myslím, že je určitě vyšší, než kdyby možnost soudů přikázat účast neexistovala.

V závěru své práce se pokusím na základě svých znalostí o boji s domácím násilím ve zkoumaných zemích navrhnout „ideální“ model. Musím podotknout, že jako ideální není myšlen model, který domácí násilí ze společnosti odstraní, ale způsob řešení, který ve velké míře sníží množství případů domácího násilí. Stejně jako ostatní druhy kriminality ani domácí násilí nelze úplně eliminovat, vždy tady bylo, je a bude.

Prvořadým cílem by měla být prevence a intervence, a ne trestní stíhání a potrestání pachatele, které problém stejně nevyřeší. Důležitá je pomoc při odstranění násilných konfliktů a stabilizace situace v rodině vhodným zásahem z vnějšku. Násilí páchané v soukromí ohrožuje nejen zdraví a život oběti, ale i vývoj dětí, které v takové rodině vyrůstají a nezřídka se z nich v dospělosti stávají rovněž agresori ve vlastních rodinách. A to se musí stát ze záležitosti soukromé, záležitosti, která patří do oblasti trestně právní, do ochrany lidských práv, kde úloha státu je nezpochybnitelná.

Jako základní vnímám možnost policie vykázat agresivního partnera ze společné domácnosti s obětí a do bezprostředního okolí po určitou dobu. Desetidenní lhůtu vnímám v tomto ohledu jako dostatečnou. Vykázání pachatele dává obětem možnost uvědomit si svou situaci a případně učinit další kroky ke zlepšení. Aby byli policisté schopni určit, kdy stačí agresorovi pouze domluvit, kdy je nutné ho vykázat, případně jej zadržet a obvinít z přestupku nebo trestného činu, je nutné, aby byli v tomto směru soustavně vzděláváni. Patříčné vzdělávání je potřebné nejen pro policisty, ale také

pro odborníky, kteří pracují s oběťmi domácího násilí, jeho svědky a případně i samotnými agresory. Tyto osoby musí pochopit problematiku domácího násilí, jeho cyklus, následky, které zanechává na oběti.

Oběti domácího násilí by měly mít možnost podat návrh na soudní příkaz, a to bez ohledu na to, zda byl násilný partner vykázán policií či nikoli. Při rozhodování o vydání soudního příkazu je nutné předložit potřebné důkazy, jako jsou například lékařské nálezy, rozhodnutí policie o vykázání, svědecké výpovědi apod. Samotná oběť by ale neměla být nucena vypovídat, a už vůbec by neměla být vystavena konfrontaci s agresorem. Výpovědi totiž často pro oběti znamenají nadměrnou psychickou zátěž, která je spojená s nutností často i opakovaně sdělovat své nepříjemné zkušenosti.

Soudním příkazem lze nařídit vykázání ze společného obydlí a bezprostředního okolí, zákaz navazování kontaktu s ohroženou osobou a zákaz přiblížit se k ní na určitou vzdálenost. Lhůta pro trvání soudního příkazu by měla být minimálně jeden měsíc, aby měl navrhovatel dostatečný čas rozhodnout se, zda bude situaci dále řešit například podáním žádosti o rozvod, vypořádání společného majetku apod. Jestliže oběť podá návrh na řízení ve věci samé v době trvání soudního příkazu, může požádat o prodloužení tohoto příkazu. V tomto případě by měl příkaz trvat až do skončení řízení ve věci samé.

Obětem, jejichž partner byl vykázán z bytu prostřednictvím policejního nebo soudního vykázání, musí být aktivně nabídnuta podpora a pomoc ze strany organizací, které se zabývají problematikou domácího násilí. Není vhodné, aby organizace čekaly, až oběti vyhledají pomoc samy, protože k tomu ve velkém množství případů nikdy nedojde. Aby mohly ženské organizace aktivně nabízet svou pomoc obětem domácího násilí, je nutné, aby spolupracovaly s policejními orgány a soudy, které rozhodují o soudních příkazech v oblasti domácího násilí. Po vydání rozhodnutí o vykázání nebo soudního příkazu musí být pracovníci neziskových organizací informováni a ti následně kontaktují samotnou oběť a nabídnou jí své služby. Oběť by měla být kontaktována i v určitém odstupu od prvního kontaktu, nejlépe tři měsíce, a to bez ohledu na to, zda se vrátila k násilnému partnerovi nebo od něj odešla.

Pomoc by měla být poskytována nejen obětem domácího násilí, ale také agresorům. Za potřebnou vnímám existenci antiagresivních programů, kterých se mohou zúčastňovat motivovaní jedinci, kteří na sebe převzali zodpovědnost za své násilné chování. Cílem těchto programů je, aby si účastníci osvojili a nacvičili asertivní chování a prosazování sama sebe, bez užití jakékoli formy násilí. Účast na programech by mohla být i přikázána soudem nebo v rámci probačního dohledu. V tomto případě je ale nutná dlouhodobější práce s agresorem, neboť musí být nejdříve motivován, musí přijmout zodpovědnost za své jednání, aby ho mohl následně změnit.

V neposlední řadě je velice důležitá výstavba dalších „*utajených*“ azylových domů pro oběti domácího násilí a hlavně pro jejich děti a také seniory a jinak postižené a ohrožené osoby.

ZÁVĚR

Domácí násilí se vyskytuje napříč všemi zeměmi, všemi etniky, kulturami, sociálními skupinami apod. Jeho obětí se stávají nejčastěji ženy, ale mohou se jimi stát také děti, senioři i muži. Schopnost agresorů i obětí s cílem zatajování ubližování a obhajování agresora je často velká a záleží na informovanosti lidí, aby byli schopni pochopit, že se v rodině odehrává něco patologického.

Cílem teoretické části práce bylo hlubší proniknutí do problematiky domácího násilí mezi partnery a pochopení jeho průběhu a následků. Zabývám se zde definicí domácího násilí, jeho průběhem a také historií boje proti domácímu násilí.

Oproti ostatním kriminálním činům se domácí násilí vyznačuje tím, že se odehrává v soukromí rodiny nebo partnerského vztahu. Právě díky tomu, že agresor a oběť jsou citově spjati a násilí probíhá za zavřenými dveřmi, se můžeme domnívat, že mnoho případů není nikdy odhaleno. I když víme, že je někdo v našem okolí obětí domácího násilí, je často velmi obtížné přesvědčit ho o potřebě tuto situaci řešit, odejít od násilníka, případně ho udat na policii.

Domácí násilí je dlouhodobé, opakující se týrání blízkou osobou, může nabývat mnoha podob, od fyzické, přes psychickou, emocionální, ekonomickou, sexuální až po sociální izolaci. Jako horší vnímám psychickou agresi, která ubližuje člověku v jeho nitru a často si dotyčná osoba ani neuvědomuje, že tímto způsobem se partner snaží získat nad ní moc. Fyzická agrese zanechává šrámy na těle, které se dříve či později vyléčí. Ale psychické a emocionální násilí způsobuje rány na duši, které si člověk často nese po celý svůj život.

Domácí násilí má svůj cyklus, který tvoří období klidu, agrese a usmiřování. Tyto fáze se opakují v neustálých cyklech, a čím déle násilný vztah trvá, tím více se zkracují období klidu a usmiřování až nakonec dojde k jejich úplnému vymizení. Počátky domácího násilí jsou plíživé, oběť si tak často ani neuvědomí, že se jedná o příznaky něčeho nebezpečného, zhojbného.

Policie je zejména represivní složkou státu, tedy začíná působit tehdy, kdy ostatní způsoby pomoci a nápravy protiprávního chování nestačí a to bez rozdílu, zda se jedná o činnost státních nebo nestátních subjektů.

Na základě tohoto pojetí je činnost Policie České republiky v současnosti primárně zaměřena na dokumentaci protiprávního jednání pachatele a zajištění spravedlivého postihu za toto jeho jednání, a k pomoci obětem protiprávního jednání dochází až sekundárně a jen omezeným způsobem - zejména však jen kriminalizací pachatele, což není řešení vyhovující každému případu. Policie v současném právním

prostředí neumí, v některých případech ani nemůže předcházet takovému jednání, jakým je domácí násilí v jeho méně rozvinutých formách.

Pomoc oběti domácího násilí má formy zastavení násilí v určitém okamžiku, v určitých případech krátkodobého oddělení pachatele (vykázání, zajištění, zadržení, vazba), odvoz oběti k lékařskému ošetření, rady osobní ochrany, doporučení jiné pomoci (občanské, psychologické poradny).

Prvořadým cílem by měla být prevence a intervence, a ne trestní stíhání a potrestání pachatele, které problém stejně nevyřeší. Důležitá je pomoc při odstranění násilných konfliktů a stabilizace situace v rodině vhodným zásahem z vnějšku. Násilí páchané v soukromí ohrožuje nejen zdraví a život oběti, ale i vývoj dětí, které v takové rodině vyrůstají a nezdědka se z nich v dospělosti stávají rovněž agresori ve vlastních rodinách. A to se musí stát ze záležitosti soukromé, záležitosti, která patří do oblasti trestně právní, do ochrany lidských práv, kde úloha státu je nezpochybnitelná.

Závěrem můžu říci, že oficiální - veřejný přístup k problematice domácího násilí prošel v poslední době velkým vývojem. Byla otevřena veřejná debata státního i celého nestátního sektoru, vedoucí k jasnému postoji státu a státních institucí. Velkým úkolem do budoucna zůstává optimální nastavení praxe, příprava kvalitního systému školení policistů a ostatních profesionálů s důrazem na získávání potřebných dovedností, změny v myšlení společnosti, a hlavně systémové vytvoření programů pro násilné osoby jakožto alternativy dosud jediného opatření - sankce. Nápravné programy v České republice naprosto absentují, přestože to je reálně jediný způsob, jak se pokusit změnit jednání násilné osoby.

Empirická část diplomové práce se věnuje přístupům k domácímu násilí ve vybraných evropských zemích, konkrétně v České republice, na Slovensku, v Rakousku, ve Velké Británii a v USA.

Mým cílem byl nejen pouhý popis těchto přístupů, ale také jejich vyhodnocení, srovnání a následná doporučení, která vnímám za vhodná, v některých případech i za potřebná. Usilovala jsem o nalezení nových možností a inspirací, jak zlepšit úroveň ochrany obyvatel před domácím násilím, a to nejen v České republice. Podle mého názoru mohu konstatovat, že tento cíl jsem splnila.

Proniknutí do způsobů, jakými řeší jednotlivé země případy domácího násilí, vnímám jako velký přínos. Umožnilo mi to pochopit, jaké nedostatky má v této oblasti Česká republika, ale i ostatní země. Jistě by bylo zajímavé a užitečné provést stejný průzkum i v jiných zemích. Taková práce by ale vyžadovala nejen delší čas na získání a zpracování potřebných údajů, ale také by mnohonásobně zvýšila rozsah této práce.

Na závěr pouze podotknu, že domácí násilí se ve společnosti vždy vyskytovalo a vyskytovat bude. Bylo by naivní a nereálné usilovat o odstranění tohoto fenoménu, který se odehrává za zdmi domova. Ale i přesto je nutné proti domácímu násilí bojovat. Musí být zaváděna patřičná opatření ke snížení výskytu případů domácího násilí, a to nejen formou legislativních úprav, ale také poskytováním potřebné pomoci obětem, svědkům a případně i pachatelům. Velmi důležité je také zvýšit povědomí veřejnosti o tom, že domácí násilí není záležitostí soukromou, ale oběti se ve většině případů neobejdou bez zásahu zvenčí, bez naší pomoci.

A připusťme - i v případě, že se ohrožená osoba/oběť vymaní z násilného vztahu nebo od pachatele společnost na čas ochráníme jeho umístěním do věznice k výkonu trestu odnětí svobody, nemůžeme říci, že jsme vyřešili případ domácího násilí. Násilné jednání bylo pouze na čas zastaveno, zakonzervováno, ale poté, co si násilník najde dalšího partnera, nebo se vrátí domů, domácí násilí pokračuje.

RESUMÉ

Toto téma jsem se pokusila zpracovat pokud možno stručně, ale ve snaze o popsání hlavních mezníků. Přesto jsem si vědoma toho, že jsem kvůli limitovanému rozsahu práce musela téma zúžit a rozhodně jej tímto nepovažuji za vyčerpané.

Cílem této práce bylo především teoreticko-právně zhodnotit stávající právní úpravu ČR z hlediska efektivnosti poměřované cílem ochrany společnosti před domácím násilím za pomoci komparace se zahraničím a všech poznatků získaných v praxi o předmětném jevu, zformulovat podněty vedouc ke zvýšení sledované efektivnosti. V této práci bych ráda představila způsoby a legislativní prostředky, kterými je domácí násilí potíráno a především se chci zaměřit na ty právní instituty, které mohou sloužit jako inspirace pro české prostředí, a to cestou práva civilního, trestního a stejně tak cestou mimoprávních prostředků.

ANOTACE

Diplomová práce „Srovnávací studie problematiky domácího násilí a jeho způsob řešení v ČR a dalších státech“ pojednává o násilí v intimním vztahu, ať už se jedná o manžele nebo nikoli. Teoretická část práce se věnuje pojmu domácího násilí, jeho průběhu, příčinám a možným následkům. Dále se zabývá možnostmi intervence v oblasti domácího násilí. Tento exkurz do problematiky domácího násilí je potřebný k pochopení jeho mechanismů a ke zkoumání v rámci empirické části. Dále je zde poukázán také vznik a činnost specializované skupiny na problematiku domácího násilí v Brně, která plní úkoly Policie České republiky na úseku odhalování trestné činnosti a přestupků, které mají znaky domácího násilí

V empirické části usiluji o získání poznatků v oblasti řešení domácího násilí v zemích (Česká republika, Slovensko, Rakousko a Velká Británie a USA) a jejich zpracování, a to formou sběru dat a jejich následnou analýzou. V závěru výzkumné části podávám na základě získaných informací doporučení k zavedení určitých opatření v jednotlivých zemích a „ideální“ model ochrany před domácím násilím.

Klíčová slova

domácí násilí, Brno, Policie České republiky, pomoc, interdisciplinární spolupráce, naděje, komparace, intervence, statistiky, neziskové organizace

ANOTATION

This thesis „Comparative study of the domestic violence dilemma and method of its solution in the Czech Republic and other states“ deals with violence in familiarity, whether there are concerned married couples or not. The theoretical part of the thesis describes the concept of domestic violence, its process, causes and potential effects. Furthermore there treat of intervention possibilities in domestic violence area. This discursion into domestic violence dilemma is necessary in order to understand its mechanical processes and also to research in the empirical part of the thesis. Subsequently, there are described the origin and the operation of a specialized group aimed at home violence, that is located in Brno. The objectives of this group are fulfilment of tasks of the Police of the Czech Republic in the area of detection of crime and offence, that are connected with home violence signs.

In the empirical part, there is worked for extracting of European countries observations in the area of domestic violence (the Czech Republic, Slovakia, Austria, the Great Britain and the USA) and their processing by the aid of data gathering and their subsequent analysis. At the conclusion of the empirical part, there are made recommendations for implementation of particular arrangements to the specific

countries based on gathered information and in addition, there is given „ideal“ figure of domestic violence protection.

Keywords

home violence, Brno, Police of the Czech Republic, help, interdisciplinary cooperation, hope, comparative method, intervention, statistics, non-profit making organizations

SEZNAM SYMBOLŮ A ZKRATEK

BKB	Bílí kruh bezpečí
DN	Domácí násilí
ex offo	z úřední povinnosti
IDT	Interdisciplinární tým
MŘ	Městské ředitelství
OSPOD	Oddělení sociálně právní ochrany dětí
OSŘ	Občanský soudní řád
PČR	Policie České republiky
PČR MŘ	Policie České republiky Městské ředitelství
PZ	Přestupkový zákon
SDmN	Skupina domácí násilí
TŘ	Trestní řád
TZ	Trestní zákon
USA	United States of America
ZOR	Zákon o rodině

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Prameny:

1. Zákon číslo 1/1993 Sb. Ústava České republiky
2. Zákon číslo 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod
3. Zákon číslo 135/2006 Sb., na ochranu před domácím násilím, ve znění pozd.před.
4. Zákon číslo 140/1961 Sb. Trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
5. Zákon číslo 40/2009 Sb. Trestní zákon, účinný od 1.1.1010
6. Zákon číslo 141/1961 Sb. Trestní řád, ve znění pozdějších předpisů.
7. Zákon číslo 180/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.
8. Zákon číslo 200/1990 Sb. o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.
9. Zákon číslo 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, ve znění pozdějších předpisů.
10. Zákon číslo 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, ve znění pozd.před..
11. Zákon číslo 273/2008 Sb. o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
12. Zákon číslo 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozd.předpisů.
13. Zákon číslo 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
14. Zákon číslo 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
15. Zákon číslo 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
16. Zákon číslo 11/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.
17. Zákon číslo 300/2005 Zb., Trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů.
18. Zákon číslo 301/2005 Zb., Trestný poriadok, ve znění pozdějších předpisů.
19. Zákon – EO-RGBI. Č. 79/1986 ve znění BGBl. I č. 147/1999

Literatura:

20. ČÍRTKOVÁ, L., *Moderní psychologie pro právníky*. GRADA Publishing, a.s 2007, 53s, ISBN 978-80-247-2207-8
21. Domácí násilí – přístup k řešení problému ve vybraných evropských zemích, Studie BKB, první vydání, Praha, 2002
22. HUŇKOVÁ, M., VOŇKOVÁ J.: *Domácí násilí v ČR z pohledu práva*. Justiční akademie ČR, 2004., 40s,
23. JELÍNEK, J., *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, 1998, s. 58, IBSN 978-80-7201-683-9.
24. VOŇKOVÁ, J., HUŇKOVÁ, M.: *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. ProFem 2004, 157 s, ISBN 80-239-2106-1
25. VOŇKOVÁ, J., SPOUSTOVÁ, I.: *Domácí násilí v českém právu z pohledu žen*. 2. přepracované vydání, ProFem 2008, 181s, ISBN 978-80-903626-7-3
26. Sborník příspěvků z mezinárodní konference v Bratislavě, Bratislava 2008, 9s, ISBN 978-80-88931-96-6

27. Sborník k 10. výročí založení organizace, Brno 2008,. 49, 50s
28. Interní materiál Policie ČR Skupina Domácí násilí Brno-konference k domácímu násilí na Slovensku ze dne 15-15.10.2007
29. Interní materiál Skupiny domácí násilí Policie ČR Brno - Postřehy z návštěvy u vídeňské policie, které se zúčastnili pracovníci brněnské Skupiny domácí násilí ze dne 5.11.2008, autor mjr. Mgr. Vladimír Vedra
30. Interní materiály Policie ČR MŘ Brno Skupiny domácí násilí
31. Elektronický sborník z konference ze dne 14.11.2007, Střední policejní škola MV v Brně-interní materiál Policie ČR MŘ Brno Skupiny domácí násilí
32. Elektronický systém IS ETR MŘ PČR Brno

Články:

33. MATOUŠKOVÁ, I. *Domácí násilí-jen jako medializovaný problém?* Policista, časopis,měsíčník vydává MV ČR, číslo 1/2006, 48s
34. PROKOPOVÁ, Z. *Facky místo lásky.* Právo, Magazín TV ze dne 25.listopadu 2006, 59s
35. MATOUŠKOVÁ, I. *Domácí násilí-jen jako medializovaný problém.* Policista, časopis,měsíčník vydává MV ČR, číslo 1/2006, 48s
36. ZEMENE, D. *Zlepšení policejní práce v případech domácího násilí.* Policista, časopis,měsíčník vydává MV ČR, číslo 3/2007, 48s

Internetové odkazy:

37. [http://http://www.donalinka.cz/](http://www.donalinka.cz/)
38. [http:// www.mvcr.cz/nasili/03.htm](http://www.mvcr.cz/nasili/03.htm)
39. <http://profem.cz/index.php?clanek202>, publikováno 17/02/2005
40. <http://www.domacinasili.info>
41. <http://www.mvcr.cz/nasili/studie/kontakt.html>
42. <http://www.mvcr.cz/nasili/desatero.html>
43. <http://www.rosa-os.cz>
44. <http://www.profem.cz>
45. <http://www.dotyk.sk>
46. <http://www.minv.sk>
47. [http:// ww.iwpravnik.cz](http://ww.iwpravnik.cz)
48. <http://www.pomocobetiam.sk>
49. <http://www.equalslovakia.sk>
50. <http://www.mvcr.cz>
51. <http://www.ivo.sk>
52. http://www.domacinasili.info/cze/vzdelavaci_aplikace/Rakousky_model.htm
53. <http://www.eps.cz>
54. <http://www.pecujici.cz/priruckyonline>

55. <http://www.bkb.cz>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 Statistika vykázaní v ČR rok 2007 a 2008

Příloha č. 2 § 208 zák. č. 330/2005 Sb., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů.

PŘÍLOHA Č. 1

Počty vykázání v jednotlivých krajích v roce 2008 a 2007

Kraj	2008	2007
Jihočeský	37	50
Jihomoravský	72	82
Karlovarský	46	32
Královéhradecký	22	34
Liberecký	36	30
Moravskoslezský	110	213
Olomoucký	35	44
Pardubický	39	61
Plzeňský	22	16
Hlavní město Praha	34	59
Středočeský	67	79
Ústecký	87	81
Vysočina	26	32
Zlínský	46	49
Vykázání	679	862

PŘÍLOHA Č. 2

Možnosti trestně právní kvalifikace a potrestání pachatele domácího násilí na Slovensku

Možnosti trestně právní kvalifikace a potrestání pachatele domácího násilí

na Slovensku upravuje *zákon č. 330/2005 Sb., trestný zákon*, ve znění pozdějších předpisů. Na rozdíl od právní úpravy v České republice je podrobnější a vymezuje i další specifické postižitelné formy násilí uplatňované pachatelem vůči ohrožené osobě (např. neustálé sledování). Stanoví i vyšší trestní sazby a velmi přísný postih pachatele za jejich opakované spáchání.

§ 208

Týranie blízkej osoby a zverenej osoby

Kto týra blízku osobu alebo osobu, ktorá je v jeho starostlivosti alebo výchove, spôsobujúc jej fyzické utrpenie alebo psychické utrpenie bitím, kopaním, údermi, spôsobením rán a popálenín rôzneho druhu, ponižovaním, pohrdavým zaobchádzaním, neustálym sledovaním, vyhrážaním, vyvolávaním strachu alebo stresu, násilnou izoláciou, citovým vydieraním alebo iným správaním, ktoré ohrozuje jej fyzické alebo psychické zdravie alebo obmedzuje jej bezpečnosť, bezdôvodným odopieraním stravy, oddychu alebo spánku alebo odopieraním nevyhnutnej osobnej starostlivosti, ošatenia, hygieny, zdravotnej starostlivosti, bývania, výchovy alebo vzdelávania, nútením k žobrote alebo k opakovanému vykonávaniu činnosti vyžadujúcej jej neúmernú fyzickú záťaž alebo psychickú záťaž vzhľadom na jej vek alebo zdravotný stav alebo spôsobilej poškodiť jej zdravie, vystavovaním vplyvu látok spôsobilých poškodiť jej zdravie, alebo neodôvodneným obmedzovaním v prístupe k majetku, ktorý má právo užívať, potrestá sa odňatím slobody na tri roky až osem rokov.

Odňatím slobody na sedem rokov až pätnásť rokov sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví alebo smrť, osobitného motívu, hoci bol v predchádzajúcich dvadsiatich štyroch mesiacoch za taký čin odsúdený alebo z výkonu trestu odňatia slobody uloženého za taký čin prepustený, alebo závažnejším spôsobom konania.

Odňatím slobody na pätnásť rokov až dvadsaťpäť rokov alebo trestom odňatia slobody na doživotie sa páchatel' potrestá, ak spácha čin uvedený v odseku 1 a spôsobí ním ťažkú ujmu na zdraví viacerým osobám alebo smrť viacerých osob.

Významným preventivním opatřením k ochraně obětí před závažnými případy domácího násilí na Slovensku a odstrašujícím prvkem pro jeho pachatele, je dále ustanovení § 47 odst. 2 jmenovaného zákona, v němž se mimo jiné stanoví: „*Jestliže soud odsuzuje pachatele za dokonaný trestný čin týraní blízkej osoby a svěřené osoby podle § 208, i když už byl za takovýto trestný čin dvakrát potrestaný nepodmíněným trestem odnětí svobody, uloží mu trest odnětí svobody na doživotí*“.